

Onderzoeksschool Ius Commune

Wetenschappelijk verslag 1995-1998

Inhoudsopgave

Verantwoording.....	1
<i>Algemeen</i>	1
<i>Uitgangspunten voor verslaglegging</i>	1
<i>Welke publicaties zijn ius commune-publicaties?</i>	1
Ius Commune	5
<i>Centrale probleemstelling</i>	5
<i>Toelichting op de probleemstelling</i>	5
<i>Uitgangspunten voor het gemeenschappelijk onderzoek tussen</i> <i>Leuven, Maastricht en Utrecht</i>	6
<i>Voorgeschiedenis van het onderzoekprogramma</i>	7
<i>Opzet, organisatie en ontwikkeling van het onderzoek</i>	8
Europees privaatrecht	11
I.1.A. Grondslagen van het privaatrecht, waaronder begrepen de rechtshistorie, evenals de problematiek van het juridisch vertalen.....	13
I.1.B Algemeen verbintenissen- en contractenrecht	23
I.1.C Personen- en familierecht.....	31
<i>Algemeen</i>	31
<i>Onderzoeksthema's</i>	31
I.1.D Consumentenrecht.....	39
I.1.E Goederenrecht	49
1. <i>Organisatie</i>	49
2. <i>Algemene en specifieke onderzoeksdoelstellingen</i>	49
3. <i>Symposia en andere activiteiten</i>	50
4. <i>Nieuw onderzoek</i>	50

I.2	Aansprakelijkheid en verzekering	55
I.3	Grensoverschrijdend milieurecht	75
I.4	Ondernemingen in Europa	103
I.4.A	Rechtspersonen in Europa.....	103
I.4.B	Fiscale vraagstukken in de interne markt.....	121
	<i>A. De heffing van omzetbelasting bij (grensoverschrijdende)</i> <i>dienstverlening .....</i>	121
	<i>B. De effecten van de financiële integratie op de heffing van</i> <i>belastingen naar het inkomen/de winst.....</i>	122

Verantwoording

Algemeen

In dit wetenschappelijk jaarverslag van de Onderzoeksschool Ius Commune is de productie over de periode 1995-1998 opgenomen. De verslaglegging vindt hier plaats per in de Herkenningsaanvraag opgenomen (en inmiddels deels van een andere titel voorziene) subprogramma's. Achtereenvolgens zijn dat het programma Europees privaatrecht (I.1), Aansprakelijkheid en verzekering (I.2), Grensoverschrijdend milieurecht (I.3) en Ondernemingen in Europa (I.4). Voor elk van deze programma's wordt in het jaarverslag op uniforme wijze en overeenkomstig identieke criteria verslag gedaan van de wetenschappelijke productie. De uitgangspunten die daarbij een rol hebben gespeeld, worden hieronder uiteengezet.

Uitgangspunten voor verslaglegging

Uitgangspunt voor de verslaglegging vormen de door de VSNU in haar Protocol 1998 ontwikkelde criteria voor beoordeling van het wetenschappelijk onderzoek. Aangenomen mag worden dat deze criteria ook een rol zullen spelen bij de beoordeling door de KNAW van de productie van de Onderzoeksschool Ius Commune in 2003. Vier criteria zijn blijkens het Protocol bepalend:

1. de academische kwaliteit van de productie. Die wordt zowel gemeten naar kwaliteit in de vorm van het middel van publicatie (proefschriften, wetenschappelijke publicaties, vakpublicaties en overige producten van wetenschappelijke activiteit), als naar wetenschappelijk niveau van de publicatie. Voor de beoordeling van dat laatste gelden als criteria het medium van publicatie, de originaliteit, de coherentie van onderzoek en de bijdrage aan de ontwikkeling van het vakgebied.
2. De academische productiviteit: de output wordt gerelateerd aan de input van fte's en aan de zelf gekozen missie van de onderzoeksgroep.
3. De relevantie van het onderzoeksprogramma: welke bijdrage wordt geleverd aan de ontwikkeling van wetenschapsgebied en praktijk?
4. De "long term viability" van het onderzoeksprogramma.

Welke publicaties zijn ius commune-publicaties?

Gegeven deze criteria, dient de vraag te worden beantwoord welke publicaties van de diverse onderzoeksgroepen binnen de School dienen te worden geaccepteerd. In dat verband kunnen vier typen publicaties worden onderscheiden. De cijfers zijn neutraal en hebben geen betrekking op een oplopende waardering van het type publicatie.

1. Puur nationaalrechtelijke publicaties. Deze zijn enkel gericht op het Nederlandse, Belgische, Franse, etc. recht; rechtsvergelijking ontbreekt volledig. Prototype is het artikel waarin een bepaald wetsartikel wordt geïnterpreteerd, een rechterlijke uitspraak van commentaar wordt voorzien of nationale dogmatiek wordt bekritiseerd of verder wordt uitgebouwd.
2. Rechtsvergelijkende publicaties. Deze zijn “klassiek” rechtsvergelijkend en beogen om overeenkomsten en verschillen tussen diverse stelsels aan het licht te brengen.
3. Methodische *ius commune*-publicaties. Deze zien op *de wijze waarop* een *ius commune* tot stand kan worden gebracht zonder dat veel nadruk ligt op de inhoudelijke rechtsvergelijking zelve. Onder dit type publicatie vallen ook die over rechtseconomie, rechtstheorie, rechtsgeschiedenis, rechtssociologie, etc., *voor zover van belang voor de ontwikkeling ener ius commune*.
4. Inhoudelijke *ius commune*-publicaties. Deze richten zich expliciet op het totstandbrengen ener *ius commune* op een bepaald rechtsgebied, bijvoorbeeld door regels van Europees privaatrecht te formuleren.

In dit wetenschappelijk verslag worden de publicaties onder 3 en 4 in elk geval aangeduid als *ius commune*-publicaties. De publicaties onder 1 en 2 zijn slechts *ius commune*-publicaties als aan bepaalde, nadere, voorwaarden is voldaan:

- De puur nationaalrechtelijke publicaties die van belang zijn voor inzicht in unificerende tendenzen zijn tevens *ius commune*-publicaties. Dit is bijv. het geval indien in de publicatie het nationaal recht wordt besproken met het oog op een andere publicatie in de categorie 2, 3 of 4. Zelfs is denkbaar dat de publicatie is gewijd aan nationale dogmatiek, maar dat deze op zodanige wijze wordt behandeld dat die wijze ook voor andere stelsels van belang is (om de eenvoudige reden dat die dogmatiek vergelijkbaar is met die in andere Europese stelsels).
- De rechtsvergelijkende publicaties van categorie 2 vallen vrijwel steeds onder *ius commune*-publicaties. Dit is ook het geval indien deze bijv. zijn gericht op rechtsvergelijking tussen niet-Europese stelsels, mits die rechtsvergelijking ook nuttig is voor Europees *ius commune*. Dit zal bijv. niet het geval zijn bij een vergelijking van religieuze rechtssystemen of van bijv. Islamitisch recht met een stelsel van Europese oorsprong. Een vergelijking met bijv. Amerikaans recht is wel een *ius commune*-publicatie omdat deze inzicht zal bieden in de *common law*, immers een van de Europese rechtstradities. Ook rechtsvergelijking met sommige door de *civil law* beïnvloede stelsels buiten Europa kan om dezelfde reden als *ius commune*-onderzoek worden aangeduid. Dit spreekt met name bij onderzoek naar de zgn. gemengde rechtssystemen, van groot belang voor onderzoek naar de ontwikkeling van Europees privaatrecht.

Bewust is in dit verslag gekozen voor een volledige opname van de publicaties van de onderzoeksgroepen. Dat een publicatie een *ius commune*-publicatie betreft, is vervolgens steeds aangegeven door middel van een ster (*).

Overigens geldt dat de indeling van de VSNU en de KNAW wordt aangehouden ten aanzien van de *soorten* producten van wetenschappelijke activiteit: behalve proefschriften, wetenschappelijke publicaties en vakpublicaties zijn overige producten van wetenschappelijke activiteit (met name redacteurschappen en lezingen) opgenomen. Annotaties – geen officiële categorie binnen genoemde indelingen – zijn in beginsel ondergebracht bij vakpublicaties; sommige annotaties in met name enkele Belgische tijdschriften hebben echter een omvang en kwaliteit die opneming in de categorie “wetenschappelijke publicatie” rechtvaardigen. Publicaties die niet anders dan als vakpublicatie kunnen worden gekwalificeerd (o.a. bijdragen aan losbladige uitgaven, aan praktijkuitgaven, etc.) worden als zodanig aangeduid.

Ius Commune

Centrale probleemstelling

De Onderzoeksschool Ius Commune onderzoekt internationale en transnationale juridische problemen. Het onderzoek wordt geleid door de volgende drie globale probleemstellingen:

1. welke rol vervult het recht in de politiek (beleid) en de praktijk (implementatie) van internationale integratieprocessen en in welke mate is internationale integratie afhankelijk van gemeenschappelijkheid van recht (ius commune)?
2. welke positieve en negatieve effecten heeft internationale integratie op de gemeenschappelijkheid (ius commune) en de eigenheid van nationale rechtssystemen (rechtsculturen en rechtssystemen (rechtscultuur)?
3. kunnen de beginselen van democratie en rechtsstaat dienen als leidend gezichtspunt en beoordelingsmaatstaf bij processen van internationale integratie (beginselen van democratie en rechtsstaat als fundament van een ius commune), zowel op het terrein van het publiekrecht, als dat van het privaatrecht (doorwerking van grondrechten en fundamentele vrijheden in het privaatrecht)?

Toelichting op de probleemstelling

Het gegeven onderscheid tussen onderzoeksperspectieven op de problematiek van recht en internationale integratie impliceert geenszins dat men zich telkens op slechts één van deze perspectieven zou vastleggen of vast zou behoren te leggen. Integendeel, deze drie perspectieven zou men kunnen zien als het drieluik van de juridische problematiek van internationale integratie, waarbij ieder luik verwijst naar de andere twee.

Nationale rechtssystemen, die zowel juridisch-technisch als maatschappelijk-functioneel relatief goed zijn geïntegreerd, zijn immers vaak uitgangspunt bij internationale integratieprocessen. Internationale integratie impliceert dat deze rechtssystemen hoe langer hoe meer rekening met elkaar moeten gaan houden. Het aanpassingsvermogen van nationale rechtssystemen is, behalve van talrijke met het recht verweven maatschappelijke factoren, afhankelijk van een aantal juridische factoren, zoals onder meer de rechtsmacht van op internationale integratie gerichte organisaties om nieuw gemeenschappelijk recht op te leggen, de grootte van de rechtsculturele verschillen tussen de betrokken landen en de mate waarin er overeenstemming bestaat over de fundamentele rechtswaarden die ten grondslag dienen te liggen aan de integratie.

Deze te onderscheiden factoren en perspectieven zijn niettemin sterk met elkaar verweven. De verwevenheid blijkt al doordat alle drie de perspectieven kunnen

worden opgevat in elkaars termen. De beginselen van democratie en rechtsstaat alsmede de rechtscultuur kunnen vanuit beleidsperspectief worden gezien als bevorderende of belemmerende factoren van integratie. Tegelijkertijd kunnen deze beginselen een "brugfunctie" vervullen tussen beleid en rechtscultuur als rechtsideologische basis voor de transformatie en onderlinge aanpassing van rechtsculturen. Is bijvoorbeeld eenmaal duidelijk hoe de verhouding van commerciële en culturele rechtsbelangen principieel dient te worden opgevat, dan laat zich een consistent internationaal mediabeleid voeren, waarbij rekening wordt gehouden met afwijkende achterliggende opvattingen in de diverse rechtssystemen en de problemen van integratie die dat met zich meebrengt. Die problemen zijn lang niet altijd beperkt tot de weerstand op grond van nationalistische gevoelens en belangen. Ook de integriteit van rechtssystemen en rechtsculturen kan op het spel staan. Door internationale processen van rechtsintegratie kunnen bepaalde veranderingen op één gebied van het nationale recht ingrijpende gevolgen hebben op andere delen ervan. Een integratiebeleid dat blind is voor de eventueel het beleid zelf tegenwerkende neveneffecten als gevolg van verschillen in rechtsculturen en rechtssystemen, is ook vanuit een zuiver instrumentalistisch perspectief ineffectief. Alleen al vanuit de effectiviteitswens is derhalve het blootleggen van verschillen in rechtsculturen noodzakelijk om een beoogd integratieproces te laten slagen.

Aanpassing van nationale rechtssystemen is een proces dat veel tijd vergt en dat op veelal onvoorspelbare wijze verloopt als gevolg van verschillen in - en de complexiteit van - rechtssystemen en rechtsculturen. Omgekeerd kan echter een sterke mate van gemeenschappelijkheid in rechtscultuur ertoe leiden dat verschillen in recht tot betrekkelijk weinig praktische problemen leiden. Zo is bijvoorbeeld door H. Kötz in diens bijdrage aan het door Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de UM in september '91 georganiseerde congres 'Legal Education in the Future' erop gewezen dat de neiging tot juridische harmonisatie in Europa op sommige terreinen veel verder gaat dan in de V.S. juist omdat wij niet (meer) over een gemeenschappelijke rechtscultuur beschikken, waarin men gemakkelijker leeft met materiële verschillen van regels [Kötz, H., "A Common Private Law for Europe: Perspectives for the Reform of European Legal Education", in De Witte, B. & Forder, C., (red.), *The Common Law of Europe and the Future of Legal Education*, Deventer, 1992, 31-42].

Uitgangspunten voor het gemeenschappelijk onderzoek tussen Leuven, Maastricht en Utrecht

Het accent van de vraagstelling ligt met name op de volgende thema's:

1. in welke mate is unificatie/harmonisatie op Europees niveau wenselijk? Met welke instrumenten moet ze worden verwezenlijkt: via van bovenuit opgelegde regelgeving dan wel met gebruikmaking van instrumenten verankerd in het nationale recht? Wat zijn de voor- en nadelen van harmonisatie voor de diverse deelgebieden van, meer bepaald, het privaatrecht, en hoe, dat wil

- zeggen, met welke (mix van) instrumenten moet die harmonisatie in elk van die deelgebieden worden bevorderd?
2. hoe zouden de geünificeerde of geharmoniseerde regels inhoudelijk moeten luiden en moeten zij eventueel in een (Europees) wetboek worden gecodificeerd? Hoe zou dan de verhouding tussen de systematiek van een eventuele Europese codificatie en de structuur van eventuele nationale codificaties moeten zijn?
  3. in welke mate werkt (partiële) unificatie/harmonisatie op Europees niveau verstoring van bestaande evenwichten in de nationale rechtssystemen in de hand en hoe kunnen daaruit resulterende distorsies worden tegengegaan, bijvoorbeeld met behulp van uit rechtersrecht afgeleide algemene beginselen?

Uiteraard wordt ook consequent aandacht geschonken aan concrete Europese ontwikkelingen en de gevolgen daarvan voor de rechtsordes van de West-Europese staten. Om welke concrete onderwerpen het daarbij gaat, is afhankelijk van de Europese actualiteiten (richtlijnen, verordeningen alsmede jurisprudentie van met name het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap).

De centrale thematiek van de school, *Ius Commune*, is uniek in de zin dat weliswaar vele instituten belangstelling hebben voor Europees recht, maar alleen binnen deze school een geïntegreerde benadering van rechtsvergelijking en integratieprocessen in Europa, in een zoeken naar gemeenschappelijke grondslagen, plaatsvindt.

Voorgeschiedenis van het onderzoeksprogramma

Teneinde dit onderzoeksprogramma te plaatsen in het geheel van het op internationalisering gerichte streven van de deelnemende faculteiten wordt er op gewezen dat het "ius commune"-onderzoeksthema, zoals dat hierboven nader is toegelicht, in sterke mate aansluit bij het reeds gememoreerde congres 'Legal Education in the Future' [Zie de congresbundel De Witte, B. en Forder, C., (red.), *Towards a common law of Europe? Legal Education in the future*, Deventer, Kluwer, 1992]. Daarop aansluitend is in september 1992 in Maastricht de postdoctorale opleiding *Magister Iuris Communis* van start gegaan, die tevens een bijdrage beoogde te zijn aan de ontwikkeling van het curriculum van een European Law School, waarmee in 1995 een start is gemaakt. De rechtenfaculteit van de KU Leuven heeft eenzelfde tendens naar 'transnationalisering' van onderwijs en onderzoek doorgemaakt. In dit verband dient onder meer op het sinds 1989 bestaande CALS (Center for Advanced Legal Studies) te worden gewezen. In deze ontwikkelingen zijn belangrijke synergetische effecten te onderkennen. Zo zal het onderzoek dat in de school naar de "Common Law of Europe", als gemeenschappelijkheid van rechtscultuur, wordt verricht, in belangrijke mate het onderwijsmateriaal kunnen vormen voor de opleidingen op doctoraal en postdoctoraal niveau binnen de deelnemende faculteiten. Ook de oprichting van het Maastricht Journal of European and Comparative Law en de *Ius Commune Europaem*-boekenreeks verdienen in dit verband te worden vermeld; enige jaren

geleden is deze reeks binnen het onderzoeksinstituut METRO van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de UM gestart.

Het Molengraaff Instituut voor Privaatrecht van de Universiteit Utrecht verzorgt sinds 1988 een boekenreeks Molengrafica. In 1995 verscheen onder redactie van F.W. Grosheide en K. Boele-Woelki deel 8 met als ondertitel 'Europees privaatrecht 1995'. De reeks staat onder supervisie van een Wetenschappelijke Raad, waarin zitting hebben Dr A. Dietz (Max Planck Institut, München), Prof.dr U. Drobnig (Max Planck Institut, Hamburg), Prof.dr J. Erauw (Gent), Mr J.H.A. van Loon (Haagse Conferentie voor internationaal Privaatrecht) en Prof.dr A.E. van Overbeck (oud-direkteur Institut Suisse de droit comparé).

In Utrecht werd voorts in 1992 de drietalige (Duits-Engels-Frans) "European Review of Private Law" opgericht.

In Leuven wordt sedert 1968 de uitgave verzorgd, onder hoofdredactie van Prof.dr R. Dillemans en Prof.dr W. van Gerven, van de reeks "Beginselen van Belgisch privaatrecht", waarin onder meer verschenen het Algemeen Deel, Erfrecht, Zakenrecht, Handels- en Economische recht en Verzekeringsrecht. Sedert 1970 wordt door de Leuvense faculteit het studententijdschrift Jura Falconis (te vergelijken met Ars Aequi) uitgegeven. Inmiddels zijn meer dan 25 jaargangen verschenen, onder meer met talrijke rechtsvergelijkende en Europeesrechtelijke bijdragen van hoge kwaliteit.

De drie deelnemende universiteiten hebben ook op administratief vlak grote internationale ervaring opgebouwd via de ontwikkeling en de coördinatie van verschillende en omvangrijke netwerken in het kader van het Erasmus-programma. De contacten van de Maastrichtse faculteit beperken zich binnen Europa geenszins tot de EG. De faculteit coördineerde ook het eerste grote juridische Tempus-programma 'Bridges' (ten behoeve van de juridische faculteit van Budapest) en nam intensief deel aan het Tempus-programma ten behoeve van de juridische faculteiten van Lódz en Warschau. In Utrecht treedt het Molengraaff Instituut voor Privaatrecht als penvoerder op van een Erasmus/Tempus programma.

Opzet, organisatie en ontwikkeling van het onderzoek

De gemeenschappelijke noemer van de projecten is dat zij met het oog op de probleemstelling (relatie tussen recht en internationale integratie) grensoverschrijdend zijn in verschillende betekenissen: overschrijden van landsgrenzen, van binnen eenzelfde land fungerende rechtssystemen (internationaal, Europees en nationaal recht), van subsystemen (common law, equity law; administratief versus civiel aansprakelijkheidsrecht) en van vakgebieden.

Grensoverschrijding over de landsgrenzen komt bij de uitvoering van het onderzoek binnen de verschillende onderscheiden programmagroepen ook tot uitdrukking in internationale samenwerking. De internationale samenwerking wordt

enerzijds gerealiseerd door de samenwerking van Belgische en Nederlandse faculteiten binnen de meer formele kaders van de school, en anderzijds door afspraken over gemeenschappelijke onderzoeksprojecten met andere instituten en centra in Europa met ervaring op het gebied van de themata die in de verschillende clusters aan de orde komen, alsmede door samenwerking met internationale verenigingen die eveneens de behandelde themata binnen hun onderzoeksdomein hebben. Het is de bedoeling op termijn de onderzoeksschool op de verschillende deelprojecten en in het algemeen op het vlak van de onderzoekersopleiding verder te versterken door formele participatie van andere zusterfaculteiten binnen de Euregio/Europa, uiteraard met inachtneming van de criteria voor toelating tot de school.

Onderzoekers die participeren in het onderzoekprogramma van de school richten dan ook mede onderzoek via buitenlandse onderzoeksinstituten en hun onderzoeksresultaten worden ook op internationale colloquia gepresenteerd. Bovendien wordt bij voorkeur gepubliceerd in internationaal gewaardeerde en buitenlandse vaktijdschriften.

Het thema van de school omvat vooralsnog één programma: "Ius commune en privaatrecht". Het programma zal later worden uitgebreid met onder meer een programma "Ius commune en publiekrecht". Het programma "Ius commune en privaatrecht" kent een viertal deelprogramma's, terwijl in sommige deelprogramma's nog afzonderlijke projecten zijn opgenomen. Schematisch kan de onderzoeksorganisatie als volgt worden weergegeven.

Thema: Ius Commune

Programma: Ius commune en privaatrecht

Deelprogramma's en projecten:

- I.1 Europees privaatrecht
  - I.1.A Grondslagen van het privaatrecht, waaronder begrepen de rechtshistorie, evenals de problematiek van het juridisch vertalen
  - I.1.B Algemeen verbintenissen- en contractenrecht
  - I.1.C Personen- en familierecht
  - I.1.D Consumentenrecht
  - I.1.E Goederenrecht
- I.2 Aansprakelijkheid en verzekering
- I.3 Grensoverschrijdend milieurecht
- I.4 Ondernemingen in Europa
  - I.4.A Rechtspersonen in Europa
  - I.4.B Fiscale vraagstukken in de interne markt

Gezamenlijke wetenschappelijke activiteiten binnen het programma:

07/11/96-

08/11/96: Het jaarlijkse Ius Commune-congres werd in 1996 georganiseerd door de Universiteit Maastricht. Het congres vond plaats op 7-8 november in de Priorij Corsendonk te Oud-Turnhout.

14/11/97: Het jaarlijkse Ius Commune-congres werd in 1997 georganiseerd door de Katholieke Universiteit Leuven en vond plaats op 14 november 1997 te Leuven.

12/11/98: Het jaarlijkse Ius Commune-congres werd in 1998 georganiseerd door de Universiteit Utrecht en vond plaats op donderdag 12 november te Utrecht. Een verslag daarvan is te vinden in de nieuwsbrief van juni 1999.

Europees privaatrecht

De centrale doelstelling binnen het overkoepelende deelprogramma Europees privaatrecht is tweeërlei. Binnen het deelprogramma wordt zowel onderzoek verricht naar de spanning tussen nationaal privaatrecht en het recht van de Europese institutionele organen (met name de Europese Unie en de Raad van Europa), als naar de mogelijkheden om ook los van die supra-Europese organisaties een Europees privaatrecht te bewerkstelligen.

In de eerste plaats geldt immers dat door de toenemende economische, sociale en politieke integratie van de lidstaten van de Europese Unie de uit Brussel afkomstige regelgeving in de diverse lidstaten een steeds belangrijker plaats inneemt. Ook van het EVRM en van de daarop gebaseerde rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens gaat een harmoniserende invloed uit. Daarnaast bestaan ook verdragen op deelreinen (zoals vele verdragen op het terrein van het personen- en familierecht en het Weens Koopverdrag). Elk van deze instrumenten heeft een weliswaar unificerend effect op Europees niveau, maar ook een desintegrerend effect op nationaal niveau. Doordat de harmonisatie beperkt is tot deelgebieden van nationaal recht, ontstaat immers in de lidstaten, binnen een zelfde rechtsgebied, een cesuur tussen nationaal recht dat geharmoniseerd is met het recht van andere lidstaten en recht dat aan deze harmonisatie ontsnapt. Gevolg daarvan is een grotere dispariteit binnen het recht van elke lidstaat, hetgeen kan leiden tot onevenwichtigheid en een geringere transparantie van het nationale recht. Reeds dit roept de vraag op naar de mogelijkheid van formulering van beginselen die gemeen zijn aan de privaatrechtsstelsels van de Europese lidstaten: alleen door een beklemtoning van de grondslagen en algemene beginselen van de diverse rechtsstelsels kan een zekere graad van cohesie binnen het op het grondgebied van een zelfde lidstaat geldende regelenbestand - wat ook de oorsprong daarvan moge zijn (cf. het pluralisme van rechtsbronnen) - worden bewerkstelligd.

In de tweede plaats geldt dat ook de andere mogelijkheden om een Europees privaatrecht te bewerkstelligen en hun mogelijke invloed op nationale rechtsstelsels een wetenschappelijke bestudering behoeven. In dit verband dient wederom de ontwikkeling van algemene beginselen van Europees privaatrecht te worden genoemd, doch nu niet zozeer als panacee voor praktische nationale problemen als wel als zelfstandige methode van niet-centralistische unificatie. Noodzakelijk onderdeel van dit onderzoek is het bestuderen van beginselen en regelingen die aan Europese rechtstelsels gemeenschappelijk zijn, waarvan er vele zijn voortgekomen uit dezelfde historische wortels, met name uit hetgeen vroeger als Europees "ius commune" werd ervaren. Eveneens noodzakelijk onderdeel hiervan is bestudering van de vraag in hoeverre de rechtsstelsels van de civil law- en de common law-traditie nader tot elkaar kunnen worden gebracht en welke ervaringen daarmee zijn opgedaan in de zg. "gemengde rechtsstelsels".

Binnen het overkoepelende deelprogramma Europees privaatrecht (I.1) zijn de meer algemene, methodische en rechtshistorische vragen ondergebracht in het project Grondslagen van het privaatrecht (A). In overeenstemming met de traditionele privaatrechtelijke systematiek in de civil law-traditie wordt vervolgens onderscheiden in de projecten Algemeen verbintenissen- en contractenrecht (B), Personen- en familierecht (C) en Goederenrecht (E). Het zeer door Europees recht bepaalde Consumentenrecht is als apart project D opgenomen.

Onderzoekers

deelprogrammacoördinator	uni	begin	eind
Dhr. Mr. J.M. Milo	UU	1/01/98	
Dhr. Prof. Mr. J.M. Smits	UM	1/09/96	
Mw. Prof. Dr. S. Stijns	KUL	1/01/98	
onderzoeksleider			
Mw. Prof. Dr. K. Boele-Woelki	UU	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. J.H.M. van Erp	UM	1/09/97	
Mw. Dr. C. Forder LL.M.	UM	1/01/97	
Dhr. Prof. Dr. W. van Gerven	UM	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. G.R. de Groot	UM	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. A.S. Hartkamp	UvA	1/01/95	
Dhr. Prof. Dr. J. Herbots	KUL	1/01/95	
Dhr. Mr. M. Hesselink	UU	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. E.H. Hondius	UU	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. G.E. van Maanen	UM	1/01/95	
Dhr. Mr. J.G.J. Rinkes	UM	1/01/95	
Dhr. Prof. Dr. P. Senaeve	KUL	1/01/97	
Dhr. Prof. Dr. J. Stuyck	KUL	1/08/98	
onderzoeker			
Dhr. Prof. Dr. F. Stevens	KUL	1/01/95	
aspirant lid			
Dhr. S. Bostyn	UM	1/07/98	

I.1.A. Grondslagen van het privaatrecht, waaronder begrepen de rechtshistorie, evenals de problematiek van het juridisch vertalen

De plaats van het onderdeel 'Grondslagen' binnen het overkoepelende programma Europees privaatrecht bestaat in onderzoek naar meer algemene, methodische en rechtshistorische vragen die zowel van belang zijn ter onderbouwing van de overige onderdelen binnen het programma als zelfstandige waarde hebben. Binnen het onderdeel wordt aan drie hoofdvragen aandacht besteed.

In de eerste plaats is evident dat bij een nieuw wetenschapsterrein als het Europees privaatrecht een rechtstheoretische en rechtsmethodologische inbedding van groot belang zijn. De vraag op welke wijze precies regels en/of beginselen van gemeen recht dienen te worden opgesteld en welke betekenis deze kunnen hebben bij het totstandbrengen van een *ius commune*, is in dit verband preponderant. Het onderzoek binnen dit onderdeel is mede gericht op het verkrijgen van inzicht in deze processen. Daarbij wordt de totstandkoming van een *ius commune* niet enkel rechtstheoretisch onderbouwd, maar wordt ook praktisch gezien welke ervaring hiermee reeds is opgedaan in met name de zg. gemengde rechtsstelsels (vooral Zuid-Afrika, Schotland en Québec). Aldus wordt beoogd om rechtstheoretische inzichten toegankelijk te maken voor en te ontwikkelen binnen het Europees privaatrecht en deze praktisch in verbinding te brengen met de in gemengde rechtsstelsels reeds opgedane ervaringen. Van die combinatie van rechtstheorie en praktijk mogen in dit stadium van onderzoek de meest vruchtbare resultaten worden verwacht.

In de tweede plaats maakt een rechtshistorische component deel uit van het 'Grondslagen'-onderdeel. Algemeen aanvaard is dat kennis omtrent de periode van vóór de grote continentaal-Europese codificaties van belang is voor de ontwikkeling van een nieuw *ius commune* dat zich althans deels zal kunnen baseren op de in met name de zeventiende en achttiende eeuw opgedane ervaringen. Het zoeken van overeenkomsten tussen de diverse continentaal-Europese rechtsstelsels, alsmede tussen deze stelsels en het Engelse, wordt vergemakkelijkt door rechtshistorische kennis toegankelijk te maken en te vermeerderen met het oog op de ontwikkeling van een nieuw *ius commune*. Binnen de rechtshistorische component van dit programma wordt daarom met name aandacht besteed aan de historische grondslagen van het Europees privaatrecht (waaronder begrepen het burgerlijk procesrecht). Het onderzoek spitst zich toe op drie aandachtsgebieden (De geschiedenis van het privaatrecht en zijn codificatie, De geschiedenis van enige bijzondere leerstukken en Fundamentele teksten van het *ius commune*).

In de derde plaats is onderzoek naar de problematiek van recht en vertalen deel van het 'Grondslagen'-onderdeel. Een grote moeilijkheid bij het beschrijven van de common core van Europese rechtsstelsels is dat elk rechtsstelsel zijn eigen rechtstaal heeft en een eigen - in beginsel geheel zelfstandige - rechtsterminologie hanteert. De problemen die zich bij het vertalen en vergelijkend beschrijven

van deze verschillende rechtsstelsels voordoen, verdienen uitgebreid onderzoek. Bij de bestudering van deze problematiek wordt in dit onderdeel uitgegaan van de stelling, dat niet van taal naar taal, maar van rechtstaal naar rechtstaal moet worden vertaald. Centraal staat vervolgens de vraag, welke regels in acht moeten worden genomen bij een dergelijke vertaling van juridische informatie uit een rechtstaal naar een andere. Speciale aandacht wordt geschonken aan de gevolgen van het scheppen van een (semi)autonome juridische terminologie door de Europese Unie en aan vertaalproblemen binnen de Unie.

Onderzoekers

coördinerend onderzoeksleider	uni	begin	eind
Dhr. Prof. Mr. J.M. Smits	UM	1/09/96	
onderzoeker			
Dhr. Prof. Dr. A.M.J.A. Berkvens	UM	1/01/95	
Dhr. Prof. Dr. W. van Gerven	UM	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. G.E. van Maanen	UM	1/01/95	
Dhr. Mr. J.M. Milo	UU	1/01/98	
Dhr. Prof. Dr. A.I. Ogus	UM	1/09/97	
Dhr. Prof.Mr. C.H. van Rhee	UM	1/01/95	

Gezamenlijke wetenschappelijke activiteiten binnen het programma

19/11/98: Het onderzoeksinstituut METRO organiseerde onder auspiciën van de onderzoeksschool Ius Commune een seminar onder de titel "Towards a European Private Law by Competition of Legal Rules"

2: Wetenschappelijke publicaties

Berkvens, A.M.J.A., Pas, W.D.H.M. v.d., Venner, G.H.A., De overheidsinstellingen van Spaans en Oostenrijks Gelre (1543-1795) in: Flittich erforscht und gecolligeert, opstellen over Limburgse rechtsgeschiedenis, Maastricht, 1995, p.

Berkvens, A.M.J.A., Venner, G.H.A., Het Gelderse Land- en Stadsrecht van het Overkwartier van Roermond 1620 (Werken Stichting tot uitgaaf der bronnen van het Oud-Vaderlandse Recht no. 25, Arnhem, 1996, p. 1-460.

* Boele-Woelki, K., Busch, D., Grosheide, F.W., Hartkamp, A.S., Hesselink, M.W., E.H. Hondius, H.J. van Kooten, C.B.P. Mahé en, H.N. Schelhaas, Aansprakelijkheid van de falsus procurator in het Europese privaatrecht, in: J.M. van

Buren-Dee e.a. (red.), Tussen de polen van bescherming en vrijheid. Aspecten van aansprakelijkheid, Intersentia Antwerpen-Groningen, 1998, p. 117-159.

* Gerven, W. van, Naar een Europees gemeen recht van algemene rechtsbeginselen?, RM Themis, 1995, p. 233-243.

* Gerven, W. van, Bridging the gap between Community and National Laws: towards a principle of homogeneity in the field of legal remedies?, Common Market Law Review, 1995, p. 679-702.

- * Gerven, W. van, The case-law of the European Court of Justice and National Courts as a contribution to the Europeanisation of Private law, *European Law Review of Private Law*, 1995, p. 367-378.
Gerven, W. van, Het proportionaliteitsbeginsel, in *De norm achter de regel, Hommage aan Marcel Storme*, 1995, p. 1-17., 1995, p. 1-17.
- * Gerven, W. van, Bridging the unbridgeable, "Who then, ... is my neighbour?" in *European law lecture at the Durham European law Institute held on 24 November, Community Law*, 1995, 29 pag.
- * Gerven, W. van, Editorial, *Cahiers de droit Européen*, 1995, p. 527-528.
- * Gerven, W. van, Redactiesignalen, *SEW*, 1995, p. 458-459.
- * Gerven, W. van, Redactiesignalen, *SEW*, 1995, p. 553.
- * Gerven, W. van, Bridging the unbridgeable. Community and national tort laws after Francovich and Brasserie, in *Public Interest Litigation before European Courts* (eds. Micklitz/Reich), *View 2, Nomos*, 1996, p. 57-94.
- * Gerven, W. van, Casebooks for the common law of Europe: Presentation of the project, *European Review of Private Law*, vol. 4, 1996, p. 67-70.
- * Gerven, W. van, Europa, wat nu? Het "So-lange"-rapport van WRR en EBN, *SEW*, 1996, p. 248-252.
- * Gerven, W. van, Articles 48, 52 and 59 EC after Keck and Mithouard and The Protection of Rights arising from directives after Faccini Dori, *The Columbia Journal of European Law*, 1996, p. 217-239.
- * Gerven, W. van, Bridging the unbridgeable. Community and national tort laws after Francovich and Brasserie, *International and Comparative Law Quarterly*, 1996, p. 507-544.
- * Gerven, W. van, In het verleden ligt de toekomst van een Europees Ius commune, slotrede, 37e Wetenschappelijk Congres VJV 1996, *RW* 1996-, 1997, p. 1430-1436.
- * Gerven, W. van, Coherence of Community and national laws. Is there a legal basis for a European Civil Code?, *European Review of Private Law*, vol. 5, 1997, p. 465-469.
- * Gerven, W. van, The ECJ's case law as a means of unification of Private Law, *Fordham International Law Journal*, 1997, p. 680-698.
Gerven, W. van, Creatieve rechtspraak, *De Redactie Privaat, TPR*, 1997, p. 1-3.
- * Gerven, W. van, Community and National Legislators, Regulators, Judges, Academics and Practitioners: Living together apart? in *Law Making, Law Shaping, Law Funding, Clifford Chance Lectures* (ed. B. Markesinis), Vol. II, Oxford, 1997, p. 13-35.
- * Gerven, W. van, The ECJ's case law as a means of unification of Private Law, in *Towards a European Civil Code* (eds. A. Hartkamp e.a.), 2nd. ed., 1998, p. 91-104.
- * Gerven, W. van, The ECJ's case law as a means of unification of Private Law, *European Law Review of Private Law*, 1998, p. 293-307.
Gerven, W. van, Creatieve rechtspraak, *R.W.*, 1997-, 1998, p. 209-223.
- * Gerven, W. van, Mutual Permeation of Public and Private Law at the National and Supranational Level, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, vol. 5, 1998, p. 7-24.
- * Gerven, W. van, De Algemene Beginselen van artikel 215, lid 2, EG: Bestaan ze echt?, in *Liber Amicorum R. Blanpain*, 1998, p. 95-106.

- * Gerven, W. van, De Algemene Beginselen van artikel 215, lid 2, EG: Bestaan ze echt?, in Centrum voor Europese Cultuur, *Studia Europaea VI*, Nederland en de Europese Cultuur in de 20ste eeuw.
- * Gerven, W. van, L. Gyselen, M. Maresceau, J. Stuyck, Kartelrecht II Europese Gemeenschap, W.E.J. Tjeenk Willink, XXV, 1997, 985 pag.
- * Gerven, W. van, L. Gyselen, M. Maresceau, J. Steenbergen, J. Stuyck, Kartelrecht, in *Beginselen Belgisch Privaatrecht* (ed. R. Dillemans en W. van Gerven), deel XIII, 2B, 1996 (Story-Scientia), 1996, 1089 pag.
- * Gerven, W. van, Larouche, P., Lever, J., Cases, Text and Materials on National Supranational and International Tort Law: Scope of Protection, Oxford, Hart Publishing, 1998.
- * Groot, G.R. de, European private law between Utopia and early Reality, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, nr. 4, 1997, p. 1-4.
- * Groot, G.R. de, Language and Law, in: E.H. Hondius (ed.), *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law in Brussels, 1998*, Antwerpen, (Intersentia), 1998.
- * Groot, G.R. de, Juridisch vertalen: het overbruggen van verschillen tussen rechtsculturen en rechtssystemen in: Henri Bloemen e.a. (ed.), *De kracht van vertaling - verrijking van taal en cultuur*, Utrecht 1998, 1998.
- Groot, G.R. de, De zeventiende en achttiende eeuwse boeken in de Collectie Stas van de Stadsbibliotheek, in: *Om daarmee vrijelijk te doen naer wil ende welgevallen*, 1998, p. 211-220.
- * Groot, G.R. de, Entwicklungen im niederlandischen Zivilrecht seit 1992, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 1998, p. 542-552.
- * Groot, G.R. de, Schneider, H.E.G.S., Hoofdstuk Privaatrecht in: A. Bleckmann, *Europarecht*, 6e druk, Köln 1997 (Kapital Privatrecht), 1997, p. 480-496.
- * Grosheide, F.W., The Gentleman's agreement in legal theory and in modern practice - The Dutch civil law perspective, in: E.H. Hondius (ed.) *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law, Bristol 1998*, Antwerpen/Groningen, 1998, p. 91-114.
- Hartkamp, A.S., 'Statutory Lawmaking: The New Civil Code of The Netherlands', in: *Towards Universal Law/Trends in National, European and International Lawmaking*, Stockholm, 1995, p. 151-178.
- * Hartkamp, A.S., Interplay Between Judges, Legislators and Academics. The Case of the New Civil Code of The Netherlands, in: Basil S. Markesinis (ed.), *Law Making, Law Finding and Law Shaping. The Diverse Influences*, Oxford University Press, 1997, p. 91-112.
- * Hondius, E.H., Export van Westers recht naar Oost-Europa: het voorbeeld van Litouwen, in: *Import en export van burgerlijk recht*, BW-Krant jaarboek 13, Deventer, 1997, p. 113-126.
- Hondius, E.H., Vijf jaar nieuw vermogensrecht, *NTBR*, 1997, p. 1-15.
- Maanen, G.E. van, '... om te doen ophouden de menigvuldige twistgedingen ...'. Opmerkingen omtrent de historische achtergrond van de onrechtmatige daad, *Nijmegen 1995.*, (Ars Aequi), 1995, 61 pag.
- Maanen, G.E. van, De Zutphense juffrouw en de ontrouwe bediende van Lindenbaum, *Nijmegen 1995.*, (Ars Aequi), 1995, 62 pag.

- Maanen, G.E. van, Bespreking van Peter A.J. van den Berg, Codificatie en staatsvorming. De politieke en politiek-theoretische achtergronden van de codificatie van het privaatrecht in Pruisen, de Donaumonarchie, Frankrijk en Nederland, 1450-1811, *Recht en Kritiek*, 1996/4, 1996, p. 411-414.
- Maanen, G.E. van, De wonderbaarlijke geschiedenis van de onrechtmatige overheidsdaad in de 19e en 20e eeuw, Nijmegen, *Ars Aequi*, 1996, 79 pag.
- * Maanen, G.E. van, A.J. van der Walt (eds.), Property Law on the Threshold of the 21st Century, Comparative, Constitutional, Philosophical and Historical Contributions on Property Law (International Colloquium 'Property Law on the Threshold of the 21st Century' 28-30 August 1995, Maastricht., 1996, p. 7-13.
- * Ogus, A.I., Die Arbeit der Rechtsreformkommissionen in Grossbritannien und die Bedeutung der Ökonomischen Analyse, in: C.Ott and H.-B. Schäfer, *Effiziente Verhaltenssteuerung und Kooperation im Zivilrecht*, pp.316-330, Mohr Siebeck, 1997, p. 316-330.
- * Ogus, A.I., The Role of Independent Advisory Bodies in the Development of Social Welfare Law: the case of SSAC in F.Ruland, B. von Maydell and H.-J. Papier (eds.), *Verfassung, Theorie und Praxis des Sozialstaats*, Festschrift, Heidelberg: Verlag Müller, 1998, p. 637-656.
- Ogus, A.I., Regulation - Legal Form and Economic Theory in T.Riis and R.Nielsen (eds.), *Law and Economics: Methodology and Application*, Djøf Publishing, Copenhagen, 1998, p. 75-93.
- * Ogus, A.I., Corrective Taxation as a Regulatory Instrument in C.McCrudden (ed), *Regulation and Deregulation: Policy and Practice in the Utilities and Financial Services Industries*, Oxford: Oxford University Press, 1998, p. 15-36.
- * Ogus, A.I., Regulatory Appraisal: A Neglected Opportunity for Law and Economics, 6 *European Journal of Law and Economics*, 1998, p. 53-86.
- * Ogus, A.I., Corrective Taxes and Financial Impositions as Regulatory Instruments , 61 *Modern Law Review*, 1998, p. 767-788.
- Ogus, A.I., SSAC As An Independent Advisory Body: Its Role and Influence on Policymaking, 5 *Journal of Social Security Law*, 1998, p. 156-174.
- * Ogus, A.I., Law-and-Economics from the Perspective of Law in P.Newman (ed.), *The New Palgrave Dictionary of Economics and the Law*, Macmillan, vol.2, 1998, p. 486-492.
- Ogus, A.I., Froud, J., Boden, R. and Stubbs, P., *Controlling the Regulators*, Macmillan, 1998.
- Rhee, C.H. van, Execution for debt against immovable property under the supervision of the Great Council of Malines, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* 63, 1995, p. 45-82.
- * Rhee, C.H. van, Grand Conseil de Malines: L'affaire Jacques Le Sauvage contre la ville de Malines, in *Case Law in the Making II*, Berlijn, 1997, p. 389-438.
- * Rhee, C.H. van, Onschendbaarheid ('immunity') van de rechter in de Verenigde Staten, in J.M. van Buren-Dee (e.a. red.), *Tussen de polen van bescherming en vrijheid. Aspecten van aansprakelijkheid*, Antwerpen/Groningen, 1998.
- * Rhee, C.H. van, De traagheid van de civiele procedure: een eeuwenoud fenomeen, in B.C.M. Jacobs (red.), *De rechtspraktijk in beeld. Van Justinianus tot de Duitse bezetting*, 1998, p. 57-67.

- Rhee, C.H. van, Snelheid en efficiency in hoger beroep (civiele procedures, 16e eeuw), in R. Huijbrecht (red.), *Handelingen van het tweede Hof van Holland symposium gehouden op 14 november 1997 in de Trêvezaal te Den Haag*,
- * Rhee, C.H. van, J. Hallebeek, *Praxis et ordo iudiciorum Curiae Hollandiae: De stijl van het Hof van Holland in de traditie van het Ius Commune*, in *Verslagen en Mededelingen OVR (nieuwe reeks, deel 10)*, 1998, p. 45-116.
  - Smits, J.M., *Een enkele aantekening bij een postmodern privaatrecht*, *Ius Civile* 4, 1996, p. 21-32.
  - Smits, J.M., *De vergissing der XII Tafelen*, *Recht en kritiek* 22, 1996, p. 395-407.
  - * Smits, J.M., *Een Europees privaatrecht als gemengd rechtsstelsel, of: naar een ius commune door vrij verkeer van rechtsregels*, *NJB*, 1998, p. 61-66.
  - * Smits, J.M., *Systems mixing and in transition: import and export of legal models: the Dutch experience*, in: E.H. Hondius (ed.), *Netherlands Report to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*, Antwerpen/Groningen, 1998, p.
  - * Smits, J.M., *Eenheid en verscheidenheid in het contractenrecht; over het gedetermineerd verleden en de postmoderne toekomst van het privaatrecht*, preadvies Nederlandse Vereniging voor Wijsbegeerte van het Recht, in: *Handelingen, R & R* 27, 1998, p. 10-38.
  - Spruit, J.E., *Nocturne: eine Auslegung von Alfenus D. 9,2,52,1 aus soziologischer Sicht*, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis LXIII*, 1995, p. 247-262.
  - * Spruit, J.E., *Visions fugitives*, in: *Collatio iuris Romani. Etudes dédiées à Hans Ankum à l'occasion de son 65e anniversaire II*, Amsterdam, 1995, p. 489-497.
  - * Spruit, J.E., *Conceptus pro iam nato habetur quotiens de commodis eius agitur*, in: *Heden verschenen voor mij. Liber Amicorum aangeboden aan prof.mr. A.L.M. Soons ter gelegenheid van zijn emeritaat*, Arnhem, 1995, p. 127-133.
  - Spruit, J.E., *Codificatie in Constantinopel*, *Hermeneus* 68 (1996), [themanummer Constantinopel], 1996, p. 94-103.
  - * Spruit, J.E., *Cogitationis poenam nemo patitur*, in: *Er is meer. Opstellen over mensenrechten in internationaal en nationaal perspectief*, onder redactie van C.H. Brants, C. Kelk, M. Moerings, Gouda Quint BV, Deventer, 1996, p. 201-212.
  - * Spruit, J.E., *De minimis non curat praetor*, in: *Een Rijk Gerecht. Opstellen aangeboden aan prof. mr P.L. Nève*, onder red. B.C.M. Jacobs en E.C. Coppens, Nijmegen, 1998, p. 421-431.
  - * Spruit, J.E., e.a., *Corpus iuris civilis. Tekst en vertaling III. Digesten, boeken XI-XXIV*, De Walburg Pers - Sdu, Zutphen - 's Gravenhage 1996, 1996, 839 pag.
  - * Spruit, J.E., e.a., *Corpus iuris civilis. Tekst en vertaling IV. Digesten, boeken XXV-XXXIV*, De Walburg Pers - Sdu, Zutphen - 's Gravenhage 1997, 1997, 902 pag.
  - Steenhoff, G.W.J., *Honderd Jaar Staatscommissie voor het Internationaal Privaatrecht*, Ministerie van Justitie, 1997, 51.
  - * Steenhoff, G.W.J., *The Place of Legal History in the Teaching of Law and in Comparatists Formation*, in: E.H. Hondius (Ed.), *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*, Bristol 1998, Antwerpen/Groningen, 1998, p. 1-19.
  - * Steenhoff, G.W.J., Boele-Woelki, K., Joustra, C., *Dutch Private International Law at the End of the 20th Century: Pluralism of Methods*, in: E.H. Hondius (Ed.) *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative*, Bristol, 1998, p. 203-227.

- Steenhoff, G.W.J., R.J.Q. Klomp, G.J. Wiarda, Schets van leven en werk, Wiarda Instituut, Utrecht, 1998, 36 pag.
- Storme, M.E., Bedenkingen bij de door het Hof van cassatie gehanteerde wijze van rechtsvinding en rechtsopvatting. Tegelijk een bijdrage tot de studie van een onderschatte rechtsbron : de traditie, TPR, 1995, p. 971-1048.
- Storme, M.E., Bakens in de Storm. Opstellen over samenleving en toekomst aangeboden aan prof. Marcel Storme ter gelegenheid van zijn emeritaat, Lannoo Tiel (redactie en Woord vooraf), 1995, 241 pag.
- Storme, M.E., 20 oorzaken van wantrouwen in het gerecht die verband houden met de regels betreffende of wijze van beroepsuitoefening door advocaten en magistraten, in: Het vertrouwen in het gerecht, reeks IUCGR, red. P. Lemmens, Kluwer Antwerpen, 1995, p. 26-58.
- Storme, M.E., Maak wetten in een afzonderlijke wetgevingskamer, de Standaard, 11 december (*); <http://www.vum.be/dsifafwet.html>, 1996.
- Storme, M.E., Het Hof van cassatie, de mond maar niet de geest van de wet, de Standaard oktober 1996 (*), ook (uitgebreid) in Informatieblad Nederlandse Orde van advocaten Brussel november, 1996, p. 11-13.
- Storme, M.E., (On)afhankelijkheid en (on)macht van de rechter, AJT-Dossier 1996 nr. 8, met Voorwoord van M.E. Storme, 1996, p. 97-116.
- Storme, M.E., Het Hof van Cassatie, referaat op de debatdag "Recht en gerecht", Vlaamse Juristenvereniging, Brussel 17-1-1997, Vlaams jurist vandaag, 1997, p. 15-17.
- Storme, M.E., Slotrede OVV-Colloquium "Welke justitiehervorming heeft Vlaanderen nodig ?", Vlaams parlement Brussel 16 mei 1998, R.W., R.W., 1998, p. 133-136.
- * Storme, M.E., De doorwerking van het anglo-amerikaanse recht in het Belgische contractenrecht, CBR Jaarboek II, 1997-98, Maklu Antwerpen, 1998, p. 469-484.
- Storme, M.E., De retroactiviteit van rechtsregels, referatenbundel van de studiedag Jura Falconis 14 februari 1998, Jura Falconis Libri Leuven, 1998, 160 pag.
- * Verheij, A.J., M.S. van Gaalen, The consequences for the Netherlands of the Unidroit Convention, Art Antiquity and Law 3, 1, 1998, p. 3-14.

4: Vakpublicaties

- * Gerven, W. van, Boekbespreking: A. de Moor-van Vugt, Maten en gewichten. Het evenredigheidsbeginsel in Europees perspectief, Rechtskundig Weekblad, 1995, p. 32.
- * Hesselink, M., Der LL.M. im Europäischen Privatrecht an der Universität Utrecht, ZeuP, 1998, p. 371.
- * Hesselink, M., Europees privaatrecht, Ars Aequi Katern 66-69, 1998, p. 3180-3181.
- * Hesselink, M., Europees privaatrecht, Ars Aequi Katern 66-69, 1998, p. 3240-3241.
- * Hesselink, M., Europees privaatrecht, Ars Aequi Katern 66-69, 1998, p. 3310-3311.
- * Hesselink, M., Europees privaatrecht, Ars Aequi Katern 66-69, 1998, p. 3375-3376.
- * Hondius, E.H., Verjaring van vorderingen voordat de rechthebbende daarvan op de hoogte is, NTBR, 1998, p. 275.
- Hondius, E.H., Kroniek Algemeen, NTBR, 1998, p. 64-78.
- * Hondius, E.H., Rechtsvergelijking op weg naar het derde millennium, NJB, 1998, p. 1641-1642.

- * Maanen, G.E. van, Bespreking van W.J. Zwolve, Hoofdstukken uit de Geschiedenis van het Europese Privaatrecht. 1 Inleiding en zakenrecht., RM Themis 1995, 1995, p. 449-453.
- * Milo, J.M., The New Learned Private Law: Two National Experiences in a European Perspective, in: European Review of Private Law 1997 (verschenen in 1998), 1998, p. 553-556.
- * Ogus, A.I., Book review of Mercurio and Medema, Economics and the Law: From Posner to Post-Modernism (1998) 61 Modern Law Review, 1998, p. 285-286.
- * Rhee, C.H. van, De aanvang van de appeltermijn en artikel 6 EVRM. W. de V. against the Netherlands. Application no. 16690/90, Resolutie DH(95)196, 11-09-95, Bedrijfsjuridische Berichten 13, 1996, p. 115-116.
Rhee, C.H. van, Boekbespreking H. Luck, Die kursächsische Gerichtsverfassung, 1423-1550 (Forschungen zur Deutschen Rechtsgeschichte, 17), Tijdschrift voor Rechtsge-schiedenis, 1998, p. 425-427.
Smits, J.M., Haags juridisch leven in de twintigste eeuw: een impressie, in: Den Haag met Recht een Stad, Den Haag, 1997, p. 153-161.
Smits, J.M., Thorbecke in Haags perspectief, in: Den Haag met Recht een Stad, Den Haag, 1997, p. 77-86.
Smits, J.M., Aankondiging van Dennis Patterson (ed.), A Companion to Philosophy of Law and Legal Theory, Oxford, 1996, Nederlands Tijdschrift voor Rechtsfilosofie en Rechtstheorie, 26, 1997, p. 234.
Smits, J.M., Recensie van L.C. Winkel, Themis en Clio, bondgenoten of vijanden en Theo Veen, Met dank aan Du Perron, Nederlands Tijdschrift voor Rechtsfilosofie & Rechtstheorie 26, 1997, p. 137-145.
Smits, J.M., Thorbecke als staatsman, hoogleraar en als mens: een adviesboekenlijst, De Juridische Bibliothecaris, 1998.
Smits, J.M., Recensie van: Franz Bydlinski, System und Prinzipien des Privatrechts, Wien-New York 1996, Nederlands Tijdschrift voor Rechtsfilosofie en Rechtstheorie, 1998, p. 85-86.
Smits, J.M., Recensie van: J.M. Milo, Het rechtsvergelijkende argument in de ontwik-keling van het Nederlandse vermogensrecht 1838-1940, diss. Maastricht 1997, handels-editie Intersentia, NTBR, 1998, p. 154-157.
- * Spruit, J.E., Recensie over: Ad legem Aquiliam. De lex Aquilia. Ingeleid, vertaald en van aantekeningen voorzien door Constant De Koninck. Mys en Brees, uitgevers, Gent 1994, Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis LXIII, 1995, p. 380-383.
Spruit, J.E., Een moderne Sisiphusarbeid: het Corpus iuris civilis in het Nederlands, IUST XXVI, 1995, p. 84-96.
- * Spruit, J.E., Recensie over: W. Sellert, Recht und Gerechtigkeit in der Kunst, Wallstein Verlag, Göttingen 1993, Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis LXIII, 1995, p. 195-197.
Spruit, J.E., Recensie over: Patrick de Rynck en Andries Welkenhuysen, De oudheid in het Nederlands. Repertorium en bibliografische gids voor vertalingen van Griekse en Latijnse auteurs en geschriften, Ambo, Baarn 1992, in: Tijdschrift voor Rechtsgeschie-denissen LXIII, 1995, p. 185-187.
- * Spruit, J.E., Recensie over: R.C. van Caenegem, Law, History, The low countries and Europe edited by L. Milis, D. Lambrecht, H. de Ridder Symoens, M. Vleeschouwers

Van-Melkebeek. The Hambledon Press, London and Rio Grande 1994, XXIII + 200 p., Zeitschrift für Europäisches Privatrecht 4 (1996), p. 743-744., 1996, p. 743-744.

Spruit, J.E., Recensie over: C. de Koninck, 600 Latijnse rechtsspreuken, uitgekozen, vertaald en geannoteerd door C. de Koninck, [Mys en Breesch, Gent], 1992, 168 p., in: Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis LXV, 1997, p. 213-215.

* Spruit, J.E., Boekbespreking van: W.J. Zwolve, Keizers, soldaten en juristen. Vijf Romeinse juridische biografieën, RM Themis 159, 1998, p. 331-333.

* Spruit, J.E., K.E.M. Bongenaar, Corpus iuris civilis. Tekst en vertaling I. De Instituten van Justinianus, De Walburg Pers - Sdu, Zutphen - 's -Gravenhage 1993, 2e oplage [met retouches van ondergeschikte aard in de Inleiding], 1995, 277

Steenhoff, G.W.J., T.M.C. Asser, een Amsterdamse cosmopoliet in Den Haag tussen 1893 den 1913, in: H.D. Ploeger en J.M. Smits (red.), Den Haag met recht een stad. Elf juridische portretten, Den Haag, 1997, p. 121-132.

* Steenhoff, G.W.J., Erp, J.H.M. van, Mahé, C.B.P., Nederlandse rechtsbegrippen vertaald - Frans-Duits-Engels, (red. K. Boele-Woelki en F.J.A. van der Velden), Den Haag, 1998, 74 pag.

5: Overige producten van wetenschappelijke activiteiten

* Hartkamp, A.S., Hesselink, M., Hondius, E.H., Joustra, C.A., E. du Perron (eds.), Towards a European Civil Code (second revised and expanded edition, Ars Aequi Libri, Nijmegen, 1998, 652 pag.

* Maanen, G.E. van, A.J. van der Walt (eds.), Property Law on the Threshold of the 21st Century. Comparative, Constitutional, Philosophical and Historical Contributions on Property Law. (redactie), 1996, 687 pag.

* Smits, J.M., Paper Towards a Framework for Legal Rules in European Private Law; 4th Benelux-Scandinavian Symposium on Legal Theory, Turku, Finland, August, 1998.

* Spruit, J.E., Jean Charles Naber, Observatiunculæ selectæ, edited with an Introduction and Bibliography by J.E. Spruit, Iovene, Napels, (Antiqua. Collana diretta Luigi Labruna), 1995, 661 pag.

Spruit, J.E., Een opvliegende leermeester, Spes Victoriae. Studententijdschrift [Un. van Aruba], 1, 1996, p. 25.

I.1.B Algemeen verbintenissen- en contractenrecht

Op het terrein van het Europees contracten- en verbintenissenrecht is zowel te Leuven, Utrecht als Maastricht reeds het nodige rechtsvergelijkende onderzoek verricht dat de basis vormt voor verder onderzoek vanuit een Europees privaatrechtelijke invalshoek.

Verder is niet alleen rechtsvergelijkend onderzoek gedaan met het oog op het doorlichten van het eigen nationale recht. Tevens wordt onderzoek gedaan naar de mogelijkheid van totstandbrenging van een Europees privaatrecht. Daarbij is het onderwerp op meer algemeen niveau besproken en is verder voor deelterreinen van het contractenrecht onderzocht welke mogelijkheden er zijn eenwording/harmonisatie te bewerkstelligen en welke moeilijkheden daarbij optreden.

Het rechtsvergelijkende onderzoek wordt nu verder gericht op de mogelijkheden van het tot stand brengen van een Europees privaatrecht. Dat kan het beste gebeuren wanneer er zowel onderzoek wordt gedaan naar algemene vragen als naar de mogelijkheden van eenwording op deelterreinen. Bij die algemene vragen kan worden gedacht aan de bevoegdheid van de EG om op het terrein van het privaatrecht nadere regels te stellen, aan de problematiek van het inpassen van de common law in de civil law-systemen en uiteraard aan de compatibiliteit van de verschillende civil law systemen onderling. Zo bestaat twijfel over de vraag of het EG-verdrag nu wel of niet een bevoegdheidsgrondslag biedt. Verder wordt er door de een pessimistischer dan door de ander geoordeeld over de mogelijkheid om de common law en de civil law op één lijn te krijgen.

De nauwe relatie van de Utrechtse partner bij het Lando en Bonell-project vormt een basis voor onderzoek naar onderdelen op de terreinen die door deze commissies werden bestreken. Meer bepaald is het gericht op de totstandkoming van contracten en de remedies bij het niet-nakomen daarvan.

Ingevolge de doorwerking van Europees gemeenschapsrecht en het daaraan inherente beginsel van adequate rechtsbescherming op de rechtsstelsels van de lidstaten, krijgt het rechtsvergelijkend onderzoek (waarmee zowel externe als interne rechtsvergelijking wordt bedoeld) een nieuwe dimensie.

Het onderzoek op het terrein van de internationale transacties tracht bij te dragen aan de verwezenlijking van een internationale privaatrechtelijke rechtsorde door een rechtsvergelijkende bestudering van regels van nationale privaatrechtelijke stelsels en door kritische beschouwing van reeds tot stand gebrachte uniform-privaatrechtelijke regelingen. Onderzoek wordt gedaan naar de rechtsregels die gelden of zouden kunnen gelden voor rechtsbetrekkingen die vanwege hun transnationale karakter niet rechtstreeks ondergeschikt zijn aan één centrale wetgever.

In het onderzoeksprogramma zijn ter uitvoering van het voorgaande drie hoofdgebieden aangewezen:

- De rechtsunificatie (betreft het verschijnsel van internationale privaatrechtelijke regelgeving);
- Het uniforme recht (betreft de verdragen voortkomend uit internationale privaatrechtelijke regelgeving);
- De descriptieve rechtsvergelijking (betreft de nationale rechtsstelsels vanuit het gezichtspunt van rechtsunificatie).

Onderzoekers

coördinerend onderzoeksleider	uni	begin	eind
Dhr. Prof. Mr. E.H. Hondius	UU	1/01/95	
onderzoeksleider			
Dhr. Prof. Dr. J. Herbots	KUL	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. J.M. Smits	UM	1/09/96	
Prof. Dr. Mw. S. Stijns	KUL	1/01/98	
onderzoeker			
Mw. Prof. Dr. K. Boele-Woelki	UU	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. F.W. Grosheide	UU	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. A.S. Hartkamp	UvA	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. T. Hartlief	UM	1/01/95	1/09/96
Dhr. Mr. M. Hesselink	UU	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. G.E. van Maanen	UM	1/01/95	
Mw. Mr. M.M. van Rossum	UM	1/01/95	
Dhr. Prof. Dr. M.E. Storme	KUL	1/01/95	
Dhr. Dr. J.B. Vegter	UU	1/01/95	31/12/96
promovendus			
Dhr. L. Adams	KUL	1/01/95	
Dhr. Mr. C. Bollen	UM	1/01/95	
Dhr. Mr. D. Busch	UU	1/09/98	
Mw. Mr. N.R. Heilhof	UM	15/10/96	
Dhr. Mr. H. van Kooten	UU	1/01/95	
Dhr. Mr. I.H. van Loo	UM	1/10/98	
Mw. Mr. C.B.P. Mahé	UU	1/09/97	
Mw. Mr. H. Schelhaas	UU	1/10/97	
Mw. Mr. V.J. Sütö	UM	1/01/95	1/09/98
Mw. Mr. M. Vermeer	UU	1/08/98	

2: Wetenschappelijke publicaties

- * Boele-Woelki, K., Principles en IPR, Enkele beschouwingen over de toepassing van de UNIDROIT Principles of International Contracts en de Principles of European Contract Law op internationale overeenkomsten, Oratie Universiteit Utrecht, Koninklijke Vermande, Lelystad, 1995, 32 pag.
- Boele-Woelki, K., Ongerechtvaardigde verrijking en onverschuldigde betaling in het ipr. in: F.W. Grosheide en K. Boele-Woelki (red.), Molengrafica 1995, Vermande, Lelystad, 1995, p. 137-176.
- * Boele-Woelki, K., De verjaring van vorderingen uit internationale koopovereenkomsten, in: F.W. Grosheide en K. Boele-Woelki (red.), Molengrafica 1996, Vermande, Lelystad, 1996, p. 99-146.
- * Boele-Woelki, K., Conflictenrechtelijke aspecten van Internet-koopovereenkomsten, Molengrafica, 1997, p. 139-165.
- * Boele-Woelki, K., Die Anwendung der Principles auf internationale Handelsverträge, in: Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts, 1997, p. 161-171.
- * Boele-Woelki, K., Zásady UNIDROIT, Zásady európskeho zmluvného práva a medzinárodné súkromné právo, Právny Obzor, 1998, p. 111-126.
- * Boele-Woelki, K., Zásady UNIDROIT, Zásady európskeho zmluvného práva a medzinárodné súkromné právo, Právny Obzor, 1998, p. 3-15.
- * Boele-Woelki, K., De functie van het IPR bij Internet-geschillen, NJB, 1998, p. 1028-1031.
- * Boele-Woelki, K., UNIDROIT and European Contract Principles, in: B. von Hoffmann (red.) European Conflict of Laws, Ars Aequi Libri, 1998, p. 67-85.
- * Boele-Woelki, K., C. Kessedjian (red.), Internet: Which Court Decides, Which Law Applies?, Kluwer Law International, 1998, 179 pag.
- Bollen, C., Verbintenissen uit andere bron dan onrechtmatige daad of overeenkomst, in C. Bollen en H.J. de Kluiver (red.), Verbintenissenrecht geschetst (Burgerlijk recht geschetst deel 5), Ars Aequi Libri, Nijmegen, 1998, p. 136-156.
- Bollen, C., Ontbinding van de wederkerige overeenkomst, in C. Bollen en H.J. de Kluiver (red.), Verbintenissenrecht geschetst (Burgerlijk recht geschetst deel 5), Ars Aequi Libri, Nijmegen, 1998, p. 75-85.
- Bollen, C., De gevolgen van het niet nakomen van een verbintenis, in C. Bollen en H.J. de Kluiver (red.), Verbintenissenrecht geschetst (Burgerlijk recht geschetst deel 5), Ars Aequi Libri, Nijmegen, 1998, p. 59-74.
- * Busch, D., Middellijke vertegenwoordiging in het Europees contractenrecht. De Lando Principles vergeleken met Nederlands en Engels recht, in Grosheide, W., Boele-Woelki, K. (red.), Molengrafica. Europees Privaatrecht 1998. Opstellen over Internationale Transacties, en Intellectuele Eigendom, Vermande, Lelystad, 1998, p. 37-100.
- * Busch, D., Indirect Representation and the Lando Principles. An Analysis of Some Problem Areas from the Perspective of English Law (<<http://law.kub.nl/ejcl/23-1.html>>, Electronic Journal of Comparative Law, 1998.
- * Erp, J.H.M. van, Case note bij White v. Jones [1995] 2 WLR 187, HL, European Review of Private Law 1996, 1998, p.

- * Forder, C., Rijken, G.J., The civil liability of conservators under Dutch Law, in: La Restauration des objets d'Art, Art-Law Centre, Schulthess Polygraphischer Verlag, Zurich, 1995, p. 63-103.
- * Franssen, E.J.A., Implementation of European collective agreements: some troublesome issues, Maastricht Journal of European and Comparative Law, 1998, p. 53-66.
- Gerven, W. van, Verbintenissenrecht, leidraad bij de colleges, vierde herziene uitgave, boekdeel 1 en boekdeel 3 (m.m.v. E. Dirix), 1995, 1996, p. 1-192.
- Gerven, W. van, Verbintenissenrecht, leidraad bij de colleges, deel 1, zesde herziene uitgave, 1998-99, 1998, 209
- Gerven, W. van, E. Dirix, Verbintenissenrecht, leidraad bij de colleges, vierde herziene uitgave, boekdeel 1 en boekdeel 3, 1995/1996, p. 343-491.
- Gerven, W. van, E. Dirix, Verbintenissenrecht, leidraad bij de colleges, deel 1 en 2, vijfde herziene uitgave, 1997-98, deel 3, zesde herziene uitgave, 1997-98, 1998, 498 pag.
- * Hartkamp, A.S., The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (kroniek), Notarius International I, 1996, p. 37-40.
- * Hartkamp, A.S., Formation of Contracts according to the Principles of European Contract Law, in: Festschrift tille Ole Lando, Gadjura, Kopenhagen, 1997, p. 177-185.
- * Hartkamp, A.S., Principles of Contract Law, in: Hartkamp, A.S., e.a. (red.), Towards a European Civil Code; Ars Aequi Libri, second revised and expanded edition, 1998, p. 105-120.
- * Hartkamp, A.S., Asser-Hartkamp 4-III, 1998.
- * Hesselink, M., Good Faith, in: Towards a European Civil Code (2e druk), 1998, p. 285-310.
- * Hondius, E.H., The Reception of the Directive on Unfair Terms in Member States, European Review of Private Law, nr. 2, 1995, p. 241-256.
- * Hondius, E.H., European Approaches to Fairness in Contract Law, in: Chris Willett (ed.), Fairness in Contract Law, 1996, p. 0-0.
- * Hondius, E.H., Weens koop- en verdragenrecht, WPNR, nr. 6233, 1996, p. 567-568.
- * Hondius, E.H., European Contract Law: The Contribution of the Dutch, in: Hans-Leo Weyers (red.), Europäisches Vertragsrecht, Baden-Baden, 1997, p. 45-79.
- * Hondius, E.H., The Dutch Civil Code Revisited/the first five years, in: Ewoud Hondius (red.), Modern Trends in Tort Law, London, 1998.
- * Hondius, E.H., Bij het eerste lustrum van de Boeken 3, 5, 6, 7 en 8 BW, in: Vijf jaar nieuw vermogensrecht, Kluwer, Deventer, 1998, p. 9-51.
- * Hondius, E.H., Towards a European Civil Code. General Introduction, in: Hartkamp, A.S., M.H. Hesselink, E.H. Hondius, C.A. Joustra, E. du Perron (eds.), Towards a European Civil Code (second revised and expanded edition, Ars Aequi Libri, Nijmegen), 1998, p. 3-19.
- * Hondius, E.H., Mahé, C.B.P., The Battle of Forms: Towards a Uni-form Solution, 12 Journal of Contract Law, 1998, p. 268-276.
- Kluiver, H.J. de, Nakoming van verbintenissen in: Verbintenissenrecht geschetst, Ars Aequi, Nijmegen, 1998, p. 49-59.
- * Kluiver, H.J. de, Misbruik, goede trouw en Europees privaatrecht, WPNR 6325, WPNR, 1998.

- Kluiver, H.J. de, Jongeneel, R.H.C., Vermogensrecht in het Burgerlijk Wetboek, in: Verbintenissenrecht geschetst, Ars Aequi, Nijmegen, 1998, p. 1-8.
- * Kruisinga, S.A., De wezenlijke tekortkoming als grond voor ontbinding in het Weens koopverdrag, NTBR, 1998.
- Maanen, G.E. van, Kroniek Vermogensrecht, NJB 1998, afl. 10, 1998, p. 482-489.
- Maanen, G.E. van, Engelhard, E.F.D., De vordering uit ongerechtvaardigde verrijking; geen billijkheidsactie! Het hek moet weer op de dam...., NTBR, 1998, p. 309-324.
- * Mahé, C.B.P., Conflit de conditions générales: quelle tactique adopter?, in: Electronic Journal of Comparative Law, aflevering 1 (<http://law.kub.nl/eject/11art11-2.html>) en in Molengrafica, 1997, p. 85-138.
- * Rinkes, J.G.J., Distributiecontracten, in: Contracteren in de Internationale Praktijk II (Serie Recht en Praktijk), red. B. Wessels en T.H.M. van Wechem, Deventer, 1995, p. 105-123.
- * Rinkes, J.G.J., Samuel G.H., Law of obligations and legal remedies, Cavendish publishing Ltd., London, 1996, 376 pag.
- Rossum, M.M. van, Enkele aspecten ter zake van de verkoop van (verontreinigde) grond, Bouwrecht 1995 nr. 2, 1995, p. 107-117.
- * Rossum, M.M. van, The Principles of European Contract Law, A Review Essay, Maastricht Journal, 3, 1996, p. 69-88.
- * Rossum, M.M. van, 'Gross disparity': een herleving van de leer van het iustum pretium?, WPNR, 6237, WPNR, 1996, p. 659-664.
- * Rossum, M.M. van, Soubeh .... Vertaling van Concurrency of contractual and delictual liability in European perspective in: Rekodifikace soukromeho, Prava, 1996, 1997, p. 12-22.
- Rossum, M.M. van, De problematiek van ingegraven olietanks (I) en (II), WPNR 6332, WPNR, 1998, p. 665-671.
- * Rossum, M.M. van, Misbruik van omstandigheden, J. Hijma, G. Schut (red.), studie-pockets privaatrecht, 1998, 95 pag.
- Rossum, M.M. van, De problematiek rond ingegraven olietanks (I) en (II), WPNR 6331, WPNR, 1998, p. 649-654.
- * Rossum, M.M. van, Acties van de koper bij de niet-nakoming van koopovereenkomsten, mede vanuit een Europeesrechtelijk perspectief, in: Koop!, Gouda Quint, Deventer, 1998, p. 119-141.
- Rossum, M.M. van, Kanttekening bij HR 28 november 1997, RvdW 1997, 241 C inzake Luycks Handelsmaatschappij BV/Kroonenberg BV, Aanpassing van de overeenkomst, NTBR, 1998, p. 290-295.
- * Smits, J.M., Korte inleidingen tot het Engels, Frans, Belgisch en Duits vermogensrecht, in: H.J. Snijders e.a., Toegang tot buitenlands vermogensrecht, Arnhem 1996, 1996, 12 pag.
- * Smits, J.M., Engels contractenrecht, in: H.J. Snijders e.a., Toegang tot buitenlands vermogensrecht, Arnhem, 1996, p. 96-138.
- * Smits, J.M., 'A brooding omnipresence in the sky': over rechtsontwikkeling en buitenlandse rechtsliteratuur, WPNR 6207, 1996, p. 44-47.
- * Smits, J.M., Belgisch contractenrecht, in: H.J. Snijders e.a., Toegang tot buitenlands vermogensrecht, Arnhem 1996, 1996, p. 339-378.

- * Smits, J.M., Frans contractenrecht, in: H.J. Snijders e.a., Toegang tot buitenlands vermogensrecht, Arnhem 1996, 1996, p. 225-261.
Smits, J.M., Niet-nakoming; begrip en systeem van de wanprestatie-regeling naar Nederlands recht, Nijmegen 1997, *Ars Aequi Cahiers Privaatrecht* no. 7, 1997, 76 pag.
- * Smits, J.M., Van wil, causa en verrijking; over een alternatieve route naar de contractuele gebondenheid, *Stellenbosch Law Review*, 8, 1997, p. 280-295.
- * Smits, J.M., Bronnen van verbintenis: over pragmatisme en de Anglicisering van het Nederlands verbintenissenrecht, *Nederlands Tijdschrift voor Rechtsfilosofie en Rechtstheorie*, 26, 1997, p. 213-224.
- * Smits, J.M., Het failliet van de Savignyaanse systematiek: dwaling en wanprestatie, *Ned. Tijdschrift voor Rechtsfilosofie en Rechtstheorie*, 26, 1997, p. 137-145.
- * Smits, J.M., Van risico-aanvaarding en toestemming naar eigen schuld: een ontwikkeling naar billijkheid?, in: Tussen "Alles" en "Niets", Deventer, 1997, p. 213-227.
- * Smits, J.M., Nederlandse invloed op het internationaal (contracten)recht; over het BW, Principles en *ius commune*, in: Import en export van burgerlijk recht (+ BW-Krant Jaarboek 13), Deventer, 1997, p. 127-148.
Smits, J.M., Hoofdstukken Rechtshandelingen, Overeenkomsten in het algemeen, Rechtsgevolgen van de overeenkomst, in: *Burgerlijk Recht Geschetst*, Nijmegen, 1998, p. 8-22.
Smits, J.M., Hoofdstukken Rechtshandelingen, Overeenkomsten in het algemeen, Rechtsgevolgen van de overeenkomst, in: *Verbintenissenrecht Geschetst*, Nijmegen, 1998, p. 36-40.
Smits, J.M., Contractuele gebondenheid thans, *Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht* 9, 1998, p. 341-345.
Smits, J.M., Varkens en schadevergoeding: een drieluik, *Ars Aequi*, 1998, p. 567-572.
- * Storme, M.E., Role possible et caractéristiques des projets de droit uniforme des contrats, *R.D.I.D.C.*, 1995, p. 309-325.
Storme, M.E., De uitwendige rechtsgevolgen van verbintenissen uit overeenkomst en andere persoonlijke rechten, in: *Overeenkomsten en derden*, BVB, Vlaams Pleitgenootschap, Jeune Barreau Brussel, 1995, p. 111-189.
- * Storme, M.E., Mogelijkheden en algemene kenmerken van eenvormig overeenkomstenrecht, *Jura Falconis*, 1995, p.
- * Storme, M.E., Extinctive prescription under Belgian law, in *Extinctive prescription, On the limitation of actions*, Reports to the 14th International Congress of the International Academy of comparative law, Kluwer, 1995, p. 41-73.
- * Storme, M.E., Functions and character of uniform principles of contract law, in *Essays on european law and Israel*, ed. A.M. Rabello, Hebrew University Jerusalem (Zie ook <http://mishpatim.mssc.huji.ac.il/sacher/rabel97e.htm>), 1996, p.
- * Storme, M.E., Hoever reikt de regel van de onherroepelijkheid van een lastgeving van gemeenschappelijk belang - in het bijzonder bij enkele toepassingen in de notariële praktijk, *T. Not.*, 1996, p. 7-24.
- * Storme, M.E., Unidroit Beginselen van internationale handelsovereenkomsten, auteur van de Nederlandse vertaling (met N. Frenk, m.m.v. M.J. Hoekstra en S.A. Gijsen), Vermande Lelystad, 1997, 244 pag.

- * Storme, M.E., Rechtszekerheid en vertrouwensbeginsel in het Belgisch verbintenissenrecht, Preadvies VVSRBN 20-11-1997, in *Vertrouwensbeginsel en rechtszekerheid in België*, Tjeenk Willink, 1997, 67 pag.
- * Storme, M.E., Constitutional review of disproportionately different periods of limitation of actions (prescription), ERPL nr 1, 1997, p. 79-89.
Storme, M.E., Vragen rond rente, lezing studiedag consumentenrecht van de Vereniging van vrede- en politierechters en de balie te Brussel, Brussel 15 februari 1996, *Tijdschrift voor Vrederechters*, 1997, p. 196-203.
- * Storme, M.E., Het vertrouwensbeginsel in het belgisch verbintenissenrecht, preadvies Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht in België en Nederland 21 november 1997, TPR, 1997, p. 1861-1935.
- * Storme, M.E., Harmonisation of the law on (substantive) validity of contracts (illegality and immorality), in *Festschrift für Ulrich Drobnig*, ed. J. Basedow, K. Hopt & H. Kötz, Mohr Tübingen, 1998, p. 195-207.
- * Storme, M.E., Van trust gespeend? Trusts en fiduciaire figuren in het belgisch privaatrecht, TPR, 1998, p. 703-819.
- * Storme, M.E., The binding character of contracts - causa and consideration, in *Towards a European Civil Code* (red. A.S. Hartkamp, M.W. Hesselink, E.H. Hondius), Second revised and expanded edition, Kluwer / Ars aequi, 1998, p.

4: Vakpublicaties

- * Boele-Woelki, K., Internationaal privaatrecht, Vervanging EEX, (Ipr-)wetgeving voor de elektronische snelweg, Interregionale echtscheiding: Nederlanders op Curaçao, *Ars Aequi* katern 67, 1998, p. 3237-3240.
- * Boele-Woelki, K., Haagse Conferentie voor IPR (op) en (voor) het Internet, Haags Adoptieverdrag voor Nederland in werking, mediation in internationale familie zaken, eerst Weens koopverdrag dan EVO, *Ars Aequi* katern 69, 1998, p.
- * Boele-Woelki, K., Internationaal privaatrecht, Brussel II, Succesvolle ipr-verdragen, IPR aan het eind van de 20e eeuw: vooruitgang of achteruitgang, *Münchener Kommentar - EGBGB*, *Ars Aequi* katern 68, 1998, p. 3308-3310.
- * Boele-Woelki, K., M.J. de Rooij, (red.), Internationaal Privaatrecht, verdragen & wetten 1998/1999, *Ars Aequi/T.M.C. Asser Instituut*, 1998, 413 pag.
- * Grosheide, F.W., R.H.C. Jongeneel, B. Wessels, (red.), *Contracten Memo*, Kluwer, Deventer, 1998.
- * Hondius, E.H., Supplement art. 6:2, art. 6:214, in: E.H. Hondius (red.), *NBW Verbintenissenrecht*, Kluwer, Deventer,
- * Hondius, E.H., Supplement afd. 6.5.3 in: E.H. Hondius (red.), *NBW Verbintenissenrecht*, Kluwer, Deventer, 1998.
Milo, J.M., *Asser Actueel* 1998, dl. 5-III, Overeenkomst van opdracht, arbeidsovereenkomst, aanneming van werk, 7e druk (1994), 1998, p. 10-16.
Milo, J.M., *Asser Actueel* 1998, dl. 5-III, Overeenkomst van opdracht, arbeidsovereenkomst, aanneming van werk, 7e druk (1994), 1998, p. 1-3.
Rammeloo, S.F.G., Supreme Court, 17 February 1995, *Geest North Sea Line BV v. Nieuw Rotterdam Schade NV c.s.*, NJ 1995, 423, NILR 1995, 1995, p. 429-436.
Rinkes, J.G.J., R. Craswell & A. Schwartz (eds.), boekbespreking: *Foundations of Contract Law* (Oxford 1994), MJ 3, 1996, p. 100-104.

Rossum, M.M. van, supplement losbladige Koop en Ruil, 1995, 112 pag.

Rossum, M.M. van, HR 28 november 1997, RvdW 1997, 241 (Luycks/Kroonenberg) JOR 1998, jrg. 3, 1998, p. 572-573.

- * Schelhaas, H., De gebrekkige camping en de onwillige professor - Matiging van boete, NTBR nr. 8, 1998, p. 300-305.

Smits, J.M., Plas/Valburg, bespreking vanuit huidig BW, in: Verkort verklaard, tweede druk, Arnhem, 1996, p. 118-121.

Smits, J.M., Quint/Te Poel, bespreking vanuit huidig BW, in: Verkort verklaard, tweede druk, Arnhem, 1996, p. 37-42.

Smits, J.M., Grau..... ist alle Theorie?, Recht vooruit, 1998, p. 1.

Smits, J.M., H.C.F. Schoordijk, Bibliografie, in: Eggens bundel, Overveen, 1998, p. 66-75.

5: Overige produkten van wetenschappelijke activiteiten

- * Hondius, E.H., Extinctive Prescription/On the Limitation of Actions, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 1995, 385 pag.

Kluiver, H.J. de, Bollen, C., redactie Verbintenissenrecht geschetst, Ars Aequi, Nijmegen, 1998.

Smits, J.M., A.I.M. van Mierlo en A.J. van der Lely, redactie Rechtspraak vermogensrecht, Lelystad (Koninklijke Vermande), 1998, 200 pag.

Smits, J.M., H.C.F. Schoordijk, Redactie Eggens bundel; een selectie uit het werk van Jannes Eggens, Overveen (Uitgeverij Belvedere/Boekhandel De Kloof), 1998, 560 pag.

I.1.C Personen- en familierecht

Algemeen

Binnen de EU is er tot op heden geen sprake geweest van institutionele of internationaal gecoördineerde onderlinge afstemming van het familierecht van de lidstaten. De vaak grote onderlinge verschillen tussen de nationale wetgevingen vormen binnen een Europa zonder grenzen een ernstige belemmering om tot een daadwerkelijke Europese identiteit te geraken. De economische en politieke integratie zal uiteindelijk een integratie of althans een behoorlijke mate van onderlinge afstemming van het familierecht noodzakelijk maken. Bij het vooralsnog ontbreken van een institutioneel kader binnen de EU om de convergentie van het familierecht te initiëren, laat staan af te dwingen, is het aan de wetenschap om een fundament te leggen door aan de hand van structureel en fundamenteel rechtsvergelijkend onderzoek de verschillen en overeenkomsten bloot te leggen en aldus inzichtelijk te maken, en om vervolgens voorstellen uit te werken voor normen of beginselen van Europees familierecht.

De verschillen en overeenkomsten in de nationale wetgevingen worden door middel van de rechtsvergelijkende methode gepresenteerd. Op de basis daarvan kunnen beginselen van Europees familierecht worden geformuleerd, hetzij in de vorm van een "Restatement" naar Amerikaans model, hetzij in de vorm van meer uitgewerkte "Principles of European Family Law" op de voet van de door UNIDROIT in 1994 geformuleerde "Principles of International Commercial Contracts" en de door de in de commissie-Lando werkzame rechtsvergelijkers uitgewerkte "Principles of European Contract Law".

Het onderdeel geeft aanzet voor een daadwerkelijke convergentie van het familierecht in Europa en geeft mede uitwerking aan de resolutie van het Europese Parlement van 29 oktober 1993, nr C 315/654, waarin aan de Commissie is verzocht een rechtsvergelijkend onderzoek te doen naar de wetgevingen van de lidstaten op het gebied van huwelijken, echtscheidingen, de toewijzing van kinderen en het familierecht in het algemeen, teneinde de lidstaten aan te bevelen nationale en/of internationale bepalingen uit te werken die nodig zijn om (o.a.) zowel de bescherming als de toepassing van de rechten van kinderen en ouders te verzekeren.

Onderzoeksthema's

De bevordering van convergentie van het familierecht binnen de EU-lidstaten door het ontwikkelen en formuleren van Europese normen aan de hand van rechtsvergelijking en van verdragsnormen wordt op de volgende gebieden onderzocht:

- Vermogensrechtelijke aspecten samenlevingsvormen
- Rechten en bescherming van minderjarigen
- Personeel statuut
- Positie van erfgenamen
- Invloed van Europese normen op het familierecht

Onderzoekers

coördinerend onderzoeksleider	uni	begin	eind
Mw. Prof. Dr. K. Boele-Woelki	UU	1/01/95	
onderzoeksleider			
Mw. Dr. C. Forder LL.M.	UM	1/01/97	
Dhr. Prof. Mr. G.R. de Groot	UM	1/01/95	
Dhr. Prof. Dr. P. Senaeve	KUL	1/01/97	
onderzoeker			
Mw. E. Coene	KUL	1/01/97	
Mw. Dr. C. Forder LL.M.	UM	1/01/95	
Mw. Mr. W.A. de Hondt	UU	1/01/97	
Dhr. Prof. Mr. M.J.C. Koens	UM	1/01/97	1/09/98
Dhr. Mr. A.P. van der Linden	UU	1/01/97	
Mw. Mr. E. Loeb	UU	1/01/97	
Mw. Mr. S.W.E. Rutten	UM	1/01/97	
Dhr. Mr. G.W.J. Steenhoff	UU	1/01/97	
Dhr. Prof. Mr. A.L.G.A. Stille	UU	1/01/97	
promovendus			
Mw. Mr. B Braat	UU	1/09/98	
Mw. Mr. C. Leenen	UM	1/10/98	
Dhr. J. Manzi	UM	1/09/97	
Mw. Mr. W.M. Schrama	UU	1/09/97	
Dhr. K. Uytterhoeven	KUL	1/01/97	

Gezamenlijke wetenschappelijke activiteiten binnen het programma

- 1/10/95: Studiebijeenkomst 'Huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht in Europeesrechtelijk en rechtsvergelijkend perspectief'. Als inleiders traden op dr Kees Waaldijk (UM/UU), prof. dr B. Verschraegen (Universiteit Bielefeld) en prof. mr H.U. Jessurun d'Oli-veira (UvA). De voordrachten zijn gepubliceerd in FJR 1995 pp. 223-228, 229-231 en in NJB 1995 pp.
- 1/11/96: Studiebijeenkomst: Het nieuwe Russische familierecht. Als inleider trad op prof. M. Antokolskaya. De voordracht is gepubliceerd in FJR 1996 pp. 54-61
- 7/10/98: Symposium in Utrecht: "(On)geoorloofdheid van het draagmoederschap in rechtsvergelijkend perspectief". De voordrachten zijn gepubliceerd in de Ius Commune Europaeum reeks (nr. 30)

1: Promoties

Rutten, S.W.E., Erven naar Marokkaans recht, promotie Universiteit Maastricht, 19 september 1997, promotoren: Prof.Mr. G.R. de Groot en Prof.Dr.Mr. R. Peters (Universiteit van Amsterdam), *Ius Commune Europaeum* Reeks nr. 22, Intersentia, 1997, p. 1-345.

Forder, C., *Legal Establishment of the Parent-Child Relationship: Constitutional Principles*, publ. Universitaire Pers Maastricht, 1995, 592.

2: Wetenschappelijke publicaties

* Boele-Woelki, K., The Road Towards a European Family Law, *Electronic Journal of Comparative Law*, aflevering 1: <http://law.kub.nl/eject/11art11-1.html>, 1997.

* Boele-Woelki, K., De weg naar een Europees familierecht, *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 1997, p. 2-9.

* Boele-Woelki, K., Artikel 8 Unterhaltsabkommen steht einer Rechtswahl nicht entgegen, *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, 1998, p. 492-495.

* Boele-Woelki, K., Hondt, W.A. de, Schrama, W.M., Steenhoff, G.W.J., A.L.G.A. Stille, De aansprakelijkheid van de verwekker voor het buiten huwelijk geboren kind in rechtsvergelijkend en historisch perspectief, in: J.M. van Buuren-Dee e.a. (red), *Tussen de polen van bescherming en vrijheid, Aspecten van aansprakelijkheid*, Intersentia Rechtswetenschappen, Antwerpen-Groningen, 1998, p. 27-54.

Forder, C. en G.J. Rijken, The civil liability of conservators under Dutch Law, in: *La Restauration des objets d'Art, Art-Law Centre, Schulthess Polygraphischer Verlag, Zurich*, 1995, 63 - 103.

Forder, C., *Gezinsleven op maat*, NJCM-Bulletin, 1995, p. 49-53.

* Forder, C., An identity-crisis - The outer limits of Euthanasia, the Abolition of chivalry and other Adventurars Provisions, Ed. Andrew Bainham, Martinus Nijhoff, *The International Survey of Family Law*, 1996, p. 344-363.

* Forder, C., Comments on Alison Diduck, *Images of Family in English Child Support Law*, *Recht en Kritiek*, 1996, p. 246-252.

* Forder, C., Kroniek van het personen- en familierecht, *NJB*, 1996, p. 1344-1348.

* Forder, C., Biologische ouderschap: met of zonder keurmerk?, *NJB* 1997 afl. 1, reactie op Carla van Wamelen 'Het tekort in het familierecht, in het bijzonder in het afstammingsrecht', *NJB* 2, 1996, p. 1171-1173.

* Forder, C., Steps in international law to combat paedophiles and steps towards children's rights, Editorial voor het *Maastricht Law Journal* 1996-3, *Maastricht Law Journal*, 1996, p. 323-328.

Forder, C., Ontkenning van vaderschap en de toestemming van de moeder, *Nederlands Juristenblad*, 1997, p. 2063-2064.

Forder, C., Biologisch ouderschap: vaders met of zonder keurmerk, *NJB*, 1997, p. 19-21.

Forder, C. and M. Koren, Tell me!, The right of the child to information, *Themis*, 1997, p. 12-15.

* Forder, C., Article 8 ECHR: The utter limits of 'Family Life' and the Law of Parenthood, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 1997, p. 125-142.

- * Forder, C., Rethinking marriage, parenthood and adoption, in: The international survey of family law 1996, Ed. Andrew Bainham, Kluwer law international, 1997, p. 359-382.
- * Forder, C., Het gezin in internationale verdragen, RM Themis, 1997, p. 10-24.
Forder, C., Ontkenning van vaderschap en de toestemming van de moeder, NJB, 1998, p. 2063-2064.
Forder, C., P.V., P.V. v Ostermundigen and Bern: A right to a subsistence minimum under the ECHR?, European Journal of Health Law, 1998, 415 - 421.
Forder, C., Het recht op afstammingsgegevens: Wilde speculations, Ars Aequi, 1998, p. 87-90.
- * Forder, C., An undutchable family law: partnership, parenthood, social parenthood and some Article 8 ECHR case law, in Bainham, A., (ed.), International Survey of Family Law, 1997.
Forder, C., The anti-discrimination principle as an instrument of change in family law, issue 1, Netherlands International Law Review, 1998, p. 29-64.
Forder, C., Wolleswinkel, M.W., Draagmoederschap, Rechtbank Zutphen 1 april 1997, Rechtspraak Nemesis, nr. 937, 1998, 20 - 23.
- * Groot, G.R. de, The relationship between the nationality legislation of the Member States of the European Union and European citizenship in: Massimo la Torre (red.), European citizenship; recent developments, European University Institute, Firenze 1997, 1997, 29 pag.
- * Groot, G.R. de, The relationship between the nationality legislation of the Member States of the European Union and European citizenship in: Massimo la Torre (red.), European citizenship; an institutional challenge, Kluwer Law International, The Hague, 1998, p. 115-147.
Groot, G.R. de, Een nieuwe poging tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlander-schap, Migrantenrecht, 1998, p.
Groot, G.R. de, Nationaliteitsrechtelijke perikelen rond prenatale en postnatale erkenningen in: 'Aan de grenzen van het Nederlanderschap', Min. van Justitie, directie Wetgeving, Kluwer Deventer, 1998, p. 89-98.
Groot, G.R. de, Pieter Prins der Nederlanden, Aantekeningen over ongelijke behandeling van mannen en vrouwen in het Nederlandse naam- en adelsrecht, Nemesis, 1998, p. 143-147.
Groot, G.R. de, Een nieuwe poging tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlander-schap, in: H.U. Jessurun d'Oliveira, Trends in het nationaliteitsrecht, 's-Gravenhage (SDU), 1998, p. 53-110.
- * Groot, G.R. de, Het Europese nationaliteitsverdrag: een bron van inspiratie vd ontwikkeling, De Arubaanse rechtsontwikkeling vh Nederlandse nationaliteitsrecht, Universiteitsdrukkerij Groningen, Aruba Iuridica, no. 4, 1998.
Groot, G.R. de, Eenenvetig jaren nationaliteitsrecht, Burgerzaken & Recht, nr. 6, 1998, p. 146-152.
- * Groot, G.R. de, Negeert Spanje de Micheletti-beslissing van het Europese Hof van Justitie?, Migrantenrecht, 1998, 123-124.
Groot, G.R. de, Bent U Nederlander? Over de verwerving van het Nederlanderschap door geboorte, Migrantenrecht 3, 1998, p. 67-72.

- * Groot, G.R. de, Frau Annemette Haase, Entwicklungen im niederländischen Familienrecht, STAZ, 1998, p. 165-170.
Groot, G.R. de, Matjaz Tratnik, Nederlands nationaliteitsrecht, Studiepocket privaatrecht 41, 2e geheel herziene druk, Tjeenk Willink Zwolle, 1998, 212 pag.
- * Hondius, E.H., Naar een Europees personen- en familierecht, in: Drie treden, Over politiek, beleid en recht/Opstellen aangeboden aan Job de Ruiter ter gelegenheid van zijn vijftenzestigste verjaardag, Tjeenk Willink, Zwolle, 1995, p. 173-181.
- * Hondt, W.A. de, Niet trouwen, wel kinderen, juridische aspecten van ongehuwd ouderschap, Vuga, Den Haag, 1998,
Hondt, W.A. de, Holtrust, N., Ontwikkelingen in het familierecht, in: M. Niphuis Nell (red.), Sociale Atlas van de vrouw, Sociaal en Cultureel Planbureau, Rijswijk, september, 1997, p. 247-285.
Linden, A.P. van der, Paragrafen 3.3 - 3.6, in: Jeugdpsychiatrie en recht (red. J.A.C. Bartels, N. Duits, W.B. Gunning), Van Gorcum, Assen, 1997, p. 75-94.
- * Linden, A.P. van der, Levensonderhoud, Koens, M.J.C., Het hedendaagse Personen- en Familierecht (2e herziene druk) Deventer, 1998, p. 375-395.
- * Linden, A.P. van der, Maatregelen van justitiële jeugdhulpverlening, in: Koens, M.J.C., Het hedendaagse Personen- en Familierecht (2e herziene druk) Deventer, 1998, p. 315-355.
- * Linden, A.P. van der, Geen ondertoezichtstelling zonder kinderrechter, in: De kinderrechter 75 jaar. Reden tot vreugde? Deventer, 1998, p. 47-68.
- * Linden, A.P. van der, Minderjarigheid, in: Koens, M.J.C., Het hedendaagse Personen- en Familierecht (2e herziene druk) Deventer, 1998, p. 253-272.
- * Linden, A.P. van der, Ouderlijk gezag en voogdij, in: Koens, M.J.C., Het hedendaagse Personen- en Familierecht (2e herziene druk) Deventer, 1998, p. 273-314.
- * Rutten, S.W.E., Marokkaans erfrecht, Migrantenrecht, 1998, p. 31-37.
- * Schrama, W.M., De Raad van Europa en het familierecht, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1998, p. 54-59.
- * Schrama, W.M., De betekenis van het EVRM voor de burgerlijke stand in de lidstaten van de CIEC, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1998, p. 222-234.
- * Stille, A.L.G.A., De "Haagse" Trust in het familie-, huwelijksvermogen- en erfrecht (family estate planning), WPNR 6281, 1997, p. 561-567.
Stille, A.L.G.A., In der minne gescheiden, oratie Utrecht, Deventer, 1997, 29 pag.
- * Stille, A.L.G.A., H.G. Hermans, Eerst verdelen zonder de rechter, na-schrift, NJB, 1998, p. 1310.
- * Stille, A.L.G.A., H.G. Hermans, Eerst verdelen zonder de rechter, NJB, 1998, p. 1063-1066.

4: Vakpublicaties

- * Antokolskaia, M.V., Hondt, W.A. de, Steenhoff, G.W.J., M. van Gestel, Comments to the draft Family Code of the Republic of Moldova, Centrum voor Internationaal Juridische Samenwerking te Leiden, 1998, 12 pag.
- * Boele-Woelki, K., Waarom Brussel II?, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1998, p. 125.

- * Boele-Woelki, K., Nieuw familierecht in Oosteuropa, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1998, p. 221.
- * Boele-Woelki, K., Internationaal privaatrecht, Geregistreerd partnerschap en homohuwelijk, Echtscheiding: forumkeuze of forum necessitatis, *Ars Aequi* katern 66, 1998, p. 3178-3180.
- * Braat, B., Boekaankondiging: M.J.A. van Mourik en L.C.A. Verstappen, Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, Deventer 1997, Tijdschrift voor Familie en Jeugdrecht, 1998, p. 291.
- Forder, C., Verstrekking van medische informatie: in het belang van het kind?, aug. 1996, 29 (reactie op Sylvia Wortmann *NJB* 1996, 15, p. 561), *NJB*, 1996, p. 1171-1173.
- * Forder, C., Over adoptie en afstammingsrecht (bespreking Rb Haarlem 30 juli 1996 en Rb Amsterdam 1 mei 1996), *NJCM-Bulletin* 1997 22-1, 1997, p. 25-32.
- * Forder, C., Transsexualiteit en ouderschap (Transsexuality and parenthood, annotation of X, Y and Z v United Kingdom), *NJCM-bulletin* Vol. 23, issue 3, 1998, p. 316-331.
- Forder, C., boekbespreking: M. Koren, Tell me!, The right of the child to information, *RM Themis* Vol. 159, issue 1, 1998, p. 12-14.
- Forder, C., Duo-moeders in het midden gelaten, HR 5-9-1997, *NJCM-bulletin* Vol. 23, issue 2, 1998, p. 149-155.
- Groot, G.R. de, Bewerking van hoofdstukken Naamrecht en Nationaliteitsrecht in de losbladige editie Personen- en familierecht (Kluwer, Deventer), supplement 134, oktober, 1998, 326 pag.
- Groot, G.R. de, HR 21 november 1997, nr. 8933, *NJ*, 283, 1998, p. 1564-1573.
- Groot, G.R. de, HR 16 januari 1998, nr. 9021, *NJ*, 284, 1998, p. 1573-1579.
- * Hondt, W.A. de, Nieuw familierecht, *Rechtshulp*, 1998, p. 2-8.
- * Hondt, W.A. de, Personen- en familierecht, in: *Praktijkzakboek Recht*, red. Prof. mr N.E. Algra e.a., Koninklijke PBNA, Arnhem, p. c-1/1 t/m p. C-1/50, 1998, p. 1-50.
- * Hondt, W.A. de, Holtrust, N., annotatie bij HR 3 januari 1997, *RN* 1998, 854, *Actualiteitenkatern Nemesis* nr. 2, 1998, p.
- * Hondt, W.A. de, Holtrust, N., Mater non semper certa est, *Vrouw en gezondheidszorg* maart/april, 1998, p. 8-11.
- * Linden, A.P. van der, Boekbespreking van Boelrijk, M., Minderjarige zedendelinquenten en het strafrecht. De strafrechtelijke aanpak van minderjarige plegers van seksuele delicten (diss. VU 1997), *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 1998, p. 208-209.
- * Linden, A.P. van der, Boekbespreking van: Raad voor het Jeugdbeleid/Defence for Children Internationaal. Van verdrag tot gedrag; Rechten van kinderen getoetst in onderwijs en in jeugdhulpverlening en jeugdbescherming, in: *Comenius, Wetenschappelijk forum voor opvoeding, onderwijs en cultuur*, 1998, p. 96-99.
- * Linden, A.P. van der, Boekbespreking van: Alice A.W. van Unen, De wet op de jeugdhulpverlening: overheid of particulier initiatief (diss. VU Amsterdam, 1996) en Hoofdstukken uit het jeugdhulpverleningsrecht, Utrecht 1996, *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 1998, p. 39-40.
- * Linden, A.P. van der, Estafettecolumn "Een mild klimaat", *Tijdschrift voor de rechten van het kind* nr. 1, 1998, p. 31.

- Linden, A.P. van der, Stille, A.L.G.A., Asser Actueel, onderdeel Personen- en Familierecht, afl. 1, 1997, p. 1-3.
- Linden, A.P. van der, Stille, A.L.G.A., Asser Actueel, onderdeel Personen- en Familierecht, afl. 3, 1997, p. 31-36.
- Linden, A.P. van der, Stille, A.L.G.A., Asser Actueel, onderdeel Personen- en Familierecht, afl. 2, 1997, p. 15-20.
- Linden, A.P. van der, Stille, A.L.G.A., Asser Actueel, onderdeel Personen- en Familierecht, afl. 3, 1998, p. 1-5.
- Linden, A.P. van der, Stille, A.L.G.A., Asser Actueel, onderdeel Personen- en Familierecht, afl. 1, 1998, p. 1-5.
- Linden, A.P. van der, Stille, A.L.G.A., Asser Actueel, onderdeel Personen- en Familierecht, afl. 2, 1998, p. 1-5.
- * Steenhoff, G.W.J., Echtscheidingen met internationale aspecten, in: Echtscheiding, Cursusboek Beroepsopleiding Nederlandse Orde van Advocaten, 6e druk, Den Haag, 1998, p. 149-165.
- * Stille, A.L.G.A., Linden, A.P. van der, Asser Actueel, 1-III (Personen- en familierecht), 1998, p. 4-5.

5: Overige producten van wetenschappelijke activiteiten

- Forder, C., Geven van een practicum voor het congres European culture and European Lawyers op 5 oktober 1990 in de Rijksuniversiteit Utrecht, 1990.
- Forder, C., Witte, B. de, Facultair boek: Towards a European Law School, 1991.
- Forder, C., College en workshop: problemen van juridische vertalingen in documenten van overdracht, 1991.
- Forder, C., Wolleswinkel, M.W., Het vrouwelijk lichaam, 1991.
- Forder, C., Onderwijs voor de rechterlijke macht: in opdracht van de SSR, 1993.
- Forder, C. en Rijken, G.J., Civil liability of art restorers under Dutch Law (paper gegeven in Lausanne voor het Art-Law Centre (Geneve), 1994, 35.
- Forder, C., The non-marital child's relationship to the father under Dutch law and the European convention for the protection of Human Rights (paper gegeven in Cordiff voor het International Society of Family Law), 1994, 19.
- Linden, A.P. van der, Bac, J.R., (red.), De kinderrechter 75 jaar. Reden tot vreugde?, Deventer, 1998, 121 pag.

I.1.D Consumentenrecht

Het consumentenrecht vormt al twee decennia een speerpunt in het onderzoek van Leuven, Maastricht en Utrecht. Het was de Utrechtse hoogleraar M.J.P. (Iens) Verburgh, die in de jaren zeventig het eerste keuzvak consumentenrecht opzette. Ook richtte hij een documentatiecentrum consumentenrecht in, dat inspiratie bood voor het uitvoeren van onderzoeksprojecten. Na de benoeming van Verburgh tot raadsheer in de Hoge Raad in 1981 werd het onderwijs en het onderzoek in het consumentenrecht voortgezet door E.H. Hondius en M. van Delft-Baas. Omdat het consumentenrecht in de jaren tachtig een sterk Europeesrechtelijke inslag kreeg, veranderden ook het onderwijs en het onderzoek van accent. Aan het keuzvak 'Consumentenrecht' werd een vak 'Europees consumentenrecht' toegevoegd. Laatstgenoemd vak werd en wordt ook in het Engels aangeboden. Inmiddels is het consumentenrecht zo Europees van karakter dat het 'nationale' vak niet langer wordt aangeboden.

Bij het onderwijs in het Europees consumentenrecht wordt samengewerkt met het Europa Instituut van de Universiteit Utrecht (K.J.M. Mortelmans, H.A.G. Temmink). Het Utrechtse onderzoek heeft gestalte gekregen in een aantal dissertaties: van Van Delft-Baas, Dommering-van Rongen, Van Driel, Frenk, Huls, Joustra, Knobbout-Bethlem, Paquay, Rodrigues, Rijken, Sniijders, Verschoof en Willems, terwijl voor het cursusjaar 1997-1998 die van Jacobs en Loos zijn gepland. Voorts promoveerden verschillende Utrechtse alumni elders op consumentenrechtelijke dissertaties: Jongeneel, Van Leeuwen en Vos. Sinds 1988 organiseert het Molengraaff Instituut jaarlijks een internationaal, Engelstalig congres over consumentenrecht. De resultaten hiervan worden in consumentenrechtelijke of algemene tijdschriften gepubliceerd. Aan de congressen wordt veelal medewerking verleend door Leuven of Maastricht.

De Utrechtse faculteit voert veel derde-geldstroom onderzoek uit op het terrein van het consumentenrecht. Dit geschiedt hoofdzakelijk in opdracht van de Europese Commissie. Ook het TMC Asser Instituut, het Centre de Droit de la Consommation te Louvan-la-Neuve, de Consumentenbond, de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Konsumenten Aangelegenheden, het Verbond van Verzekeraars en het Zentrum für Europäische Rechtspolitik te Bremen fungeren echter als opdrachtgever. Opmerking verdient dat een van de bovenvermelde promotieprojecten kon worden uitgevoerd met een subsidie van het Verbond van Verzekeraars.

In Maastricht is het onderzoek op het gebied van het consumentenrecht sinds de oprichting van de faculteit een van de speerpunten van het facultaire onderzoek. Het heeft organisatorisch gestalte gekregen in het Iens Verburgh Instituut voor Consumentenrecht, dat onder leiding staat van Rijken en Rinkes. Het maatschappelijk belang van het onderzoek heeft erkenning gekregen door de vestiging van een door de Consumentenbond ingestelde bijzondere leerstoel consumentenrecht, welke thans wordt bezet door Rijken. Het onderzoek heeft geleid tot verschillen-

de promoties (Mölenberg, Paquay), terwijl regelmatig nationale en internationale congressen worden georganiseerd.

In Leuven wordt het consumentenrecht al vele jaren onderzocht door Stuyck, onder wiens leiding verschillende promoties worden voorbereid en die diverse nationale en internationale conferenties heeft georganiseerd. In 1997 promoveerde Straetmans.

Wat uit hete voorgaande wellicht nog niet genoegzaam is gebleken, is dat er reeds jaren een intensieve samenwerking tussen de drie faculteiten bestaat. Zo is de naam van het Maastrichtse Iens Verburgh instituut die van een Utrechtse hoogleraar. De hoogleraren van de drie faculteiten zijn regelmatig betrokken bij consumentenrechtelijke promoties aan de zusterfaculteiten. Zo promoveerden Paquay (Maastricht) en Rijken (Maastricht) te Utrecht. Hondius (Utrecht) maakte deel uit van de beoordelingscommissies voor de promotie van Mölenberg (Maastricht) en Straetmans (Leuven). De samenwerking tussen Maastricht en Utrecht heeft verder gestalte gekregen in de bundel Consumentenrecht, welke in een 21-tal hoofdstukken een overzicht geeft van geldend consumentenrecht. Van de 21 hoofdstukken zijn er dertien geschreven door Maastrichtse auteurs, zeven door Utrechtse auteurs en één door een Amsterdamse auteur. Voorts is het Jaarboek Consumentenrecht - dat sinds 1990 wordt uitgegeven - met ingang van 1997 een samenwerkingsproject van Maastricht en Utrecht. Het Jaarboek bestaat uit kronieken die worden geschreven door onderzoekers uit Maastricht en Utrecht, alsmede opstellen die zijn gebaseerd op scripties van Maastrichtse en Utrechtse studenten.

De samenwerking tussen de beide Nederlandse faculteiten geschiedt ook in de redactie van het Tijdschrift voor Consumentenrecht, waarin twee van de zes redacteurs van Maastricht (Rinkes) en Utrecht (Hondius) komen. Ook in de Nieuwsbrief Konsumentenrecht & Universiteit, welke thans in haar 10e jaargang is, wordt samengewerkt door Maastricht (Heuts) en Utrecht (Geurts en Hondius).

Als vrijwel geen ander deelreïn van het recht draagt het consumentenrecht bij aan de ontwikkeling van een Europees Ius Commune. Europese richtlijnen op het gebied van de produktaansprakelijkheid, de algemene voorwaarden en de consumentenkoop raken de kernen van het privaatrecht. Rechtspraak van het EG Hof van Justitie over de richtlijn pakketreizen (Dillenkofer) vormt een bouwsteen voor de ontwikkeling van een Ius Commune inzake het aansprakelijkheidsrecht. Handboeken als die van Krämer, Reich, Weatherill en Wilhelmsson vormen de avant-garde van op een Ius Commune georiënteerde doctrine. Het ligt in het voornemen van de drie faculteiten om het gezamenlijk onderzoek de eerstkomende periode verder vorm te geven. Behalve in voortzetting van de bovengenoemde samenwerkingsverbanden zal dit geschieden met een programma van promoties en andere onderzoeksprojecten. Op het vlak van de internationale samenwerking (European Consumer Law Group, International Academy of Commercial and Consumer Law, Verbraucher Schutz Verein) zijn diverse projecten voorzien.

Onderzoekers

coördinerend onderzoeksleider	uni	begin	eind
Dhr. Prof. Mr. E.H. Hondius	UU	1/01/95	
onderzoeksleider			
Dhr. Mr. J.G.J. Rinkes	UM	1/01/95	
Dhr. Prof.Dr. J. Stuyck	KUL	1/08/98	
onderzoeker			
Dhr. Mr. L.J.H. Mölenberg	UM	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. G.J. Rijken	UM	1/01/95	
Dhr. Mr. P.R. Rodrigues	UU	1/01/95	
promovendus			
Mw. Mr. C.A. Joustra	UU	1/05/97	31/08/98
Mw. Mr. S.J.M.G. Kersemakers	UM	1/01/95	
Dhr. Mr. M.B.M. Loos	UU	1/01/95	14/01/98

1: Promoties

- * Joustra, C.A., De internationale consumentenovereenkomst, dissertatie UU, 1997, 500 pag.
- * Loos, M.B.M., De energieleveringsovereenkomst: algemene voorwaarden voor de levering van energie aan consumenten, dissertatie UU 14 januari 1998, 1998, 335 pag.
- * Mölenberg, L.J.H., Het collectief actierecht voor consumentenorganisaties op het terrein van de algemene voorwaarden, diss. Maastricht, Gouda Quint, 1995, 714 pag.

2: Wetenschappelijke publicaties

- * Grosheide, F.W., Aansprakelijkheid voor informatie(-producten), Tijdschrift voor Consumentenrecht nr.4, 1998, p.
Hondius, E.H., Consumer Redress Schemes: An Outline, Consumer Law Journal, 1995, p. 2-5.
- * Hondius, E.H., Accords collectifs et réformes législatives, in: L'information du consommateur/La qualité du consentement du consommateur au contrat de consommation, Cairo, Centre de Protection des Consommateurs, 1995, p. 144-152.
Hondius, E.H., Toegang tot het recht voor de consument/ervaringen met buitengerech-
telijke geschillenbeslechting in Nederland, Tijdschrift voor Privaatrecht, nr. 3, 1995, p.
855-884.
- * Hondius, E.H., De privaatrechtelijke rechtspositie van de patiënt / In Europees perspec-
tief, Tijdschrift voor Privaatrecht, nr. 4, 1995, p. 1679-1714.
- * Hondius, E.H., La qualité de consentement du consommateur au contrat de consumma-
tion, in: L'information du consommateur/La qualité du consentement du consommateur
au contrat de consommation, Cairo, Centre de Protection des Consommateurs, 1995, p.
69-80.

- * Hondius, E.H., The Dutch Act on Group Actions/Consumer Protection As A Catalyst of Law Reform, in: H.W. Micklitz (ed.) *Rechtseinheit oder Rechtsvielfalt im Verbraucherrecht der EU*, 1996, p. 355-382.
Hondius, E.H., Bankovereenkomst, in: E.H. Hondius en G.J. Rijken (red.), *Consumentenrecht*, Kluwer, Deventer, 1996, p. 195-210.
- * Hondius, E.H., La directive sur les clauses abusives et les Etats membres de l'Union européenne, in: Jacques Ghestin (ed.), *La protection de la partie faible en droit des contrats*, Paris, 1996, p. 591-602.
- * Hondius, E.H., Produktaansprakelijkheid: de voordelen van een dualistische rechtsorde, *Ars Aequi*, 1996, p. 324-331.
- * Hondius, E.H., Product Liability - the First Ten Years, *Consumer Law Journal*, 1997, p. 33-35.
- * Hondius, E.H., Europäischer Richtlinienentwurf zum Verbraucherkau und zur Verbrauchergarantie, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 1997, p. 130-140.
- * Hondius, E.H., Systémy resení spotřebitelských sporů v západní Evropě, *EMP*, 1998, p. 3-10.
- * Hondius, E.H., Právo ochrany spotřebitele a soukromé právo: případ pro integraci, *EMP*, themanummer Příspěvky z me-zinárodní konference Ochrana spotřebitele v ČR a Evropské unii - červen, 1998, p. 4-21.
- * Hondius, E.H., Consumer Law and Private Law: the Case for Integration, *Notarius International*, 1998, p. 107-119.
- * Hondius, E.H., Condizioni generali del contratto e clausole vessatorie: Verso un codice civile europeo, in: A. Jannarelli, G. Piepoli, N. Scannicchio (red.), *Diritto privato europeo 1997 I*, Bari: Canuci, 1998, p. 13-50.
- * Hondius, E.H., Kroniek van het consumentenrecht, *Nederlands Juristenblad*, 1998, p. 517-525.
Hondius, E.H., Hooft, A. van, The New Dutch Law on Medical Services, *43 Netherlands International Law Review*, 1996,
- * Hondius, E.H., Rijken, G.J., (red.), *Jaarboek consumentenrecht 1998*, Kluwer, Deventer, 1998, 312 pag.
Kersemaekers, S.J.M.G., Het vooruitbetalingsverbod bij consumentenkoop o.g. in het wetsvoorstel inzake koop onroerende zaken: het doel onbedoeld voorbij geschoten, *NJB nr. 24*, 1996, p. 932-934.
Mölenberg, L.J.H., Hoofdstuk 9, Reisovereenkomst, in: *Consumentenrecht, Een overzicht van de rechtspositie van de consument, onder redactie van G.J. Rijken en E.H. Hondius*, Kluwer 1996, 1996, p. 175-194.
Mölenberg, L.J.H., Protección pa consumidor, Deel II: A. Collectieve actie voor consumentenorganisaties; B. Zelfregulering als (consumenten-)beleidsinstrument van de overheid, *Fundacion C.A.S., Aruba 1996*, 1996, p. 51-98.
Mölenberg, L.J.H., Reisovereenkomst (kroniek), Hfd. 7 Toerisme, in: E.H. Hondius en G.J. Rijken (red.), *Jaarboek consumentenrecht, Serie consument en recht nr. 18*, Kluwer Deventer, 1998, p. 163-169.
Mölenberg, L.J.H., Ingelse, H.C., Het tarief voor te liquideren kosten: richtlijn of standaard?, *Advocatenblad*, 1998, p. 1141-1145.

- Mölenberg, L.J.H., Verstappen, J.M.P., De nieuwe algemene bankvoorwaarden, *Tijdschrift voor consumentenrecht*, 1996, p. 341-354.
- Rhee, C.H. van, Consumentenbescherming in het verleden. Prijs- en kwaliteitsbewaking van bier in vroeger dagen, in *Consument zonder grenzen. Opstellen aangeboden aan mr M. van Delft-Baas*, Kluwer-Deventer, 1996, p. 13-23.
- Rijken, G.J., Consumentenbescherming door de wetgever en door de rechter, in: *Protection pa Consumidor, Publica pa Fundacion C.A.S., Aruba, augustus 1996*, 1996, p. 9-50.
- Rijken, G.J., Ontstaan en positie van het consumentenrecht, in: *Consumentenrecht, serie Recht & Praktijk*, red. E.H. Hondius en G.J. Rijken (hoofdstuk 1), 1996, p. 3-8.
- Rijken, G.J., Algemene voorwaarden, in: *Consumentenrecht, serie Recht & Praktijk*, red. E.H. Hondius en G.J. Rijken (hoofdstuk 3), 1996, p. 51-69.
- Rijken, G.J., De bestrijding van exoneratieclausules in algemene voorwaarden in handelszaken, *NTBR*, 1998, p. 361-369.
- Rijken, G.J., Rinkes, J.G.J., J.D.P. Kasper, J.G.A.M. Lemmink, J.C.M. Nijsen, *Produktenaansprakelijkheid, klachten en kwaliteit; een managementbenadering*, Lemma, 1995, 202 pag.
- * Rinkes, J.G.J., The consumer perspective on the completion of the Single Market in Insurance, in: *The Law and Practice of Insurance in the Single European Market*, Bundesanzeiger-Verlag/Eur. Rechtsakademie, Keulen/Trier, 1995, 1995, p.
- Rinkes, J.G.J., Reisovereenkomst en Conformiteit (II), *TvC*, 1995, p. 17-28.
- Rinkes, J.G.J., Voorstel voor een nieuwe Belgische wet inzake de bescherming van de consument, *Tijdschrift voor consumentenrecht*, 1996, p. 85-94.
- * Rinkes, J.G.J., Harmonisatie produktenaansprakelijkheidsrecht EU: stand van zaken, *Tijdschrift voor consumentenrecht*, 1996, p. 173-178.
- Rinkes, J.G.J., Consumentenkrediet en schuldsanering, in: E.H. Hondius en G.J. Rijken (red.) *Consumentenrecht, serie Recht en Praktijk*, Kluwer, 1996 (hoofdstuk 13), 1996, p. 249-266.
- Rinkes, J.G.J., Tien jaar ongelijkheidscompensatie in het consumentenrecht: verdelende rechtvaardigheid, marktwerking en (zelf)regulering, *Sociaal Recht*, 1996, p. 306-311.
- * Rinkes, J.G.J., Air travel and package holidays: no birds flying overhead, in: J. Lonbay (ed), *Enhancing the legal position of the European Consumer*, British Institute of Intern. and Comp. Law (BIICL, Londen) & Institute of European Law (Birmingham): *European Law Series*, 1996, p. 203-226.
- Rinkes, J.G.J., Produktenaansprakelijkheid, in: E.H. Hondius en G.J. Rijken (red.), *Consumentenrecht, serie Recht en Praktijk*, Kluwer, (hoofdstuk 14), 1996, p. 267-289.
- * Rinkes, J.G.J., EC Directive on Cross-Border Credit Transfers, *Consumer Law Journal (CLJ)*, 1998, p. 7-20.
- Rinkes, J.G.J., Redactioneel, *TvC*, 1998, p. 170-173.
- * Rinkes, J.G.J., Towards the end of consumer law (?), *TvC*, 1998, p. 170-173.
- Rinkes, J.G.J., Verzekeringen (kroniek), in: E.H. Hondius & G.J. Rijken (red.), *Jaarboek Consumentenrecht*, 1998, p.
- Rinkes, J.G.J., Krediet en schuldsanering (kroniek), in: E.H. Hondius & G.J. Rijken (red.), *Jaarboek Consumentenrecht*, 1998, p. 171-178.

Rinkes, J.G.J., Koop van roerende zaken en vermogensrecht (kroniek), in: E.H. Hondius & G.J. Rijken (red.), *Jaarboek Consumentenrecht*, 1998, p. 77-84.

Rinkes, J.G.J., Dremfels in het kooprecht en effectiviteit van informatieplichtigen ter bescherming van consumenten, in: *BW-krant*, Jaarboek 14, 1998, p. 99-117.

Rinkes, J.G.J., Het opsporen van de opdracht aan arbiters: arbitraal beding en algemene voorwaarden, *Advocatenblad*, 1998, p. 357-362.

Rossum, M.M. van, Consumentenkoop van onroerende zaken, in: *Consumentenrecht*, serie *Recht & Praktijk*, red. E.H. Hondius en G.J. Rijken, 1996, p. 103-113.

Rossum, M.M. van, Koop van onroerende zaken en timeshare, *Kroniek*, hfd. 3 *Jaarboek consumentenrecht*, 1998, p.

- * Stuyck, J., Reclame voor tabak wettelijk verboden, *DCCR Droit de la Consommation/Consumentenrecht*, 1998, p.
- * Stuyck, J., Vrijheid van mededinging en intellectuele rechten: Praktische problemen in de grijze zone tussen verboden nabootsing en toegelaten kopie, in: F. Gotzen (red.), *Merken en Mededinging*, Brussel, Bruylant, 1998, p. 9-35.
- * Stuyck, J., De toepassing van de bepalingen inzake vrij verkeer in het EG-Verdrag op niet-gouvernementele organisaties, in: *Liber Amicorum Prof.Dr. Roger Blanpain*, Brugge, Die Keure, 1998, p. 75-78.
- * Stuyck, J., Verkooppromotie en handelspraktijken, in: *Consumentenrecht in Beweging*, Kritische analyse van de voorstellen van de Studiecommissie tot hervorming van het consumentenrecht, Centre de droit de la Consommation, Louvain-la-Neuve, 1998, p. 19-36.

4: Vakpublicaties

- * Hondius, E.H., Nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de productenaansprakelijkheid, *Tijdschrift voor Consumentenrecht*, 1998, p. 303-304.
- * Hondius, E.H., *Consumentenrecht*, *Ars Aequi Katern* 66-69, 1998, p. 3370-3372.
- * Hondius, E.H., *Consumentenrecht*, *Ars Aequi Katern* 66-69, 1998, p. 3306-3308.
- * Hondius, E.H., *Consumentenrecht*, *Ars Aequi Katern* 66-69, 1998, p. 3235-3237.
- * Hondius, E.H., Bankovereenkomst, in: E.H. Hondius en G.J. Rijken (red.), *Jaarboek consumentenrecht 1998*, Deventer, 1998, p. 179-182.
- * Hondius, E.H., *Consumentenrecht: einde in zicht?*, *Tijdschrift voor Consumentenrecht*, 1998, p. 3-4.
- * Hondius, E.H., *Consumentenrecht*, *Ars Aequi Katern* 66-69, 1998, p. 3175-3178.
- Mölenberg, L.J.H., Overboeking: een moeilijk uit te roeien euvel, *Consumenten Reisgids november 1998*, 1998, p. 48-50.
- Mölenberg, L.J.H., Kluwer Losbladige, Bijzondere overeenkomsten, Titel 7.7A Reisovereenkomst, Inleiding en artikelsgewijs commentaar op de artikelen 7:500 t/m 7:503 BW en bijlagen, Kluwer Deventer, 1998, 60 pag.
- Mölenberg, L.J.H., Reis en recht, Deel 1: informatie vergaren, *Consumenten Reisgids december 1998*, 1998, p. 42-43.
- * Rammeloo, S.F.G., Boekbespreking: Carla A. Joustra, *De internationale consumentenovereenkomst*, Deventer 1997, RM Themis, 1998, p. 158-160.

- Rijken, G.J., Geschillencommissie Post en Telecommunicatie, 26 september 1994 (exoneratie Algemene Voorwaarden PTT Post B.V. en exoneratie in Postwet), Tijdschrift voor Consumentenrecht, 1995, p. 43-47.
- Rijken, G.J., HR 2 september 1994, NJ 1995, 369 inzake Consumentenbond/Nuts-Aegon (ontvankelijkheid Consumentenbond: toepassing van art. 3:305a BW), NTBR, 1996, p. 87-89.
- Rijken, G.J., Gerechtshof Amsterdam 21 december 1995 (Collectie actie Consumentenbond, "en bloc"-premieverhoging door ziektekosten verzekeraar in strijd met gedane toezegging, bevel tot restitutie betaalde premieverhogingen), TvC 1996, p. 311-316.
- Rijken, G.J., Gerechtshof 's-Hertogenbosch 26 maart 1996 (Letselschade veroorzakende kermisattractie, aansprakelijkheid kermisexploitant, eigen schuld kermisconsument, waarschuwingsbord, exoneratiebord), TvC, 1996.
- Rijken, G.J., Kantonrechter Zaandam 2 november 1995 (Muziekschool, lesgeldvoorwaarden), TvC, 1996, p.
- Rijken, G.J., Geschillencommissie Openbare Nutsbedrijven 14 december 1994 (Stroomstoring; exoneratie Nutsvoorwaarden), TvC, 1996, p. 139-140.
- Rijken, G.J., Geschillencommissie Openbare Nutsbedrijven 5 januari 1996, (Stroomstoring ; exoneratie Nutsvoorwaarden), TvC, 1996, p. 141-142.
- * Rinkes, J.G.J., Boekbespreking: R.H. Weber e.a., Produktheftpflicht im europäischen Umfeld, Zürich (Schulthess) 1994, Maastricht Journal 2, 1995, p. 97-100.
- Rinkes, J.G.J., Ktr Zaandam 29 september 1994 (Opdracht), TvC, 1995, p. 116-118.
- Rinkes, J.G.J., Hof Arnhem 8 november 1994 (Schuldsanering), TvC, 1995, p. 125-128.
- Rinkes, J.G.J., Ktr. Zaandam 19 januari 1995 (Keuringsbeding), TvC, 1995, p. 353-355.
- Rinkes, J.G.J., Geschillencommissie Post en Telecommunicatie 26 september 1994 (blokkering 06-nummers), TvC, 1995, p. 47-52.
- * Rinkes, J.G.J., Boekbespreking N. Huls e.a., Overindebtedness of consumers in the EC Member States: facts and search for solutions (Brussel 1994), Tijdschrift voor Consumentenrecht, 1996, p. 327-328.
- Rinkes, J.G.J., Hof Den Bosch, 4 december 1995, rolnr. 516/95, idem 18 september en 4 december 1995, rolnr. 1014/94 (Consumentenkrediet), Tijdschrift voor consumentenrecht, 1996, p. 30-45.
- Rinkes, J.G.J., Hof Arnhem 2 april 1996, rolnr. 94/445 (Geldlening en verjaring), Tijdschrift voor consumentenrecht, 1996, p. 209-212.
- Rinkes, J.G.J., boekbespreking H. Duintjer Tebbens, Produktaansprakelijkheid, Praktijkreeks IPR (Kluwer 1995), Tijdschrift voor consumentenrecht, 1996, p. 321-323.
- Rinkes, J.G.J., Rechtbank Rotterdam 17 augustus 1995, rolnr. 5322/90 (koop valse aquarel), Tijdschrift voor consumentenrecht, 1996, p. 27-29.
- * Rinkes, J.G.J., boekbespreking: M. Goyens (ed.), La directive 85/374/CEE relative à la responsabilité du fait des produits: dix ans après (Louvain-la-Neuve), Tijdschrift voor consumentenrecht, 1996, p. 323-326.
- * Rinkes, J.G.J., Boekbespreking W.C. Hoffman & S. Hill-Arning, Guide to product liability in Europe (Deventer/Boston 1994), Tijdschrift voor consumentenrecht, 1996, p. 158-159.

- * Rinkes, J.G.J., Boekbespreking G.G. Howells & S. Weatherill, Consumer Protection Law (Dartmouth 1995), Tijdschrift voor Consumentenrecht, 1996, p. 159-160.
Rinkes, J.G.J., Ktg. Meppel 1 februari 1996, rolnr. 651/95 (Colportage), Tijdschrift voor consumentenrecht, 1996, p.
Rinkes, J.G.J., Hof Amsterdam 27 juni 1996 (collectieve actie, luchtvervoer), Tijdschrift voor consumentenrecht, 1996, p. 373-379.
Rinkes, J.G.J., Hof Amsterdam 8 januari 1998 (toepasselijkheid algemene voorwaarden), Tijdschrift voor consumentenrecht, 1998, p. 208-210.
Rinkes, J.G.J., Boekbespreking: B. Stauder (ed.), Les actions collectives transfrontières des organisations de consommateurs (Schulthess 1997), MJ 5 (1998), 1998, p. 99-102.
- * Rinkes, J.G.J., boekbespreking: G. Howells & Th. Wilhelmsson, EC Consumer Law (Dartmouth 1997), MJ 5, 1998, p. Rinkes, J.G.J., Hof 's-Gravenhage 25.08.1998 (collectieve actie algemene voorwaarden), 1998, p. 451-462.
Rinkes, J.G.J., Raad van Toezicht op het Schadeverzekeringsbedrijf: overzicht uitspraken 1997, Tijdschrift voor consumentenrecht, 1998, p. 181-197.
Rinkes, J.G.J., Hof Arnhem 2 september 1997, Tijdschrift voor consumentenrecht, 1998, p. 68-76.
Rinkes, J.G.J., Mölenberg, L.J.H., Reisovereenkomst (Inleiding en toepasselijke regelgeving), losbladige Consumentenrecht Kluwer/Deventer (aanvulling mei 1996), 1996, 61 pag.
Rinkes, J.G.J., Mölenberg, L.J.H., Rijken, G.J., Hof 's Gravenhage 27 juni 1996 (collectieve actie), Tijdschrift voor consumentenrecht, 1996, p. 282-294.
Rinkes, J.G.J., Rijken, G.J., Pres. Rechtbank Amsterdam (KG) 16 augustus 1996 (collectieve actie-schotelantennezaak), TvC, 1996, p. 368-373.
Rinkes, J.G.J., van Wechem T.H.M., Overgangstermijnen in de nieuwe mededingingswet te kort en verre van inzichtelijk: de wetgever brengt het MKB in problemen, in: Dossier Mededingingswet, uitgeverij Delwel 1997, 1998, p. 80-86.
Rinkes, J.G.J., Verstappen, J.M.P., Geschillencommissie Waterrecreatie 5 oktober 1995 (Reparatie en bewaarneming), Tijdschrift voor Consumentenrecht, 1996, p. 221-226.
Rodrigues, P.R., Rubriek consumentenrecht, Tijdschrift voor Sociaal Recht, 1998, p. 390-391.
Rodrigues, P.R., Rubriek consumentenrecht, Tijdschrift voor Sociaal Recht, 1998, p. 306-307.
Rodrigues, P.R., Rubriek consumentenrecht, Tijdschrift voor Sociaal Recht, 1998, p. 271-272.
Rodrigues, P.R., Kroniek handelspraktijken, Jaarboek consumentenrecht (red. Hondius en Rijken), Kluwer, Deventer, 1998, p. 209-217.
- * Stuyck, J., L'euro et le consommateur dans le marché intérieur, in: Edition du jeune Barreau de Bruxelles, 1998.

5: Overige produkten van wetenschappelijke activiteiten

- * Hondius, E.H., Consumer Guarantees: Towards a European Sale of Goods Act, Saggi, conferenze e seminari nr. 18 van het Centro di studie e ricerche di diritto comparato e strainero, Roma, 1996, 21 pag.
- Hondius, E.H., Rijken, G.J., (eds.), Consumentenrecht, Kluwer, Deventer, 1996, 445 pag.
- * Rinkes, J.G.J., Rapport Verbintenissenrecht in de interne markt, Inventarisatie van knelpunten; checklist voor toetsing van Europese regelgeving, Rapport van de Werkgroep Internationale Consumentenaangelegenheden, SER, juni, 1996.
- * Stuyck, J., Belgian Report, in: Application nationale du droit européen de la concurrence, vol. II, XVIII Congrès FIDE à Stockholm 3-6 juin, FIDE, 1998.

I.1.E Goederenrecht

1. Organisatie

De onderzoeksgroep goederenrecht maakt deel uit van het onderzoeksprogramma *Naar een ius commune op het gebied van het vermogensprivaatrecht*.

Vanuit Utrecht wordt in deze onderzoeksgroep geparticipeerd door mr. J.M. Milo en (tot 31/12/1996) mr. J.B. Vegter; voor de volgende onderzoekers die *de facto* al wetenschappelijk actief zijn op Europees-privaatrechtelijk gebied zijn toelatingsverzoeken ingediend. Achtereenvolgens zijn dat: Mr S.E. Bartels, mw. mr Y.E.M. Beukers, mr J.E. Fesevur en prof.mr H.W. Heyman. De onderzoeksgroep maakt daar met negen andere onderzoeksgroepen deel uit van de Afdeling Rechtsvergelijking en Europees privaatrecht. Vanuit Maastricht wordt in de onderzoeksgroep geparticipeerd door prof.mr. J.H.M. van Erp, mr. L.P.W. van Vliet en mr. A.W.J. Kamperman Sanders. Vanuit Leuven wordt geparticipeerd door het Instituut voor Zakenrecht (prof.dr. E. Dirix en prof. dr. H. Vandenberghe). Incidenteel wordt deelgenomen door onderzoekschool-deelnemers vanuit andere onderzoeksgroepen. Vermeld kunnen met name worden prof.mr. G.E. van Maanen (Maastricht), mr. J.M. Smits (Maastricht) en prof.mr. A.L.G.A. Stille (Utrecht).

De programmaleiding van de onderzoeksgroep berust bij prof.mr. J.H.M. van Erp (Maastricht) en mr J.M. Milo (Utrecht), en geschiedt in overleg met de leerstoelhouders van het Leuvense Instituut voor Zakenrecht.

2. Algemene en specifieke onderzoeksdoelstellingen

Het onderzoek van de onderzoeksgroep richt zich op een rechtsvergelijkende benadering van het goederenrecht. Vanuit het Nederlandse en het Belgische nationale recht worden andere Europese stelsels en Noord-Amerikaans recht (*Uniform Commercial Code*) bij het onderzoek betrokken en vergeleken. Themata die (rechtsvergelijkend) worden onderzocht zijn: de overdracht; de betekenis van open of vage normen in het goederenrecht; goederenrechtelijke zekerheidsrechten; aspecten van beslagrecht; gronden van bevoorrechtiging van vorderingen.

Naast deze rechtsvergelijkende benadering wordt aandacht besteed aan de ontwikkelingen in de richting van een commuun Europees recht. Te noemen vallen de preliminaire vraag naar de bevoegdheid van de Europese Gemeenschap (art. 222 EGV, art. 195 EGV-n). Eveneens wordt aandacht besteed aan harmoniserende initiatieven van de Europese Unie. Zo kan gewezen worden op het eigendomsvoorbehoud zoals dat in voorstellen voor EG-richtlijnen wordt vormgegeven ('betalingsachterstanden', PB C-374 van 3.12.1998). Maar ook op ander supranationaal niveau vallen goederenrechtelijke initiatieven op. Zo bijvoorbeeld het Unidroit voorstel voor een (internationaal) zekerheidsrecht op *mobile equipment*. Verder

wordt onderzoek verricht in samenwerking met de onderzoeksgroep grondslagen naar wenselijkheid en mogelijkheid van inpassing van de *trust* in *civil law* stelsels.

3. Symposia en andere activiteiten

Op 16 oktober 1998 organiseerde de onderzoeksgroep een symposium: *Open normen in het goederenrecht*. Inleiders aldaar waren mr J.E. Fesevur, prof.mr H.W. Heyman, mr A.C. van Schaick (Linssen Advocaten), prof. dr. M.E. Storme (Leuven), onder voorzitterschap van Milo. De bijdragen zullen tezamen met een aantal andere worden gepubliceerd. Bijdragen worden van de sprekers verwacht en voorts van S. Vanoppen (Leuven), prof.mr J.H.M. van Erp (Maastricht), mr L.P.W. van Vliet (Maastricht) en van uit het Utrechtse van prof.mr E.H. Hondius, mr. S.E. Bartels en mr. J.M. Milo.

De onderzoeksgroep goederenrecht organiseerde op 12 november tijdens het Ius Commune congres een workshop over het goederenrecht tussen *common law* en *civil law*. Sprekers waren Van Erp (economische en juridische integratie) en Van Vliet (specialiteitsbeginsel) (beide uit Maastricht) en Dalhuisen (*Conditional ownership*) en Milo (*Sharp v. Thomson*). In 1999 (25 en 26 november) staat in het kader van het Ius Commune congres wederom een workshop gepland. Aandacht zal worden besteed aan het lopende onderzoek. In ieder geval staan voordrachten op het programma met betrekking tot *Information as property* (zie hieronder); met betrekking tot beslagrecht (V. Sagaert, Leuven).

Van Erp is van aanvang af betrokken geweest bij het Trento *Common Core of European Private Law Project* (zie <www.jus.unitn.it/dsg/common-core/>). Bartels verzorgt tezamen met dr. J.M. Smits (Maastricht) (en mr. J. Israël, Maastricht) de nationale rapportage met betrekking tot *moveable assets and general creditors*. Andere deelnemers van de onderzoeksgroep (prof.mr. J.H.M. van Erp, mr. J.M. Milo en mw.mr. Y.E.M. Beukers) zijn, tezamen met onderzoekers van andere onderzoeksgroepen (prof.mr. F.W. Grosheide, mr. A.W.J. Kamperman Sanders) betrokken bij een Trento project met betrekking tot *information as property*. Van Erp verzorgt van dat laatste project de internationale coördinatie en de questionnaire. Publicatie van de onderzoeksresultaten is voorzien.

4. Nieuw onderzoek

Het thema *Open normen in het goederenrecht van de nationale rechtsstelsels in de Europese Unie in rechtsvergelijkend perspectief* is als promotie-onderzoek geformuleerd. De beoogde promotor is prof.mr H.W. Heyman. Andere thema's die verder worden uitgewerkt naar promotie-onderzoek zijn de gronden van voorrang (in vergelijking met het Anglo-Amerikaanse recht inzake de *constructive trust*) en met de *trust* samenhangende onderwerpen als *tracing* (waarbij gemengde rechtsstelsels als het Schotse en het Zuid-Afrikaanse een belangrijke rechtsvergelijkende plaats innemen).

Het thema *Beginselen van goederenrecht in rechtsvergelijkend perspectief* wordt aangevat. In dat verband past het onderzoek naar de mogelijkheid van een *trust* in een *civil law* systeem van goederenrecht, zoals gemengde rechtssystemen als het Schotse en het Zuid-Afrikaanse dat kennen.

Onderzoekers

coördinerend onderzoeksleider	uni	begin	eind
Dhr. Prof. Mr. J.H.M. van Erp	UM	1/09/97	
onderzoeksleider			
Dhr. Mr. J.M. Milo	UU	1/01/98	
promovendus			
Dhr. Mr. L. van Vliet	UM	1/01/95	

2: Wetenschappelijke publicaties

- * Bollen, C., Groot, G.R. de, Verknoeit het Europese recht ons Burgerlijk Wetboek? Voorstel wijziging bescherming van derden te goeder trouw en wijziging verjaringsbepalingen, NTBR, 1995, p. 1-10.
- Cousy, H., Hypothecair krediet op de wip tussen oud en nieuw, in *Handelsrecht. Economisch en Financieel Recht, Post-Universitaire Cyclus Willy Delva 1994-1995* (red. M. Storme, E. Wymeersch, H. Braeckmans), Gent, Mys & Breesch, 1995, p. 337-366.
- Maanen, G.E. van, Leidt publicatie van rechtsfeiten in de openbare registers tot derdenwerking?, WPNR 1996, 1996, p.
- Maanen, G.E. van, Koophuur: loopt de keizer echt zo bloot?, NJB 1997, 1997, p. 292-293.
- Maanen, G.E. van, Appartementsrecht en Broederschap, WPNR 6280, 1997, p. 524-527.
- * Maanen, G.E. van, Varkens met verlengd eigendomsvoorbehoud (Privaatrecht Actueel), WPNR 6309, 1998, p. 237-238.
- Maanen, G.E. van, Wie betaalt het gelag? De bestolene, de dief of de koper? Zoektocht naar de strekking van art. 3:86 BW, WPNR, 1998, p. 565-566.
- Maanen, G.E. van, Varkens met verlengd eigendomsvoorbehoud, WPNR 6321, 1998, p. 468-470.
- * Milo, J.M., Beukers, Y.E.M., Tegen een al te redelijke preferentie. Ontvanger-Hamm in Hoek van Holland en in Harwich, in: J.M. van Buren-Dee (red.), *Tussen de polen van bescherming en vrijheid. Aspecten van aansprakelijkheid*, Intersentia Rechtswetenschappen, Antwerpen-Groningen, 1998, p. 161-202.
- * Mincke, G.W., General Principles of Property Law: A Traditional Continental View, in: *The Reform of Property Law*, ed. by P. Jackson and D.C. Wilde, Aldershot-Brookfield USA-Singapore-Sydney, 1997, p. 197-221.
- Smits, J.M., Van partijen en derden; over interpretaties van de numerus clausus van zakelijke rechten, Groninger Opmerkingen en Mededelingen XIII, 1996, p. 14-64.

- Storme, M.E., Het kausale karakter van de hypotheekvestiging, namelijk als uitvoering van een verbintenis tot hypotheekvestiging, AJT (Algemeen Juridisch Tijdschrift), 1995, p. 506-507.
- * Storme, M.E., Vertrouwen is goed, dual ownership is beter. Elf essentialia bij de invoering van een trustachtige figuur of fiduciaire overeenkomst in het belgische recht, R.W., R.W., 1996, p. 137-154.
  - * Storme, M.E., Zekerheidsoverdracht, numerus clausus van zakelijke rechten, en andere zekerheidsmechanismen na het cassatie-arrest van 17 oktober 1996, R.W., 1996, p. 1395-1403.
  - * Storme, M.E., La confiance est bonne, mais un dual ownership est préférable. Onze éléments essentiels à prendre en considération lors de l'introduction d'une figure similaire au tust ou contrat fiduciaire en droit belge, in Trust & fiducie, Bruylant, 1997, p. 277-334.
  - * Storme, M.E., Quelques problèmes concernant le transfert et le nantissement du fonds de commerce : l'expérience belge", in La propriété en mutation, rapports du Colloque Tempus) à Rouen le 10 et 11 mai 1993, Presses de l'Université de Haute-Normandie, Rouen, 1997, p. 59-68.
  - * Storme, M.E., De kwaliteitsrekening, zakenrechtelijk bekeken, in Inzake kwaliteit. De kwaliteits- of derdenrekening naar Belgisch en Nederlands recht, (red. E. Dirix & R.D. Vriensdorp); Kluwer Antwerpen/Deventer 1998, p. 55-80, 1998, p.
Storme, M.E., Het grondboek: de vereiste hervorming van de regels betreffende de verkrijging van onroerende zakelijke rechten, pre-advies Wetenschappelijk Kongres Vlaamse Juristenvereniging Gent 25 april 1998, RW, 1998, p. 1173-1187.
Storme, M.E., Dirix, E., Eigendomsvoorbehoud in het Ontwerp van Faillissementswet : hopeloos onsamenhangend, R.W., 1995, p. 1421-1424.
Vegter, J.B., Over de strekking van het fiduciaverbod bij een financiële sale-lease back, WPNR, nrs 6190/6191, 1995.
  - * Vegter, J.B., New Ways Forward in Collateral for Loans in the Practical Work of the Notary: an Impression of the Major Highlights Discussed within Topic 4 of the Twenty-First International Congress of Latin Notaries in Berlin, Germany (Spring 1995), Notarius International, vol 1, 1996, p. 5-10.
  - * Vliet, L. van, Identity matters; opstel in bundel: P. Jackson en D. Wilde, The reform of property law, Aldershot, Brookfield USA, Singapore, Sydney, 1997, 1997, p. 239-253.

4: Vakpublicaties

- * Hondius, E.H., Kan huurkoper van auto terzake van gebrekkige levering behalve de koopovereenkomst met de dealer ook de financieringsovereenkomst met de bank ontbinden?, NTBR, 1998, p. 194-196.
- * Milo, J.M., Boekbespreking van G.A. van der Veen, Openbare zaken. Betekenis van het aloude publiek domein na vestiging van het primaat van het publiekrecht. Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 1997, NTBR nr. 4, 1998, p. 130-133.
- * Milo, J.M., Boekbespreking van J. de Bie Leuveling Tjeenk, Gerechtigden tot schadevergoeding bij zaakschade. Voorafgegaan door beschouwingen omtrent de positie van de houder en de bailee in het Romeinse recht en de common law, Kluwer, Deventer 1997, NTBR nr.10, 1998, p. 381-386.
Stille, A.L.G.A., De notaris voor de strafrechter, in: Notaris voor de rechter. 32e Landelijk Notarieel Studentencongres. Deventer, Kluwer, 1998, p. 51-60.

- * Stille, A.L.G.A., Boedelscheiding: door partijen of de rechter? Bespreking van Hof Amsterdam 10 oktober 1996, NJ 1998, 410, JBN december, 1998, p. 3-5.
- * Vliet, L. van, Recensie: Astrid Stadler, Gestaltungsfreiheit und Verkehrsschutz durch Abstraktion, NTBR, 1998, p.

I.2 Aansprakelijkheid en verzekering

Binnen het Maastrichtse programma Europees Privaatrecht bestond reeds lange tijd een deelprogramma over algemene vragen van onrechtmatige daad en schadevergoeding in het wegverkeer. Daarin werd door onder meer Prof.dr M.G. Faure, Prof.dr G.E. van Maanen, Prof.Dr T. Hartlief, Mw.dr M. van Rossum en enkele junioren onderzoek gedaan naar aansprakelijkheid en verzekering. Door Utrechtse onderzoekers werd eveneens al geruime tijd onderzoek verricht op het gebied van het aansprakelijkheidsrecht. Sinds januari 1994 vindt dit onderzoek plaats binnen het kader van het onderdeel Aansprakelijkheid van het onderzoeksprogramma Europees privaatrecht. Binnen dit onderdeel wordt samengewerkt door Prof.dr E.H. Hondius, Mw.dr W.J.H.T. Dupont en Mw.dr P.A. Kottenhagen-Edzes. Ook het aspect aansprakelijkheid en verzekering wordt in Utrecht bij het onderzoek betrokken (Mw.dr P.A. Kottenhagen-Edzes, Mr J.B. Wezeman).

Langs verscheidene wegen bestonden ook reeds lange tijd informele contacten met onderzoekers uit Leuven. De Maastrichtenaren ontmoetten de leden van de Leuvense onderzoeksgroep, waaronder naast Prof.dr H. Cousy ook Prof.dr H. Claassens en Mw.dr C. van Schoubroek, regelmatig op verscheidene internationale bijeenkomsten over verzekering en aansprakelijkheid. Zo namen zowel Cousy, Faure en Rinkes deel aan een te Genève georganiseerd colloquium over de Law and Economics of Insurance dat dankzij de Geneva Association tot stand kwam en namen Cousy, Van Schoubroek, Faure en Rinkes deel aan een door de European Law Academy in Trier georganiseerd colloquium over Insurance in the Single European Market.

Voorts vond op 7 en 8 april 1997 een Joint Conference plaats tussen de European Association of Law and Economics en de Geneva Association for the Study of Risk and Insurance onder verantwoordelijkheid van Cousy en Faure. Op 2 december 1996 vond te Brussel een congres plaats, georganiseerd door de onderzoeksgroep over claims made verzekeringen. Op 14 maart 1997 werd een studiedag georganiseerd over verkeersaansprakelijkheid waarvan een boek in november 1997 is verschenen.

Deze deelname aan en organisatie van gemeenschappelijke congressen symboliseert een gemeenschappelijke belangstelling die bij leden van deze onderzoeksgroep bestaat. De onderzoeksgroep heeft inderdaad zowel qua thematiek als qua methodologie een centraal idee. Voor wat betreft de thematiek staan enerzijds "grote" beleidsvragen met betrekking tot verzekering centraal (ondermeer met betrekking tot de rol van verzekering in een eengemaakte Europese markt, de bijdrage van verzekeraars tot preventie van risico's en de noodzaak van risicodifferentiatie); anderzijds wordt door de onderzoeksgroep ook zuiver positiefrechtelijk onderzoek gedaan naar verzekeringsrechtelijke vragen (Cousy, Claassens, Schoorens, Van Schoubroek, Rinkes, Van Huizen, Zevenbergen), maar ook naar de rol van het algemene aansprakelijkheidsrecht (van Maanen, Van Rossum, Faure, Hartlief, Cousy, Hondius, van Eijk-Graveland, Dupont, Kottenhagen-Edzes).

Zo wordt door de Utrechtse onderzoekers op dit moment gewerkt aan een rechtsvergelijkend boek over zowel algemene onderwerpen van het aansprakelijkheidsrecht als over enkele belangrijke kwalitatieve aansprakelijkheden. Onderzoeksthema's die hoog in het vaandel staan zijn de verkeersaansprakelijkheid (Hartlief, Faure, Van Maanen, Van Dam, Cousy, Van Schoubroeck, Dupont, Wezeman, Kottenhagen-Edzes) en de produktaansprakelijkheid (Cousy, Faure, Hartlief, en de voor 1996 op de Utrechtse Belle van Zuylen-leerstoel benoemde Mw.prof.mr L. Dommering-van Rongen). Ook de nucleaire aansprakelijkheid kreeg veel aandacht (Cousy, Faure, Van den Borre, van Maanen), hetgeen onder meer resulteerde in een congres en een boek¹. Qua *methodologie* kenmerkt de groep zich door een gerichtheid op zowel positiefrechtelijk als fundamenteel onderzoek naar de rol van het verzekerings- en aansprakelijkheidsrecht in de eengemaakte markt. Een tweede methodologisch kenmerk is dat beide onderzoeksgroepen waar mogelijk, conform de centrale doelstellingen van de school, een rechtsvergelijkende en interdisciplinaire benaderingswijze nastreven. In Leuven wordt dit laatste verwezenlijkt via het Centrum voor Verzekeringswetenschap, waarin zowel technici (Prof.dr Gijsen) als actuarissen (Prof.dr Govaerts) en economen (Prof.dr Van Cayseele) participeren. Van Maastrichtse zijde bestaat het interdisciplinair onderzoek vooral in samenwerking met economen voor de analyse van verzekeringseconomische problemen.

Ook zijn tussen de Leuvense en Maastrichtse onderzoekers afspraken gemaakt om het onderzoek van de groep tevens via projecten in concreto gestalte te geven. In de eerste plaats vindt een informatie-uitwisseling plaats, op informele wijze door circulatie van gepubliceerde bijdragen en working papers van de onderzoekers in de groep en door regelmatige bijeenkomsten waarin actueel lopend onderzoek wordt bediscussieerd; in de tweede plaats bleek bij Leuvense onderzoekers heel wat belangstelling te bestaan voor de in Maastricht aangeboden cursus European Law and Economics. Tenslotte werden reeds verscheidene gemeenschappelijke symposia georganiseerd rond thema's die de belangstelling van onderzoekers in de groep wegdragen, zoals bijvoorbeeld de verkeersaansprakelijkheid en de verzekeraarbaarheid van de groeiende aansprakelijkheidslast. Daarvoor werd een eerste aanzet gegeven in een door het Verbond van Verzekeraars gefinancierd project². Opgemerkt wordt overigens dat voor beide thema's ook ruime maatschappelijke belangstelling bestaat, zodat daarvoor externe financiering kan worden gegenereerd.

In dit deelproject wordt ook door enkele geassocieerde onderzoekers geparticipeerd vanwege hun bijzondere expertise op dit onderzoeksterrein. Dit betreft enkele onderzoekers van de vakgroep privaatrecht van de Vrije Universiteit Amsterdam, waaronder de hoogleraren Van Dam en Tjittes, evenals de onderzoekers Meijer en Verheij. Ook Hartlief, destijds verbonden aan Maastricht en thans hoogleraar te Leiden participeert in het deelproject als geassocieerd onderzoeker.

1 Faure, M., (red.), *Aansprakelijkheid voor het nucleaire risico*, Antwerpen, Maklu, 1993.

2 Faure, M. en Hartlief, T., (red.), *Verzekering en de groeiende aansprakelijkheidslast*, Deventer, Kluwer, 1995.

Onderzoekers

coördinerend onderzoeksleider	uni	begin	eind
Dhr. Prof. Dr. M.G. Faure LL.M.	UM	1/01/95	
onderzoeksleider			
Dhr. Prof. Dr. H. Cousy	KUL	1/01/95	
Mw. Dr. P.A. Kottenhagen-Edzes	UU	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. G.E. van Maanen	UM	1/01/95	
onderzoeker			
Mw. Mr. J. Beuving	VU	1/08/98	
Dhr. Prof. Dr. H. Claassens	KUL	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. C.C. van Dam	VU	1/08/98	
Mw. Dr. M. van Delft-Baas	UU	1/01/95	1/05/96
Mw. Mr. J.C. van Eijk-Graveland	UU	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. T. Hartlief	UM	1/01/95	1/09/96
Dhr. Prof. Mr. E.H. Hondius	UU	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. Ph.H.J.G. van Huizen	UU	1/01/95	
Dhr. Mr. S.Y.T.H. Meijer	VU	1/08/98	
Dhr. Prof. Dr. A.I. Ogus	UM	1/09/97	
Dhr. Mr. J.G.J. Rinkes	UM	1/01/95	
Mw. Dr. C. van Schoubroeck	KUL	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. R.P.J.L. Tjittes	VU	1/08/98	1/04/99
toegevoegd onderzoeker			
Dhr. Prof. Mr. T. Hartlief	RUL	1/09/96	
promovendus			
Dhr. Mr. M. van Dam	UM	1/01/95	
Mw. Mr. E.F.D. Engelhard	UM	1/09/98	1/09/02
Dhr. Mr. F.R. Salomons	UU	1/01/95	14/02/96
Dhr. G. Schoorens	KUL	1/01/95	
Dhr. Mr. T. Vanden Borre	UM	1/01/95	
Dhr. Mr. A.J. Verheij	VU	1/08/98	
Mw. Mr. J.J. Zevenbergen	UU	1/01/95	1/08/98

Gezamenlijke wetenschappelijke activiteiten binnen het programma

- 2/12/96: Congres Aansprakelijkheidsverzekering: dekking in de tijd een louter technische kwestie of een fundamenteel debat? Internationale ronde tafel conferentie, Centre for Risk and Insurance, K.U. Leuven.
- 14/03/97: Studiedag in Maastricht over Verkeersaansprakelijkheid in België en Nederland. Publicatie van het boek in november 1997.
- 7/04/97 -
- 8/04/97: Joint conference van de European Association of Law and Economics en de Geneva Association for the Study of Risk and Insurance te Hamburg onder verantwoordelijkheid van Prof. H. Cousy en Prof. M. Faure; publicatie van de papers in The Geneva Papers on Risk and Insurance, 1998

21/11/97: Bijeenkomst van het Belgisch-Nederlands Verzekeringsrechtelijk Genootschap te Maastricht waarin de onderzoeksleiding van het deelproject participeert
19/06/98 -
20/06/98: Het Europa van de autoverzekering en de rechten van de weggebruiker, Leuven.

1: Promoties

Salomons, F.R., Verzekering ten behoeve van een derde, promotie 14 februari 1996, Universiteit Utrecht, promotor Prof. mr. P.H.J.G. van Huizen, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1996, 491 pag.

2: Wetenschappelijke publicaties

Beuving, J., Cessie van deelvorderingen, NTBR; vol.7, 1998, p. 230-232.

Beuving, J., Tjittes, R.P.J.L., Het tegengaan van een overmaat aan zekerheden, NJB; vol. 34, 1998, p. 1547-1552.

Bollen, C., De rechtsgevolgen van het verstrijken van de terugvorderingstermijnen in het sociale zekerheidsrecht, SR 1996, nr. 10, 1996, p. 264-267.

Claassens, H., Over schadevergoedingsplicht en schadebeperkingsplicht, *Medius*, nr. 1, 1995, p. 7-10.

- * Claassens, H., Enkele Europeesrechtelijke aspecten omtrent de verzekering van natuurrampen, in: Cousy, H. en Claassens, H. (ed.), *Natuurrampen en verzekering*. Verslagboek Negende Leuvense Verzekeringsdagen, Antwerpen,
- * Claassens, H., De verzekeringsdistributie in België: een nieuw wettelijk statuut in het licht van het Europees recht, *Tijdschrift voor Belgisch Handelsrecht*, 1995, p. 1069-1092.

Claassens, H., De private verzekeraars en de responsabilisering in de Belgische gezondheidszorg, in: *Naar een responsabilisering van alle betrokkenen: is er een plaats voor managed care in de Belgische gezondheidszorg*, K.U. Leuven, Centrum voor Ziekenhuiswetenschap, *Acta Hospitalia*, 35/4, 1995, 132 pag.

Claassens, H., Le secteur des assurances privées, in *Verzekeringen, banken en ziekenfondsen: convergenties en divergenties*, Colloquium van de Belgische Vereniging voor Verzekeringsrecht, 26 april 1994, *De Verz. / Bull. Ass.*, 1995.

Claassens, H., Het ruimer wettelijk kader: enkele beknopte overwegingen inzake grensoverschrijdende verzekeringen; in: *Landverzekering en motorrijtuigenverzekering: een kritisch commentaar bij recente wetwijzigingen*, K.U. Leuven, Centrum voor Verzekeringwetenschap, Leuven, *Cahiers*, nr. 1, 1995, p. 186-197.

Claassens, H., De private of particuliere verzekeraars en de responsabilisering in de Belgische gezondheidszorg, *A. Hosp.* nr. 4, 1995, p. 1069-1092.

Claassens, H., Le point de vue d'un juriste d'assurance privées, in X. (ed.), *Aansprakelijkheid en medische ongevallen - Responsabilité et accidents médicaux*, Reeks Recht en Gezondheidszorg, 4, Gent, Mys & Breesch, 1996, p. 191-203.

Claassens, H., Over verzekeringsdistributie, verzekeringsondernemingen en verzekeringsagenten, in: Merchiers, Y., Bernauw, K. en Rogge, J. (ed.), *De verzekeringsbemiddeling en de verzekeringsdistributie: een juridische benadering*, Gent, Mys & Breesch, 1996, p. 167-170.

Claassens, H., De verzekering van de medische aansprakelijkheid in België: beknopt beoordeeld door een verzekeringsjurist, *Het Belgisch Ziekenhuis - L'Hôpital Belge*, afl. 2, 1996, p. 44-51.

Claassens, H., L'assurance en libre prestation de services à la lumière de l'intérêt général, in *Questions de droit des assurances: actes du colloque organisé par la Conférence libre du Jeune Barreau de Liège*, le 5 mai 1995, 2 v., 1996, p. 315-342.

Claassens, H., Wat moet of wil uw verzekeraar nog meer weten? Over mededelingsplicht en verzwijging inzake particuliere verzekeringen, *Medi-ius*, afl. 2, 1997, p. 2-6.

Claassens, H., Assurance privée et médecine prédictive, *NST - Nouvelles de la Science et des Technologies*, 1997, p.

Claassens, H., Recht, gerecht en verzekering. Droit, justice et assurance. L'opinion d'un juriste d'assurance, *De Verz.-Bull. Ass.*, 1998, p. 23-28.

Claassens, H., Maertens, A.S., Lichamelijke schade bij uitvoering van de preventie- en reddingsplicht van de verzekerde in schadeverzekeringen, *T.B.H.-R.D.C.*, 1997, p. 671-684.

Claassens, H., Hauferlin, J.M., De Vergoeding van de zwakke weggebruikers in de autoverzekering: een praktische handleiding, dossier 3, *De Verz., Story-Scientia*, Brussel, 1995, p. 9-41.

Claassens, H., Termote, K., Motorrijtuigenverzekering in haar ruimer wettelijk kader; enkele kritische bedenkingen, in: *Landverzekering en motorrijtuigenverzekering: een kritisch commentaar bij recente wetswijzigingen*, K.U. Leuven, Centrum voor Verzekeringswetenschap Leuven, Cahiers, nr. 1, 1995, p. 121-143.

Claassens, H., Termote, K., Pensioen en privé-verzekering, in: *Verslagboek van de tweede alumnidag VRG*, 19 mei, 1995, 3 pag.

* Cousy, H., Recent developments in Environment Insurance, in *Recent economic and legal developments in European environmental policy* (ed. F. Abraham, K. Deketelaere, J. Stuyck), *Leuven Law Series 5*, Leuven, Leuvense Universitaire Pers, 1995, p. 227-241.

* Cousy, H., Titel 7.17 NBW gezien vanuit het Belgische verzekeringsrecht, in: *Verzekering naar komend recht. Preadvies van de Vereniging Handelsrecht en de Vereniging voor Verzekeringswetenschap 1995* (Nuytinck, Van Dam, Kalkman, Cousy, ed.), Zwolle, Tjeenk Willink, 1995, p. 199-254.

* Cousy, H., A propos de la notion de précaution, *Risques. Les Cahiers de l'Assurance*, no. 21 (janvier-mars), 1995, p.

Cousy, H., Tussenpersonen in de financiële sector, in *De Handelsagentuurovereenkomst. De Nieuwe wet van 13 april 1995 betreffende de handelsagentuurovereenkomst* (J. Stuyck, ed.), Brugge, Die Keure, 1995, p. 27-53.

* Cousy, H., The implementation of the Directives in Belgium, in *The Law and Practice of Insurance in the Single European Markt*, McGee, Andrew & Heusel, Wolfgang (ed.), *Series of Publications by the Academy of European Law in Trier*, Volume 11, Keulen, Bundesanzeiger, 1995, p. 79-88.

Cousy, H., De wet op de landverzekeringsovereenkomst: problemen voor de praktijk, twee jaar later, in *Landverzekering en Motorrijtuigenverzekering, een kritisch commentaar bij recente wetswijzigingen*, *Cahiers van het Centrum voor Verzekeringswetenschap*, nummer 1, 1995, p. 144-154.

Cousy, H., 'Panta Rei': een kort bericht over de wijzigingen van de gewijzigde wetgeving inzake verzekeringen, *T.B.H.*, 1995, p. 464-471.

- Cousy, H., Lectuurnotities en reflecties over ethiek in het zakenleven, in het bijzonder in de verzekering, in: Mens en Recht. Essays tussen rechtstheorie en rechtspraktijk. Liber Amicorum Jan M. Broekman, Leuven, Peeters, 1996, p.
- Cousy, H., De verzekering als mechanisme ter socialisering van het kredietrisico, in: La responsabilité du donneur de crédit aux particuliers, Charleroi, l'Observatoire du crédit, 1996, p. 73-88.
- * Cousy, H., The Precautionary Principle: A Status Questionis, The Geneva Papers on Risk and Insurance, 21 (nr. 79), 1996, p. 158-169.
- Cousy, H., Tussenkomst, in Verslag van de vergadering van de Vereniging 'Handelsrecht', 21 april 1995 over verzekering naar komend recht, Tjeenk Willink, Zwolle, 1996, p. 50-63.
- * Cousy, H., Enkele beschouwingen over de systematiek van de stelsels van foutloze aansprakelijkheid, in: Liber Amicorum Jacques Putzeys, Etudes de droit des transports, Brussel, Bruylant, 1996, p. 37-51.
- Cousy, H., Omvang en duur van de waarborg in de (professionele) aansprakelijkheidsverzekering, in: Verzekeringen en Gerechtelijke Procedures, Brussel, Vlaams Pleitgenootschap, Biblio, 1996, p. 57-86.
- * Cousy, H., De Europese interne verzekeringsmarkt: realiteit, fictie of symbool?, Inaugural Lecture, Publicaties van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid nr. 12, Katholieke Universiteit Nijmegen, 1997, 32 pag.
- Cousy, H., De rol van de private verzekeringen in de aanvullende verzekeringen: de regels van het spel, in: Liber Amicorum Roger Dillemans, Deel II, Sociale zekerheidsrecht (ed. Jef Van Langendonck), E. Story-Scientia en Kluwer Rechtswetenschappen, 1997, p. 55-74.
- * Cousy, H., Evolution de la société de "lois" vers une société de "droits": nouveaux défis pour l'assurance de la protection juridique?, in: Les mélanges de la protection juridique, Ed. Riad-Ialex, s.d., 1997, p. 63-73.
- * Cousy, H., Les différents cadres juridiques de l'assurance, in: Encyclopédie de L'Assurance, Parijs, Ed. Economica, 1998, p. 207-234.
- Cousy, H., Claassens, H., Ten geleide. Negende Leuvense Verzekeringsdagen, in: Natuurrampen en Verzekering, Maklu Uitgevers NV, Antwerpen-Apeldoorn, 1995, p. 7-12.
- Cousy, H., Claassens, H., Aansprakelijkheidsverzekering: dekking in de tijd, assurance de la responsabilité: couverture dans le temps, 1997, 356 pag.
- * Cousy, H., Claassens, H., Van aansprakelijkheid naar verzekering, en terug? Enkele oriënterende beschouwingen, in: Aansprakelijkheidsverzekering: dekking in de tijd. Assurance de la responsabilité: couverture dans le temps, Maklu, Academia-Bruylant, 1997, p. 11-21.
- * Cousy, H., Claassens, H., De la responsabilité à l'assurance, et retour? Quelques pistes de réflexion et d'orientation, in: Aansprakelijkheidsverzekering: dekking in de tijd. Assurance de la responsabilité: couverture dans le temps, Maklu, Academia-Bruylant, 1997, p. 23-32.
- Cousy, H., Claassens, H., Termote, K., Hoofdstuk 4, Het controle-apparaat op de aanvullende pensioensector, in: Praktijkgids 1997 Aanvullende Bedrijfspensioenen, CED Samsom, 1997, p. 93-115.
- * Cousy, H., Heremans, D., Essays in Law and Economics III. Financial Markets and Insurance, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu Uitgevers, 1996, 277 pag.

- Cousy, H., Schoubroeck, C. van, *Wetgeving Verzekeringen 1997*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1996, 772
- Cousy, H., Schoubroeck, C. van, *Het juridisch statuut van het bijkantoor van de buitenlandse verzekeringsonderneming*, in: *Mélanges Jean Pardon*, Brussel, Bruylant, 1996, p. 129-172.
- * Cousy, H., Schoubroeck, C. van, *Internationale verzekeringsovereenkomsten*, in: *Europese IPR-verdragen* (ed. Van Houtte, H. & Pertegas Sender, M.), Leuven, Acco, 1997, p. 281-309.
- Cousy, H., Schoubroeck, C. van, *Wetgeving Verzekeringen*, Kluwer Rechtswetenschappen, 1998, 817 pag.
- Cousy, H., Termote, K., *De aanvullende pensioenvorming voor de bedrijfsleider: typevrijheid of typedwang*, in *De familiale onderneming naar de 21ste eeuw*, Liber Amicorum R. Vandelanotte, Ced. Samsom, 1995, p. 63-88.
- Cousy, H., Termote, K., *De wet op de aanvullende pensioenen: de aflijning van het toepassingsgebied personeel, materieel, temporeel*, in *De wet op de aanvullende pensioenen* (Cousy, H. en Van Buggenhout, B., eds.), Brugge, Die Keure, 1995, p. 15-42.
- Dam, C.C. van, *Bewijs bij verkeersongevallen*, in: *Bewijs en letselschade*, Stadermann, F., W.D.H. Asser, C.C. van Dam, H. Stein, M.M. Mendel, C.J.J.M. Stolker en F.H. Poletiek (eds.), Koninklijke Vermande, Ielystad, Letselschade, deel 9, reeks 9, 1998, p. 23-45.
- Dam, C.C. van, *Gevolgen van nietigheid en vernietigbaarheid*, in: *Rechtshandeling en Overeenkomst*, J. Hijma (ed.), Kluwer, Deventer, Studiereeks Burgerlijk Recht, nr. 3, 1998, p. 227-259.
- Dam, C.C. van, *Vader en zoon - en de vreemde indringer*, in: *Er was eens ...*, onder redactie van Verkeersrecht, ANWB, Den Haag, 1998, p. 102-111.
- Dam, C.C. van, *Gronden van nietigheid en vernietigbaarheid*, in *Rechtshandeling en Overeenkomst*, J. Hijma (ed.), Kluwer, Deventer, Studiereeks Burgerlijk Recht, nr. 3, 1998, p. 143-226.
- Eijk-Graveland, J.C. van, *Zorgplicht van de verzekerde*, in Ph.H.J.G. van Huizen en J.B. Wezeman (red.), *Praktijkboek Verzekeringsrecht*, 's-Gravenhage, Elsevier, p. C I-1 e.v., 1997.
- Eijk-Graveland, J.C. van, *Eigen schuld van rechtspersonen in het schadeverzekeringsrecht*, *Aansprakelijkheid & Verzekering*, 1997, p. 88-93.
- Eijk-Graveland, J.C. van, Huizen, Ph.H.J.G. van, *Solidariteit en broederschap in het verzekeringsrecht*, in: *Privatisering: effectiviteit en legitimiteit*, Zwolle, W.E.D. Tjeenk Willink, 1998, p. 231-239.
- Faure, M.G., *Attentie: Met uiterste voorzichtigheid hanteren; Revolutionaire plannen Commissie De Ru zijn op los zand gebaseerd*, *OR-informatie*, 1995, p. 14-17.
- * Faure, M.G., *Inleiding*, in Faure, M. en Hartlief, T., (red.), *Verzekering en de groeiende aansprakelijkheidslast*, Deventer, Kluwer, 1995, p. 1-8.
- * Faure, M.G., *Vergoeding van nucleaire schade: verzekeringskartels of pooling van risico's via de markt?*, *De Vrijbrief*, nr. 3, 1995, p. 4-12.
- * Faure, M.G., *Produktaansprakelijkheid*, in Holzhauser, R.W. en Teijl, R., (red.), *Inleiding Rechtseconomie*, tweede geheel herziene druk, Arnhem, Gouda Quint, 1995, p. 207-220.

- * Faure, M.G., De grenzen der verzekeraarbaarheid rechtseconomisch bekeken, Welwezen, 1995, p. 16-25.
Faure, M.G., Enkele rechtseconomische kanttekeningen bij de hervorming van de ziekteverzekering, Maandschrift Economie, 1995, p. 389-405.
- * Faure, M.G., Over beschermde slachtoffers, vrijgevige rechters en zuchtende verzekeraars, NJB, 1995, p. 1227-1235.
- * Faure, M.G., The influence of insurance on liability issues, in McGee, A. and Heusel, W., (eds.), The law and practice of insurance in the single European market, Trier Academy of European Law, 1995, p. 179-204.
- * Faure, M.G., The limits to insurability from a law and economics perspective, Geneva Papers on Risk and Insurance, 1995, p. 454-462.
Faure, M.G., Rechtseconomische kanttekeningen bij de deregulering van de arbeidsomstandighedenwetgeving, Sociaal Recht, 1995, p. 140-149.
- * Faure, M.G., Slotbedenkingen, in Faure, M. en Hartlief, T., (red.), Verzekering en de groeiende aansprakelijkheidslast, Deventer, Kluwer, 1995, p. 339-354.
- * Faure, M.G., Verzekering en de groeiende aansprakelijkheidslast, Vlaams Jurist Vandaag, 1996, p. 4-5.
Faure, M.G., De hervorming van de ziekteverzekering: marktwerking via private verzekering of overheidsinterventie via het publieke bestel?, De Vrijbrief, nr.1, 1996, p. 4-11.
- * Faure, M.G., Regres in een rechtseconomisch perspectief, in Van Boom, W.H., Hartlief, T. en Spier, J., Regresrechten. Afschaffen, handhaven of uitbreiden, Deventer, W.E.J. Tjeenk Willink, 1996, p. 45-71.
- * Faure, M.G., Interdependencies between Tort Law and Insurance, Risk Decision and Policy, 1997, p. 193-210.
- * Faure, M.G., Langzeitrisiko, Haftung en Versicherbarkeit: Gerechtigkeits- und Effizienzerwägungen, in 2. Internationales Haftpflicht-Forum, München, Münchener Rück, 1998, p. 23-57.
- * Faure, M.G., Is aansprakelijkheid 'met terugwerkende kracht' efficiënt en verzekeraarbaar?, Aansprakelijkheid en Verzekering, 1998, p. 1-11.
- * Faure, M.G., The Applicability of the Principles of Private Insurance to Social Health Care Insurance, seen from a Law and Economics Perspective, The Geneva Papers on Risk and Insurance, 1998, p. 265-293.
- * Faure, M.G., Long term risk, liability and insurability: considerations on efficiency and justice, in Second International Liability Forum, München, Munich Re, 1998, p. 22-56.
- * Faure, M.G., Aktuelle Regulierungspraxis bei Heilwesenschäden in Europa mit Ausblick auf die EG-Rechtsharmonisierung, Detmold, Gesellschaft für Risiko-Beratung, 1998.
- * Faure, M.G., Geers, A.J.C.M., Hartlief, T., Juridische aspecten van het beroepsziektenonderzoek: mogelijke toename van claims op de werkgever?, in Faure, M. en Hartlief, T., (red.), Verzekering en de groeiende aansprakelijkheidslast, Deventer, Kluwer, 1995, p. 9-86.
- * Faure, M.G., Hartlief, T., Een nieuwe regeling van de verkeersaansprakelijkheid in België: lessen voor Nederland?, Verkeersrecht, 1995, p. 257-261.

- * Faure, M.G., Hartlief, T., Gevolgen van de uitbreidende werkgeversaansprakelijkheid: beleidsconsequenties voor verzekeraars?, in Faure, M. en Hartlief, T., (red.), Verzekering en de groeiende aansprakelijkheidslast, Deventer, Kluwer, 1995, p. 283-337.
- * Faure, M.G., Hartlief, T., Compensation Funds versus Liability and Insurance for Remedying Environmental Damage, Review of European Community and International Environmental Law, 1996, p. 321-326.
Faure, M.G., Hartlief, T., Ontwikkelingen in de werkgeversaansprakelijkheid voor beroepsziekten: aanleiding voor een nieuwe AVB-polis?, Aansprakelijkheid en Verzekering, 1996, p. 140-150.
- * Faure, M.G., Hartlief, T., Towards an expanding enterprise liability in Europe? How to analyze the scope of liability of industrial operators and their insurers, Maastricht Journal of European and Comparative Law, 1996, p. 235-270.
Faure, M.G., Hartlief, T., Een asbestfonds als alternatief voor de aansprakelijkheid van de werkgever?, Sociaal Recht, 1996, p. 37-43.
- * Faure, M.G., Hartlief, T., Remedies for expanding liability, Oxford Journal of Legal Studies, 1998, p. 681-706.
Faure, M.G., Hartlief, T., Verzekering en financiering van beroepsziekten: enkele tips voor de SER, NJB, 1998, p.
- * Faure, M.G., Hartlief, T., Woord vooraf, in Faure, M. en Hartlief, T. (red.), Verkeersaansprakelijkheid in België en Nederland, Antwerpen, Intersentia, 1998, p. 5-9.
- * Faure, M.G., Hartlief, T., Een schadefonds als alternatief voor aansprakelijkheid en verzekering?, RM Themis, 1998, p. 211-228.
- * Faure, M.G., Van den Bergh, R., Restrictions of Competition on Insurance Markets and the Applicability of EC Antitrust Law, Kyklos, 1995, p. 65-85.
- * Gerven, W. van, The ECJ's Recent case-law in the field of Tort Liability. Towards a European Ius Commune? in Umweltverfassung und nachhaltige Entwicklung in der Europäischen Union, (ed. N. Reich, R. Heinz-Marnik), Nomos, 1997, p. 177-194.
- * Gerven, W. van, The ECJ's Recent case-law in the field of Tort Liability. Towards a European Ius Commune? in European Ambitions of the National Judiciary (eds. Jansen, Koster en Van Zutphen), 1997, p. 91-110.
- * Gerven, W. van, La jurisprudence récente de la C.J.C.E. dans le domaine de la responsabilité extracontractuelle vers un ius commune européen? en Prendre l'article 215 du Traité C.E. au sérieux in Institut des Hautes Etudes Internationales de Paris, Université Panthéon-Assas (Paris II), Droit Européen 1, Paris, 1998, p. 83-100.
- * Gerven, W. van, La jurisprudence récente de la C.J.C.E. dans le domaine de la responsabilité extracontractuelle vers un ius commune européen? en Prendre l'article 215 du Traité C.E. au sérieux in Institut des Hautes Etudes Internationales de Paris, Université Panthéon-Assas (Paris II), Droit Européen 1, Paris, 1998, p. 61-81.
- * Gerven, W. van, Larouche, P., J. Lever, C. von Bar, G. Viney, Cases, Materials and Text on National, Supranational and International TORT LAW. Scope of Protection in Ius Commune Casebooks for the Common Law of Europe, Hart Publishing, Oxford, 1998, 494 pag.
Hartlief, T., Het aansprakelijkheidsrecht en de macht van het getal, Nederlands Juristenblad, jrg. 70, 1995, p. 118-125.
Hartlief, T., Vergoeding van Watersnoodschade, in Recht in het Water (Faure, M. en Stroink, F.A.M. red.), MAKLU, Antwerpen, 1995, p. 131-159.

- * Hartlief, T., Aansprakelijkheid bij vriendendiensten, Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie, 1995, p.
Hartlief, T., Een (te) vergaande aansprakelijkheid voor sportverenigingen, sportscholen en clubs?, Nederlands Juristenblad, jrg. 70, 1995, p. 1459-1462.
Hartlief, T., Causaliteit. Over grenzen aan de toerekening bij letselschade, in Bijzonder letsel, uitgave n.a.v. bijeenkomst van de Vereniging van Letselschadeadvocaten, Vermande, Lelystad, 1995, p. 27-49.
Hartlief, T., Het gezag van de Hoge Raad en de rol van de wetenschap in het bijzonder nummer De Toekomst, Nederlands Juristenblad, jrg. 70, 1995, p. 1496-1497.
Hartlief, T., Vergoeding van Watersnoodschade, Nederlands Juristenblad, jrg. 70, 1995, p. 311-313.
Hartlief, T., Letselschade en toerekening naar redelijkheid, Verkeersrecht, jrg. 43, 1995, p. 161-166.
Hartlief, T., Letselschade: aansprakelijkheid en verzekering, De risicomaatschappij, Justitiele Verkenningen, jrg. 22, 1996, p. 48-60.
- * Hartlief, T., Het recht op eigendom onder het EVRM, in een bijzonder nummer van het NJCM-bulletin, 1996, 1996, p.
Hartlief, T., Sport en aansprakelijkheid, Nederlands tijdschrift voor burgerlijk recht, jrg. 13, 1996, 1996, p. 61-62.
Hartlief, T., Verhaal van politiekosten, Ars Aequi, jrg. 45, 1996, 1996, p. 102-113.
Hartlief, T., De Haas (onder verantwoordelijkheid van Wansink, J.H.), Collectivering en institutionalisering van regres: instrumenten voor kostenbeheersing, Verbond van Verzekeraars, Den Haag 1996, XIII, 1996, 145 pag.
Hartlief, T., Maanen, G.E. van, Hoe werkt de onrechtmatige daad? of Het paard van de professor en andere aangrijpende verhalen, Ars Aequi Libri, 1995, 65 pag.
Hartlief, T., Maanen, G.E. van, Regresrecht voor werkgever ter zake van loonbetaling en letseltoebrenging door een derde, Nederlands tijdschrift voor Sociaal recht, jrg. 11, 1996, p. 125-128.
Hartlief, T., Tjittes, R.P.J.L., De invloed van verzekeringen op het aansprakelijkheidsrecht in Schademecum, Jonge Balie-Congresbundel 1995, 1995, p. 25-38.
Hartlief, T., Tjittes, R.P.J.L., Schadevergoeding terzake van vernietigde besluiten: exit burgerlijke rechter?, Aansprakelijkheid en Verzekering, jrg. 3, 1995, p. 92-95.
Hartlief, T., Tjittes, R.P.J.L., Verkeersaansprakelijkheid, Nederlands tijdschrift voor burgerlijk recht, jrg. 13, 1996, 1996, p. 31-34.
Hartlief, T., Tjittes, R.P.J.L., Overheidsaansprakelijkheid en (formele) rechtskracht, Nederlands tijdschrift voor burgerlijk recht, jrg. 13, 1996, p. 84-85.
- * Hesselink, M., Hartlief, T., L'indemnisation d'accidents de la circulation aux Pays-Bas (Hors série, Avril), Editions du Juris-Classeur, Resp. civ. et assur., 1996, p. 56-57.
- * Hondius, E.H., Tien jaar produktenaansprakelijkheid, Privaatrecht aktueel, WPNR, nr. 6184, 1995, p. 371-372.
- * Hondius, E.H., Schadevergoeding: recht in ontwikkeling (afd. 6.1.10 en 11 BW), in: Vijf jaar nieuw vermogensrecht, Kluwer, Deventer, 1998, p. 87-105.
- * Hondius, E.H., Dutch Medical Law, in: Ewoud Hondius (red.), Modern Trends in Tort Law, London, 1998.

- Hoopen, M.M. ten, Sluiter, M.G., Ouders, kind en de geneeskundige behandelingsovereenkomst: wie is contractspartij?, FJR, 1996, p. 149-156.
- * Huizen, Ph.H.J.G. van, Dolan, J., International rules voor letter of credit, the UCP: A Final Report, Banking and finance law review, 1996, p. 173-195.
- Huizen, Ph.H.J.G. van, de Lange, P., Civiel-rechtelijke aspecten van de pensioenverzekering, 2e druk, Tjeenk Willink, Zwolle, 1996, 120 pag.
- Kottenhagen-Edzes, P.A., Buitencontractuele aansprakelijkheid voor milieuschade: een beschouwing naar aanleiding van E. Bouw, Buitencontractuele aansprakelijkheid voor bodemverontreiniging, diss. Universiteit van Amsterdam, Kluwer, Deventer 1994, Bouwrecht, nr. 1, 1995, p. 23-30.
- Kottenhagen-Edzes, P.A., Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad of risico. Hoofdstuk in Deel F, Aansprakelijkheid en verzekering (onderdeel Aansprakelijkheid voor milieuschade) van het Praktijkboek Milieu (losbladige uitgave), Deventer, Kluwer, 2e herziene versie, 1996, 33 pag.
- * Kottenhagen-Edzes, P.A., De positie van de ongemotoriseerde verkeersdeelnemer in Nederland op grond van het wetsvoorstel verkeersongevallen. In: M. Faure en T. Hartlief (red.), Verkeersaansprakelijkheid in België en Nederland, Intersentia Rechtswetenschappen, Antwerpen-Groningen, 1998, p. 131-146.
- Kottenhagen-Edzes, P.A., Het wetsvoorstel verkeersongevallen: een aanvaardbaar compromis?, Nederlands Juristenblad, 1998, p. 109-115.
- * Kottenhagen-Edzes, P.A., De begrippen milieu-aantasting en milieuschade in enkele internationale verdragen, gezien vanuit privaatrechtelijk perspectief, in: K. Deketelaere, M. Faure en G. Verhoosel (red.), Grensoverschrijdende milieuproblemen, Intersentia Rechtswetenschappen, Antwerpen-Groningen, 1998, p. 207-223.
- Kottenhagen-Edzes, P.A., Kottenhagen, R.J.P., Eindelijk naar een nieuw verkeersongevallenrecht(?): een beschouwing, vooruitlopend op de wijziging van de verkeersaansprakelijkheid, NJB, 1995, p. 1115-1123.
- Kottenhagen-Edzes, P.A., Braams, W.Th., 'Consument', milieu en zorgvuldigheid. In: N. van Buren-Dee, E.H. Hondius en P.A. Kottenhagen-Edzes (red.), Consument zonder grenzen. Opstellen aangeboden aan Mr. M. van Delft-Baas t.g.v. haar afscheid van Molengraaff Instituut, Deventer, Kluwer, 1996.
- Maanen, G.E. van, Een sombere toekomst voor verhaalsmogelijkheden van (sociale) verzekeraars. De consequenties van de Tijdelijke regeling verhaalsrechten: in: Bijzonder letsel, Lelystad (Vermande 1995), 1995, p. 87-100.
- Maanen, G.E. van, Kroniek van het vermogensrecht, NJB 1995, 1995, p. 338-347.
- Maanen, G.E. van, Reactie op Van Wassenaers bespreking van het proefschrift van Lankhorst, Verkeersrecht, 1995, p. 106-107.
- Maanen, G.E. van, Van stortplaatsen en boorgaten. Een beschouwing over de nieuwe artikelen 6:176 en 177 BW tegen de achtergrond van het verhaal van saneringskosten door de overheid, NTBR 1996, 1996, p. 6-13.
- Maanen, G.E. van, Misleidende reclame; de onvermoede potentie van een slapende regeling, WPNR 6241, 1996, p.
- Maanen, G.E. van, De relativiteit als onlosmakelijk bestanddeel van de onrechtmatigheidsvraag in: Miscellanea. Van Dunne-Bundel, Deventer, 1997, p. 255-273.
- Maanen, G.E. van, Ondergronds en bovengronds bouwen. Enkele beschouwingen naar aanleiding van H.D. Ploeger, Horizontale splitsing van eigendom en D. Samkalden en

- B. van den Berg, Juridische aspecten van ondergronds bouwen, preadviezen van de Vereniging voor Bouwrecht, WPNR, 1998, p. 553-557.
- * Maanen, G.E. van, Wetsvoorstel verkeersongevallen: dwaling of boerenbedrog? De ondergeschoven positie van regresnemers, NJB, 1998, p. 116-122.
- Maanen, G.E. van, De ondergeschoven positie van regresnemers, NJB, 1998, p. 611.
- Maanen, G.E. van, Kroniek Onrechtmatige daad en schadevergoeding, NTBR, 1998, p. 142-151.
- * Maanen, G.E. van, Engelhard, E.F.D., De positie van regresnemers in het wetsvoorstel verkeersongevallen. Enkele kritische opmerkingen mede in het licht van de ontwikkelingen in België en Frankrijk, in: Faure/Hartlief (red.), Verkeersaansprakelijkheid in België en Nederland, Antwerpen/Groning, 1998, p. 197-216.
- * Maanen, G.E. van, Engelhard, E.F.D., Aansprakelijkheid voor verkeersongevallen. Een rechtsvergelijkend perspectief op het Nederlandse ongevallenrecht, Nijmegen, Ars Aequi, 1998, 82 pag.
- Meijer, S.Y.T.H., Premie-incasso door de assuredtussenpersoon, Verzekeringsrechtelijke berichten, 1998, p. 84-87.
- Meijer, S.Y.T.H., Grimme, A., De commissionair is niet een vaste vertegenwoordiger, Weekblad voor Fiscaal Recht, 1998, p. 496-500.
- * Ogus, A.I., Exemplary Damages and Economic Analysis, in: K.Hawkins (ed.), The Human Face of Law: Essays in Honour of Don Harris, Oxford University Press, 1997, p. 85-103.
- Rinkes, J.G.J., Verzekeringsovereenkomst, in: Consumentenrecht, serie Recht & Praktijk, red. E.H. Hondius en G.J. Rijken (hoofdstuk 12), 1996, p. 233-248.
- Schoorens, G., Op zoek naar de 'beschermingsbehoefte consument' na enkele recente wijzigingen in het verzekeringsrecht, D.C.C.R., 1995, p. 390-424.
- Schoorens, G., Verkeersongevallen met 'zwakke weggebruikers'; het nieuwe vergoedingssysteem van art. 29 bis WAM-wet. Het kwalificatieprobleem, R.G.A.R., nummer 12443, 1995, 20 pag.
- Schoorens, G., De brandverzekering: een beknopte stand van zaken, Waarvan Akte, 1995, p. 200-201.
- Schoorens, G., De gevolgen van de overdracht of de overgang van een onroerend goed voor de woningverzekering, Waarvan Akte, januari, 1995, p. 1-4.
- Schoorens, G., Verkeersongevallen met 'zwakke weggebruikers': de kwalificatie van art. 29 bis WAM-wet, in: Landverzekering en motorrijtuigenverzekering: een kritisch commentaar bij recente wetswijzigingen, Centrum Verzekeringswetenschap (ed.), Leuven, uitgave in eigen beheer, 1995, p. 79-121.
- Schoorens, G., V. Verzekeringen: de woningverzekering, in: Onroerend goed in de praktijk, R. Derine (ed.), Antwerpen, Kluwer, losbladige, 1995, 130 pag.
- * Schoubroeck, C. van, The concept of the general good, in The Law and Practice of Insurance in the Single European Market, McGee, A. (Ed.), Series of Publications by the Academy of European Law in Trier, Volume 11, Keulen, Bundesanzeiger, 1995, p. 149-161.
- * Schoubroeck, C. van, Bestaat er een adequate professionele aansprakelijkheidsverzekering voor advocaten die grensoverschrijdende beroepswerkzaamheden verrichten in Europa?, Vlaams Jurist Vandaag, mei 10-11, 1995, p. 10-11.

- * Schoubroeck, C. van, Wetgeving en praktijk inzake natuurrampen en verzekering in enkele Europese landen, in *Natuurrampen en verzekering. Verslagboek Negende Leuvense Verzekeringsdagen*, Cousy, H. & Claassens, H. (Ed.), Antwerpen, Maklu Uitgevers, 1995, p. 79-119.
- * Schoubroeck, C. van, Grensoverschrijdende verzekering en beroepsaansprakelijkheid, *De Verz.*, 1995, p. 501-542.
- * Schoubroeck, C. van, La question européenne. Qu'est-ce des dispositions d'intérêt général?, document nr. 4/96, *Le Monde de l'Assurance*, 1996, 12 pag.
- * Schoubroeck, C. van, Dé Europese vraag. Wat zijn bepalingen van algemeen belang? In: *De Verzekeringswereld* 28 oktober 1996, Document nr. 4/96, 1996, 12 pag.
Schoubroeck, C. van, De zelfmoord-clausule in de levensverzekeringsovereenkomst krachtens de wet op de landverzekeringsovereenkomst van 25 juni 1992, *DCCR*, 1996, p. 145-153.
- * Schoubroeck, C. van, Is adequate professional liability insurance available for lawyers rendering cross-border services in Europe?, *The International Journal of Insurance Law*, 1996, p. 171-176.
Schoubroeck, C. van, Commissaris-revisor: verantwoordelijkheden en verzekering, in: *Bronnen van aansprakelijkheid van de commissaris-revisor*, *Studies IBR, Recht* 2/96, 1997, p. 109-141.
- * Schoubroeck, C. van, Legislation and practice concerning natural disasters and insurance in a number of European countries (Issues and Practice, april), *Geneva Papers on Risk and Insurance*, 1997, p. 238-267.
- * Schoubroeck, C. van, Claassens, H., Praktische ervaring met de Belgische schadevergoedingsregeling voor de zwakke weggebruikers in de autoverzekering, in: Faure, M. en Hartlief, T. (eds.), *Verkeersaansprakelijkheid in België en Nederland*, Schoten, Intersentia (met bijlagen), 1997, p. 75-111.
Schoubroeck, C. van, Claassens, H., De Belgische schadevergoedingsregeling voor zwakke weggebruikers in de verplichte autoverzekering, *Verkeersrecht (Nederland)*, 1997, p. 359-363.
Schoubroeck, C. van, Cousy, H., *Wetgeving Verzekeringen 1996*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1995, 739.
Schoubroeck, C. van, Draye, A.M., *Patrimoine et assurances*, Brussel, Fondation Roi Baudouin, 1997, 33 pag.
Schoubroeck, C. van, Draye, A.M., *Erfgoed en verzekeringen*, Brussel, Koning Boudewijn Stichting, 1997, 33 pag.
Schoubroeck, C. van, Schoorens, G., De aansprakelijkheidsverzekering: H.S.T. of ontsporing?, in *Landverzekering en motorrijtuigen. Een kritisch commentaar bij recente wetswijzigingen. Verslagboek Tweede Leuvense Verzekeringsavonden (uitgave in eigen beheer)*, *Cahiers* 1995/1, Centrum Verzekeringswetenschap (ed.), Leuven.
Schoubroeck, C. van, Schoorens, G., De aansprakelijkheidsverzekering: a never ending story?, *T.B.H.*, 1995, p.
Schoubroeck, C. van, Schoorens, G., Vragenlijst inzake verzekering van het aansprakelijkheidsrisico: dekking in de tijd, in: Cousy, H. en Claassens, H. (eds.), *Aansprakelijkheidsverzekering: dekking in de tijd/ Assurance de la responsabilité: couverture dans le temps*, *CRIS*, 11, Antwerpen, Maklu Uitgevers; Louvain-la-Neuve, Academie-Bruylant, 1997, p. 37-46.

Schoubroeck, C. van, Schoorens, G., Couverture dans le temps par l'assurance de la responsabilité civile: aperçu comparé des règles applicables dans quelques pays européens, in: Cousy, H. en Claassens, H. (eds.), Assurance de la responsabilité: couverture dans le temps, CRIS, 11, Antwerpen, Maklu Uitgevers; Louvain-la-Neuve, Academie-Bruylant, 1997.

- * Schoubroeck, C. van, Schoorens, G., Dekking in de tijd door de aansprakelijkheidsverzekering: een vergelijkend overzicht van de regeling in enkele Europese landen, in: Cousy, H. en Claassens, H. (eds.), Aansprakelijkheidsverzekering: dekking in de tijd, CRIS, 11, Antwerpen, Maklu Uitgevers; Louvain-la-Neuve, Academie-Bruylant, 1997.

Schoubroeck, C. van, Schoorens, G., Questionnaire pour l'assurance de la responsabilité civile: couverture dans le temps, in: Cousy, H. en Claassens, H. (eds.), Aansprakelijkheidsverzekering: dekking in de tijd/ Assurance de la responsabilité: couverture dans le temps, CRIS, 11, Antwerpen, Maklu Uitgevers; Louvain-la-Neuve, Academie-Bruylant, Schoubroeck, C. van, Schoorens, G., Questionnaire for insurance of liability risks: temporal scope of cover, in: Cousy, H. en Claassens, H. (eds.), Aansprakelijkheidsverzekering: dekking in de tijd/ Assurance de la responsabilité: couverture dans le temps, CRIS, 11, Antwerpen, Maklu Uitgevers; Louvain-la-Neuve, Academie-Bruylant, 1997, p. 57-66.

- * Schoubroeck, C. van, Schoorens, G., Insuring the uninsurable? The appeal of the circumstances clause, Etudes et Dossiers no. 209, Association Internationale pour l'Etude de l'Economie de l'Assurance (Association de Genève), Schoubroeck, C. van, Termote, K., Verslag van de debatten, in: Verzekering en Concurrentierecht, Verslagboek KUL-UCL, Antwerpen-Brussel, Maklu, Bruylant, 1995, p. 185-200.

- * Smits, J.M., R.P.J.L. Tjittes en M.A. Blom (red.), Aansprakelijkheid van de bank voor aan derden verschaft informatie; enige dogmatische en praktische kanttekeningen bij derden-aansprakelijkheid, Deventer, Bank en aansprakelijkheid, Tjittes, R.P.J.L., De parol evidence rule; inspiratiebron of afschrikwekkend voorbeeld?, in: Koop! BW-Krant Jaarboek, nr. 14, Gouda Quint, Deventer, 1998, p. 25-49.

Tjittes, R.P.J.L., Bestuurlijke proeftuin, RM Themis, 1998, p. 1-2.

Tjittes, R.P.J.L., Het rechterlijk voorland, Trema, 1998, p. 288-290.

Tjittes, R.P.J.L., Naar een minder zware overheidsaansprakelijkheid?, Ned. Tijdschrift voor Burgerlijk Recht, 1998, p.

Tjittes, R.P.J.L., Hartlief, T., Kroniek van het vermogensrecht, Nederlands Juristenblad, 1998, p. 1416-1424.

- * Vanden Borre, T., Liability for isotopes used in radio-therapy, in Proceedings Conference Nuclear Inter Jura '95, 1995, p. 209-272.

- * Verheij, A.J., Wrongful birth, Verkeersrecht, 1998, p. 353-356.

Verheij, A.J., Vergoeding van affectieschade, Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht, 1998, p. 324-332.

Verheij, A.J., Een pleidooi voor de vergoeding van geringe immateriële schade, RM Themis, 1998, p. 339-350.

4: Vakpublicaties

- * Claassens, H., De nieuwe wetgeving in het licht van de vrije dienstverlening in Europa en in België, in: De nieuwe wetgeving inzake het vergoeden van lichamelijke letsels bij verkeersongevallen met zwakke gebruikers, Residentieel Seminarie OCA-BVVO, CFA-UPEA, losbladig, 1995.

- * Claassens, H., Le marché unique de l'assurance non-vie. Le marché unique de l'assurance vie. Vademécum de l'opérateur en licence unique (boekbespreking), T.P.R., 1997, p. 1296-1297.
- Cousy, H., Boekbespreking *Mélanges Roger O. Dalcq. Responsabilité et assurances*, tijdschrift voor Belgisch Handelsrecht, 1995, p. 182-184.
- Cousy, H., Leereenheid 24: De onderneming, statuut en structuur en Leereenheid 25: De werking van de onderneming, in *Inleidend overzicht van het Belgisch recht, Beroepsuitoefening en aanverwante problemen*, Stoho, Acco, Tweede volledig herziene uitgave, 1995, p. 130-185.
- Cousy, H., Noot onder Rb. Kh. Brussel, 2 september 1992, T.B.H., 1995, p. 701-703.
- Cousy, H., De nieuwe wet op de landverzekeringsovereenkomst komt in actie, noot onder Rb. Mons, 17 april 1997, T.B.H., 1997, p. 709-718.
- Cousy, H., Over de uitsluiting van de voorafbestaande toestand in de persoonsverzekering, noot onder Antwerpen, 4 februari 1997, T.B.H., 1997, p. 698-700.
- Cousy, H., Claassens, H., Roose, N., Hoofdstuk 3, Juridische aspecten (1), in: *Praktijk-gids 1997 Aanvullende Bedrijfspensioenen*, CED Samsom, 1997, p. 45-91.
- Dam, C.C. van, Bike Brothers / Nieuw Rotterdam Schade, Hoge Raad 11 april 1997, *Verkeersrecht*; vol.46, 1998, p. Dam, C.C. van, Stad Rotterdam / Zonneveld, Hoge Raad 31 oktober 1997, *Verkeersrecht*; vol. 46, 1998, p. 315-316.
- Eijk-Graveland, J.C. van, Opzet, eigen schuld en bereddingsplicht in de ziektekostenverzekering (HR 11 september 1998 RvdW 1998, 153, K en J/Oost Nederland), *Verzekeringsrechtelijke berichten*, 8, 1998, p. 119-120.
- Eijk-Graveland, J.C. van, Merkelijke schuld bij de inboedelverzekering (Rechtbank Utrecht 18 maart 1998, rolnr. 66625), *Verzekeringsrechtelijke Berichten*, 5, 1995, p. 79-80.
- Eijk-Graveland, J.C. van, Opzetclausule in een aansprakelijkheidsverzekering (HR 18 oktober 1996 RvdW 1996, 204 (NN/Arie Veerman), *Juridisch up to Date*, 22, 1996, p. 7-9.
- Eijk-Graveland, J.C. van, Art. 251 K; verzwijging/verkeerde opgave van het strafrechtelijk verleden van de bestuurder/'stroman' van een BV (HR 13 september 1996 RvdW 1996, 171 (Nationale Nederlanden/P BV)), *Juridisch up to Date*, 20, 1996, p. 2-4.
- Eijk-Graveland, J.C. van, Art. 251 K; verzwijging door een BV. Nadere invulling van het kenbaarheidsvereiste en anticipatie op art. 7.17.1.4 lid 6. Kan de bestuurder vereenzelvigd worde met de BV? (HR 20 december 1996 RvdW 1997, 10 (Aegon/BV BMA)), *Juridisch up to Date*, 2, 1997, p. 2-5.
- Eijk-Graveland, J.C. van, Wordt vervolgd: verzwijging van strafrechtelijk verleden; anticipatie op art. 7.17.1.4 lid 6; kenbaarheid en verschoonbaarheid (HR 21 maart 1997 RvdW 1997, 76 (B en K/Aegon)), *Juridisch up to Date*, 8, 1997, p.
- Faure, M.G., Boekbespreking C.H.W.M. Sterk, *Verhoogd gevaar in het aansprakelijkheidsrecht*, *Tijdschrift voor Milieu en Recht*, 1995, p. 146-148.
- Faure, M.G., boekbespreking van: B.C.J. van Veldhoven en P.W. van Wijck (red.), *Recht en efficiëntie, een inleiding in de economische analyse van het recht*, Deventer, Kluwer, 1997, 424, *Rechtskundig Weekblad*, 1998, p. 311.
- Faure, M.G., De Geest, G., Een gesprek met Richard Posner, *Vlaams Jurist Vandaag*, 1995, p. 10-11.

- Hartlief, T., Overheidsaansprakelijkheid en formele rechtskracht, *Aansprakelijkheid en Verzekering*, jrg. 3, 1995, p. 96-98.
- Hartlief, T., Vergoeding bij voorlopige hechtenis, *Aansprakelijkheid en verzekering*, jrg. 3, 1995, p. 50-51.
- Hartlief, T., Gebruik van het privaatrecht door de overheid, *Aansprakelijkheid en verzekering*, jrg. 3, 1995, p. 17-18.
- Hartlief, T., Causaliteit en positie regresnemers, *Aansprakelijkheid en verzekering*, jrg. 3, 1995, p. 47-48.
- Hartlief, T., Aansprakelijkheid abortusklinieken voor zwangerschapsafbrekingen, *A&V*, jrg. 3, 1995, p. 125-127.
- Hartlief, T., Beroepsaansprakelijkheid accountant, *A&V*, jrg. 3, 1995, p. 133-134.
- Hartlief, T., Artikel 31 WVV (oud): beroep op eigen schuld en vraag of slachtoffer inzittende van motorrijtuig, *Verzekeringsrechtelijke berichten*, 1995, p. 114-115.
- Hartlief, T., Aansprakelijkheid voor gebrekkige opstallen en eigen schuld, *Onrechtmatige daad Staat, Aansprakelijkheid en verzekering*, jrg. 3, 1995, p. 51-52.
- Hartlief, T., Verjaring, noot bij HR 23 september 1995, nr. 15.683, *Jurisprudentie Bestuursrecht*, jrg. 2, 1995, p. Hartlief, T., Onrechtmatige overheidsdaad en leer van de formele rechtskracht, *Aansprakelijkheid en verzekering*, jrg. 3, 1995, p. 18-19.
- Hartlief, T., Onrechtmatige daad Staat, *Aansprakelijkheid en verzekering*, jrg. 3, 1995, p. 19-20.
- Hartlief, T., Aansprakelijkheid notaris, *Aansprakelijkheid en verzekering*, jrg. 4, 1996, p. 65-66.
- Hartlief, T., Aansprakelijkheid gymnastiekvereniging, *Aansprakelijkheid en verzekering*, jrg. 4, 1996, 1996, p. 11-12.
- Hartlief, T., Eigen schuld, *Aansprakelijkheid en verzekering*, jrg. 4, 1996, p. 62-63.
- Hartlief, T., Overheidsaansprakelijkheid en (oneigenlijke) formele rechtskracht, *Aansprakelijkheid en verzekering*, jrg. 4, 1996, p. 60.
- Hartlief, T., Arbeidsongeval. Stelplecht en bewijslast, *Aansprakelijkheid en verzekering*, jrg. 4, 1996, p. 37-38.
- Hartlief, T., Bespreking van het onderdeel Aansprakelijkheid voor zaken, opstallen en dieren, voor de Losbladige editie *Handboek Personenschade*, 1996, 17 pag.
- Hartlief, T., Tjittes, R.P.J.L., *Bewerking van het onderdeel Onrechtmatige daad en schadevergoeding voor de Losbladige editie Juridisch Zakboek*, 1995, 40 pag.
- Hartlief, T., Tjittes, R.P.J.L., *Bewerking van het onderdeel Hinder Losbladige editie Onrechtmatige daad*, 1995, 37 pag.
- Hartlief, T., Tjittes, R.P.J.L., *Bewerking van de bespreking van de artt. 6:95 en 96 voor de Losbladige editie Schadevergoeding*, 1996, 1996, 220 pag.
- * Hondius, E.H., Kort Amerikaans: ongewenste intimiteiten van President Johnson tot President Clinton, in: *Bijdragen aan juridische vrouwenstudies*, opstellen aangeboden aan prof. mr Titia Loenen, Utrecht, 1998.
- * Hondius, E.H., De verbintenis uit de wet, *Asser Actueel*, 1998, p. 1-3.
- * Hondius, E.H., De verbintenis uit de wet, *Asser Actueel*, 1998, p. 8-11.

- Kottenhagen-Edzes, P.A., Hof 's-Hertogenbosch, 14 december 1994, Gemeente Deurne - Kuunders, Jurisprudentiekatern, Tijdschrift voor Milieu en Recht, nr. 7/8, 1995, p. 162.
- Kottenhagen-Edzes, P.A., Rb. Amsterdam, 5 april 1995, Solvay Chemie BV - Stichting Greenpeace Nederland, Jurisprudentiekatern, Tijdschrift voor Milieu en Recht, nr. 10, 1995, p. 188-189.
- Kottenhagen-Edzes, P.A., Rb. Almelo, 18 januari 1995, Provincie Groningen - Akzo Chemicals BV, Jurisprudentiekatern, Tijdschrift voor Milieu en Recht, nr. 10, 1995, p. 194-195.
- Kottenhagen-Edzes, P.A., Rb. Zutphen, 10 november 1994, Staat - Breustedt Beheer BV, c.s. Jurisprudentiekatern, Tijdschrift voor Milieu en Recht, nr. 2, 1995, p. 34-35.
- Kottenhagen-Edzes, P.A., Rb. Rotterdam, 24 februari 1995, Staat - Borcea. Jurisprudentiekatern, Tijdschrift voor Milieu en Recht, nr. 5, 1996, p. 98.
- * Kottenhagen-Edzes, P.A., Boekbespreking van R.J.J. van Acht en E. Bauw, Milieuprievaatrecht, tweede druk, RM Themis, 1998, p. 22-24.
- * Kottenhagen-Edzes, P.A., HR 17 januari 1997, De Stichting Miljoenen zijn tegen - Covra N.V., Jurisprudentiekatern Milieu en Recht, 1998, p. 22-23.
- * Kottenhagen-Edzes, P.A., Annotatie van: Pres. Rb. 's-Hertogenbosch, 9 december 1997, Van Eerd Groothandel B.V. - Rietbergen, c.s.; Pres. Rb. 's-Hertogenbosch, 3 maart 1998, Van Eerd Groothandel B.V. - Rietbergen c.s., Jurisprudentiekatern Milieu en Recht, 1998, p. 245-246.
- Maanen, G.E. van, Noot bij HR 11 november 1994, NJ 1995,152 (Vervoersbond FNV/SVZ), A & V 1995, 1995, p. 37-38.
- Maanen, G.E. van, 'De verzilte boomgaard'. Noot bij HR 27 mei 1994, NJ 1994, 590., NTBR 1995, 1995, p. 30-33.
- Maanen, G.E. van, Hinder door bijenspat, HR 28 april 1995, RvdW 1995, 105, A&V 1995, 1995, p. 98-100.
- Maanen, G.E. van, Supplement 23 voor Losbladige Onrechtmatige Daad, Bewerking onderdelen Relativiteit en Tijdelijke regeling verhaalrechten, Deventer, Losbladige Onrechtmatige Daad, 1996, 100 pag.
- Maanen, G.E. van, Noot onder HR 13 oktober 1995, RvdW 1995, 205 (Matiging en anticipatie), A&V, 1996, p. 12-15.
- Maanen, G.E. van, 'Kraaiende hanen: Victorie!', noot onder Hof 's-Hertogenbosch, 10 mei 1995, vervolg op HR 29 oktober 1993, NJ 1994, 107 (NTBR 1994, p. 87-89), NTBR 1996, 1996, p. 35.
- Maanen, G.E. van, 'Het noenmaalarest'. Noot onder HR 31 maart 1995, RvdW 1995, 83 (Taams/Boudeling), NTBR 1996, 1996, p. 62-65.
- Maanen, G.E. van, Noot onder Hoge Raad 1 november 1996, RvdW 1996, 213 (Kraaiende krielhanen en poepende poezen), NTBR 1997, 2, 1997, p. 43-45.
- Maanen, G.E. van, Noot onder HR 2 december 1994, NJ 1995, 288 (Poot/ABP) en HR 2 mei 1997, RvdW 1997, 118 (Kip en Sloetjes/Rabobank), NTBR, 1997, p. 299-305.
- Maanen, G.E. van, Supplement 32, Onrechtmatige Daad, Bewerking van onderdeel VIII-1 (Stakingsrecht), Deventer 1997 (verschenen in 1998), 1998, 40 pag.
- Maanen, G.E. van, Losbladige Onrechtmatige Daad; supplement 32. Bewerking onderdeel VIII.1. Stakingsrecht., 1998, 41

- Maanen, G.E. van, Supplement 39, Onrechtmatige Daad, Bewerking van art. 197 (Tijdelijke regeling verhaalsrechten), Deventer, 1998, 13 pag.
- Maanen, G.E. van, Heilhof, N.R., Boekbespreking van P.F.A. Bierbooms, Privaatrechtelijk kostenverhaal door de overheid, Tijdschrift voor Milieuaansprakelijkheid, 1998, p. 112-117.
- Meijer, S.Y.T.H., Verwijzing naar twee verschillende sets algemene voorwaarden: $1 + 1 = 0$, Nieuwsbrief BW, 1998, p.
- Meijer, S.Y.T.H., Het non-concurrentiebeding in het overnamecontract, Nieuwsbrief BW, 1998, p. 97-99.
- Meijer, S.Y.T.H., Risicoverzwaren, Nieuwsbrief BW, 1998, p. 118-120.
- Meijer, S.Y.T.H., De beëindiging van de agentuurovereenkomst, Nieuwsbrief BW, 1998, p. 61-64.
- Meijer, S.Y.T.H., Rietkerk, J.G., Internationale factoring, Juridisch up to date, 1998, p. 23-28.
- Rhee, C.H. van, Boekbespreking G.E. van Maanen, '... om te doen ophouden de menigvuldige twistgedingen ...', Ars Aequi, Nijmegen 1995 / De Zutphense juffrouw en de ontrouwe bediende van Lindenbaum, Ars Aequi, Nijmegen 1995, NTBR 8, 1996, p. 219-220.
- Rhee, C.H. van, Boekbespreking G.E. van Maanen, De wonderbaarlijke geschiedenis van de onrechtmatige overheidsdaad in de 19e en 20e eeuw, Ars Aequi, Nijmegen 1996, NTBR 6, 1997, p. 150-152.
- Schoorens, G., Boekbespreking: Colle, Ph., Algemene beginselen van het Belgisch verzekeringsrecht, Brussel, Bruylant, Antwerpen, Maklu, 1994, 148 p., T.P.R., 1995, p. 1573-1575.
- Schoorens, G., Zaakverzekeringen, in: Recht voor de Onderneming, Antwerpen, Kluwer, losbladig, 1996, 60 pag.
- Schoorens, G., De verzekerde, de diefstalverzekeraar van het voertuig, en de gelegenhedief: the good, the bad and the ugly? (Noot onder Brussel, 18 april 1996), A.J.T., 1996, p. 43-46.
- Schoorens, G., Autosleutels op het portier. Diefstal niet verzekerd?, Noot onder Luik, 25 juni 1996, AJT, 1997, p. 8-9.
- Schoorens, G., Boekbespreking: Wet op de aanvullende pensioenen, Cousy, H. en Van Buggenhout, B. (ed.), Brugge, Die Keure, 1995, 156 p., De Verz., 1997, p. 348-349.
- Schoorens, G., Verzekeringen en verzwaren van het risico, noot onder Gent, 7 februari 1996, AJT, 1997, p. 72-78.
- Schoubroeck, C. van, Noot onder Arbitragehof, 21 maart 1995, T.B.H., 1995, p. 889-891.
- Schoubroeck, C. van, Bespreking art. 151 wet van 29 april 1996 houdende sociale bepalingen tot wijziging van art. 8 zevende lid van de wet van 30 juli 1979, Snelberichten Handelsrecht, nr. 7, 1996, p. 102-103.
- * Schoubroeck, C. van, Legislation et pratique en matière de catastrophes naturelles et d'assurance dans quelques pays européens, AIDA Information Bulletin, nr. 148, 1996, p. 143.
- Schoubroeck, C. van, De aansprakelijkheid van de verzekeringsmakelaar, noot onder Antwerpen, 3 oktober 1995, AJT, 1996, p. 6-7.

- * Schoubroeck, C. van, Natural disaster and insurance; law and practice in the European countries, AIDA Informational Bulletin, nr. 48, 1996, p. 140-142.
- Schoubroeck, C. van, Verzekeringsrecht, B.A. motorrijtuigenverzekering, zwakke weggebruiker, begrip betrokkenheid, T.B.H. Actualiteit, 1997, p. 807-808.
- Schoubroeck, C. van, Noot onder Brussel (16e kamer), 7 maart 1997, AJT, 1997, p. 303-304.
- Schoubroeck, C. van, Tussenpersoon; noot onder Kh. Hasselt, 4 februari 1997, T.B.H. Actualiteit, 1997, p. 397-398.
- Schoubroeck, C. van, Noot onder Kh. Bergen, 23 januari 1997, R.M. / La Medicale, T.B.H. Actualiteit, 1997, p. 461-462.
- Schoubroeck, C. van, Verplichte aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen - Motorrijtuig gewoonlijk in het buitenland gestald, T.B.H. Actualiteit, 1997, p. 654.
- Schoubroeck, C. van, Werking in de tijd, noot onder Rechtbank van Koophandel te Brussel, 3 februari 1997, T.B.H., 1997, p. 704-707.
- Schoubroeck, C. van, Verzekeringsrecht, Kantoordirecteur bank, tussenpersoon, noot Bergen, 22 mei 1997, T.B.H. Actualiteit, 1997, p. 725-726.
- Smits, J.M., Het aanvangstijdstip der verjaring, Aansprakelijkheid en Verzekering 4, 1996, p. 15-17.
- Smits, J.M., Overheidsaansprakelijkheid, Aansprakelijkheid en Verzekering 4, 1996, p. 58-60.
- Tjittes, R.P.J.L., Bedrijfsaansprakelijkheid: zorgplicht en aansprakelijkheid bank, Aansprakelijkheid en Verzekering, 1998, p. 66-67.
- Tjittes, R.P.J.L., Beroepsaansprakelijkheid: aansprakelijkheid assurantietussenpersoon, Aansprakelijkheid en Verzekering, 1998, p. 68-69.
- Tjittes, R.P.J.L., Rhythm & Blues van het recht, Uitgeverij Balans, Amsterdam, 2e en 3e druk (herdrukken), 1998.
- Verheij, A.J., Wettelijke verplichtingen tot schadevergoeding, in: C. Bollen en H.J. de Kluiver (red.): Verbintenissenrecht Geschetst, Ars Aequi Libri, Deventer, 1998, p. 157-167.

5: Overige producten van wetenschappelijke activiteiten

- * Claassens, H., Assurances de biens privés et de responsabilités pour particuliers et commerçants détaillants - exposé succinct des principales techniques et méthodes, Programme Phare, Union Européenne, Praque, avril, 1995.
- Cousy, H., Claassens, H., (eds.), Natuurrampen en Verzekering, Verslagboek van de Negende Leuvense Verzekeringdagen, Maklu Uitgevers NV, Antwerpen-Apeldoorn, 1995, 246 pag.
- Cousy, H., Van Buggenhout (eds.), De wet op de aanvullende pensioenen: op zoek naar het juiste evenwicht tussen sociale rechten en verzekering, Brugge, Die Keure, XII - 156 pp, 1995, 168 pag.
- * Faure, M.G., Hartlief, T., (red.), Verkeersaansprakelijkheid in België en Nederland, Antwerpen, Intersentia, 1998.
- Tjittes, R.P.J.L., Amerikaanse toestanden, Amice, nr. 1, 1998, p. 50.
- Tjittes, R.P.J.L., Wie pleit om een koe, Amice, nr. 2, 1998, p. 50.

- Tjittes, R.P.J.L., Zwart geld, *Amice*, nr. 4, 1998, p. 49.
- Tjittes, R.P.J.L., De ondraaglijke traagheid van het recht, *Amice*, nr. 5, 1998, p. 49.
- Tjittes, R.P.J.L., Een beetje meer respect Amices!, *Amice*, nr. 6, 1998, p. 49.
- Tjittes, R.P.J.L., De broers De Boer zullen voor breuk met Ajax moeten betalen, *De Volkskrant*, 27 juli, 1998, p. 15.
- Tjittes, R.P.J.L., Opvallende uitspraak arbitragecollege, *De Volkskrant*, 31 juli, 1998, p. 11.
- Tjittes, R.P.J.L., Wiens brood men eet, *De Volkskrant*, 9 oktober, 1998, p. 13.
- Tjittes, R.P.J.L., Calvinisme remt toekenning smartengeld, *De Volkskrant*, 29 oktober, 1998, p. 8.
- Tjittes, R.P.J.L., Naar een Paarse Pruikentijd?, *De Volkskrant*, 10 december, 1998, p. 15.
- Tjittes, R.P.J.L., Communicatiebureau Cicero, *Amice*, nr. 3, 1998, p. 50.
- Verheij, A.J., De dingen die voorbij gaan, *Nederlands Juristenblad*, 1998, p. 1297-1304.

I.3 Grensoverschrijdend milieurecht

Het programma is sterk gericht op de centrale vraag van de school, namelijk hoe het recht functioneert bij internationale integratieprocessen. De centrale vraag in dit specifieke verband is op welke wijze rechtsregels kunnen worden geformuleerd en aangewend om milieuschade te reduceren binnen een context die niet slechts oog heeft voor de instrumentele werking van het recht, maar tevens voor de rechtsbeschermende werking ervan.

Door rechtsvergelijkend onderzoek kan worden gepoogd om ook een 'milieurecht-cultuur' bloot te leggen. De onderzoeksgroep realiseert dit via drie onderzoekslijnen. In een *eerste* project, gericht op de organisatie en effectiviteit van de bestrijding van grensoverschrijdende milieuvervuiling, wordt onderzocht hoe Europeesrechtelijke en verdragsrechtelijke normen kunnen worden geformuleerd om deze milieuschade te minimaliseren en hoe vervolgens door gebruik van het aansprakelijkheids- en strafrecht of financiële instrumenten prikkels kunnen worden gegeven om de normstelling na te leven. In een *tweede* project, betreffende de handhaving van milieuwetgeving op nationaal en internationaal niveau, wordt ingegaan op de vraag hoe gestelde normen in een internationale context door verschillende instrumenten kunnen worden gehandhaafd. Als rode draad door beide projecten loopt steeds de vraag of rechtsregels, en zo ja welke, geschikt zijn om milieuschade te voorkomen en te reduceren, rekening houdende met de rechtsstatelijke eisen in een democratische samenleving. Daarbij wordt uiteraard de nadruk gelegd op rechtsvergelijkend onderzoek naar gemeenschappelijke problemen die in verscheidene Europese lidstaten rijzen ten aanzien van de bestrijding van milieuverontreiniging en wordt bijgevolg ook naar een *ius commune* voor wat het milieurecht betreft gezocht. Die themata staan reeds lange tijd centraal bij beide onderzoeksgroepen. In zijn proefschrift ging K. Deketelaere uitvoerig in op de problematiek van de selectie van beleidsinstrumenten. Er werd ook gepubliceerd over juridische aspecten van zure regen³. Faure richtte zich op economische analyse van verschillende juridische instrumenten en besteedde, net als De Roos en Boes, aandacht aan de effectiviteit van het milieustrafrecht. Een *derde* project is gericht op de relatie tussen milieu en 'internationale' handel. Steeds vaker rijst de vraag, of milieuarargumenten kunnen worden gebruikt ter beperking van de vrijheid van handel. Dit probleem deed zich onder meer voor in Europees verband bij de vraag of het vrij verkeer van afvalstoffen (Lefevere) of mest (Faure, Hertoghs) kan worden beperkt. Ook in het kader van de GATT rees de vraag in een conflict tussen de VS en Mexico of de handel in vis (tonijn) kan worden beperkt ter bescherming van dolfijnen. Binnen de dit jaar opgerichte WTO wordt de relatie tussen milieu en internationale handel ongetwijfeld een belangrijk en controversieel aandachtspunt. Over dit thema wordt in Maastricht onderzoek verricht door Van den Bossche, en in Leuven door Van Calster, K. Deketelaere en Gerardin.

3 Willaert, C., Deketelaere, K. en Martens, B., *Zure regen, internationaal- en Europeesrechtelijke aspecten*, Brugge, Die Keure, 1993, 319 p.

In het programma grensoverschrijdend milieurecht staat de internationalisering centraal, evenals de multidisciplinaire aanpak. De internationalisering uit zich uiteraard in het geselecteerde thema. Rechtsvergelijkend onderzoek is onder meer essentieel voor het bepalen van het juiste beleidsinstrument. Ook bij de uitvoering wordt samengewerkt, onder meer in de vorm van projecten die met de European Science Foundation (The choice of instruments for the regulation of pesticides), de University of Cambridge (The regulation of hazardous waste) en andere instituten worden uitgevoerd. Ook wordt in de vorm van contractonderzoek samengewerkt onder meer met het Studiecentrum voor Kernenergie te Mol. Genoemde samenwerkingsvormen zijn doorgaans interdisciplinair. De samenwerking met de European Science Foundation is een samenwerking met economen en toxicologen; ook de onderzoeksprojecten aangaande grensoverschrijdende milieuverontreiniging worden in samenwerking met economen en met gezondheidkundigen (onder meer met Prof.dr J. Kleinjans) uitgevoerd. Voor het overige wordt verwezen naar de in hoofdstuk 3 opgesomde structuren en netwerken. Binnen het deelprogramma wordt niet alleen samengewerkt met niet-juristen (economen, gezondheidkundigen). Centraal in het gehele programma staat een multidisciplinaire juridische aanpak. Hoewel dit programma onder "ius commune" en privaatrecht ressorteert, komen vele klassieke takken van het recht in dit deelprogramma aan bod. Ook in juridisch-methodologische zin is het deelprogramma grensoverschrijdend. Met het zojuist beschreven deelprogramma II (Aansprakelijkheid en verzekering) wordt evident nauw samengewerkt over problemen van milieuaansprakelijkheid en vergoeding van milieuschade.

Voor de gehele milieurechtonderzoeksgroep is de vraag op welke wijze het recht kan reageren op grensoverschrijdende milieuverontreiniging een van de centrale problemen waar men zich mee bezighoudt. Deze vraag wordt op vakgroepoverschrijdende wijze benaderd, meer bepaald, voor wat Maastricht betreft, vanuit administratiefrechtelijke, civielrechtelijke en strafrechtelijke hoek. Gelijkaardige vragen staan centraal bij sommige Leuvense onderzoekers, vooral vanuit bestuursrechtelijke hoek. Boes publiceerde over de administratiefrechtelijke handhaving en het doctoraat van K. Deketelaere handelt over de milieueffingen in Europees perspectief. Gewezen werd reeds op de Leuvense publicatie over juridische aspecten van zure regen. Bovendien publiceerden Boes en K. Deketelaere over administratieve sancties en Faure over strafsancities in het Voorontwerp Decreet Milieubeleid.

De maatschappelijke relevantie van juridisch transnationaal onderzoek naar milieuverontreiniging behoeft nauwelijks enig betoog. In het programma wordt gepoogd om zowel door juridisch fundamenteel onderzoek als door praktisch toegepast onderzoek na te gaan op welke wijze het recht kan bijdragen aan de bestrijding van (transnationale) milieuverontreiniging. Daarbij worden ook complexe problemen zoals het nucleaire risico of het pesticidengebruik in de landbouw onderzocht. Zowel Boes, K. Deketelaere, Faure als De Roos bedrijven het milieu(straf)recht eveneens in de praktijk als advocaat. Dit biedt de mogelijkheid om in publikaties ook in te spelen op de noden van de praktijkjurist (zie o.m. de bijdragen van De Roos aan *Vademecum* strafzaken en de monografie van Faure over de strafrechtelijke toerekening van milieudelicten). Boes, K. Deketelaere en Faure

waren betrokken bij de Interuniversitaire Commissie voor de Herziening van het Milieurecht in het Vlaamse Gewest. K. Deketelaere is bovendien lid van de Commissie Ecotaxen. De maatschappelijke relevantie komt ook tot uiting door het feit dat veel projectmatig onderzoek van het programma wordt geïnitieerd door maatschappelijke groeperingen (zoals de Werkgroep Preventie Wateroverlast Borgharen) of onderzoekscentra (zoals het Studiecentrum voor Kernenergie).

Door hun betrokkenheid bij de Interuniversitaire Commissie voor de Herziening van het Milieurecht in het Vlaamse Gewest bestaan tussen Faure, Boes en K. Deketelaere jarenlange goede banden. Het milieurechtelijk onderzoek in Leuven heeft bovendien een sterke inbedding in LeuVeM, dat regelmatig congressen organiseert. Dit is de Leuvense Vereniging voor Milieujuristen, die onder meer ook een Codex Milieurecht, Nieuwsbrief Milieurecht Info, een Commentaar Milieurecht voor het Vlaamse Gewest en een postacademische opleiding milieurecht verzorgt. K. Deketelaere is de Belgische rapporteur van het door Seerden en Heldeweg (Maastricht) geredigeerde boek 'Comparative European Environmental Law, an introduction to the public environmental law in the EU Member States'. Dit boek verscheen in de Ius Commune Europaeum reeks. Hij is eveneens Belgisch redacteur voor de 'Country reports' van de European Environmental Law Review. In juni '95 vond tussen Faure, K. Deketelaere en Heyman (als jurist verbonden aan de Vlaamse Milieumaatschappij te Leuven en vrijwillig onderzoeker bij METRO) een bijeenkomst plaats waarin toekomstige samenwerkingsmogelijkheden werden afgetast. In concreto vloeide daaruit onder meer de participatie van Faure in een door K. Deketelaere georganiseerd symposium over bodemsanering voort en werden bij de MIRA verscheidene gemeenschappelijke onderzoeksvoorstellen ingediend. Voor wat betreft de samenwerking met Utrecht kan worden gewezen op de groeiende betrokkenheid van Kottenhagen-Edzes bij het deelprogramma.

Deze handelen onder meer over de volgende themata:

- Opsporing van milieudelicten in een grensoverschrijdend perspectief
- Milieuplanning als beleidsinstrument in Vlaanderen en Nederland
- Knelpunten bij het gebruik van milieueffingen
- Optimalisering van de juridische bescherming van de Noordzee

Ook wordt aandacht besteed aan een centrale ontwikkeling binnen het regionaal, nationaal en Europees milieurecht, waarbij de milieuwetgeving in tegenstelling tot vroeger steeds minder sectoraal, en meer algemeen wordt. Op alle beleidsniveaus ontwikkelt zich een 'algemeen deel' dat steeds ruimer wordt en eveneens kwalitatief belangrijker wordt dan het sectoraal gedeelte. Ten titel van voorbeeld kan worden gewezen op het in Vlaanderen door de reeds aangehaalde interuniversitaire commissie tot stand gebrachte voorontwerp decreet milieubeleid. Door de groep wordt via een onderzoek naar de "Algemene delen" in de verschillende lidstaten en op Europees niveau (men denke aan de ontwikkelingen rond Integrated Pollution Control) bekeken in hoeverre hierin algemene beginselen van milieubeleid te ontdekken zijn die een integratiebevorderend effect kunnen hebben.

Onderzoekers

coördinerend onderzoeksleider	uni	begin	eind
Dhr. Prof. Dr. M.G. Faure LL.M.	UM	1/01/95	
onderzoeksleider			
Dhr. Prof. Dr. K. Deketelaere	KUL	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. Th.A. de Roos	UM	1/01/95	
onderzoeker			
Dhr. Mr. G. Betlem LL.M. Ph.D.	UU	1/08/98	
Dhr. Prof. Dr. M. Boes	KUL	1/01/95	
Dhr. Dr. P.L.H. van den Bossche LL.M.	UM	1/01/95	31/01/97
Mw. A. Gekiere	KUL	1/01/95	
Dhr. D. Gerardin	KUL	1/01/95	1/07/97
Dhr. Prof. Mr. T. Hartlief	UM	1/01/95	1/09/96
Dhr. Mr. M.A. Heldeweg	UM	1/01/95	31/12/98
Mw. Dr. P.A. Kottenhagen-Edzes	UU	1/01/95	
Mw. B. Lefebure	KUL	1/01/95	30/09/98
Dhr. Prof. Mr. G.E. van Maanen	UM	1/01/95	
Dhr. B. Martens	KUL	1/01/95	30/09/98
Dhr. Prof. Dr. A.I. Ogus	UM	1/09/97	
Dhr. Mr. P.R. Rodrigues	UU	1/01/95	
Dhr. F. Schutyser	KUL	1/12/97	7/12/98
Dhr. Mr. R.J.G.H. Seerden	UM	1/01/95	
Dhr. J. Swinnen	KUL	1/01/97	1/06/98
toegevoegd onderzoeker			
Dhr. Prof. Mr. T. Hartlief	RUL	1/09/96	
promovendus			
Dhr. M. Deketelaere	KUL	1/01/95	
Mw. Mr. M.W.J.A. Hertoghs	UM	1/01/95	
Dhr. Mr. J. Heyman	UM	1/01/95	
Dhr. Mr. J.G.J. Lefevere	UM	1/01/95	
Mw. K. Loontjens	KUL	1/01/95	
Dhr. Mr. D. Roef	UM	1/01/95	
Dhr. G. van Calster	KUL	1/01/95	
Dhr. J. Vanheule	KUL	15/07/98	
Dhr. G. Verhoosel	KUL	1/08/97	
Mw. Mr. M.J.C. Visser	UM	1/01/95	
aspirant lid			
Mw. A. Verlinden	KUL	1/09/98	31/12/98

Gezamenlijke wetenschappelijke activiteiten binnen het programma

- project met de University of Cambridge: The regulation of hazardous waste project met de European Science Foundation: The choice of instruments for the regulation of pesticides

- De berekening van het wederrechtelijk verkregen voordeel uit milieudelicten, in opdracht van het Ministerie van Justitie, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Geluidshinder en veiligheidsrisico's veroorzaakt door vliegtuigen, in opdracht van het Ministerie van Justitie, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Criminal Enforcement of European Environmental Law, in opdracht van Ministerie van Milieu en Energie in Denemarken.

12/06/97 -

- 13/06/97: Euroconference Comparative Environmental Law in the European Union georganiseerd door Seerden, R. en Heldeweg, M. met participatie/lezingen van Faure en Deketelaere
- 17/09/97: Congres "Actualia in het milieurecht in België en Nederland", georganiseerd te Leuven onder auspiciën van de onderzoeksschool Ius Commune, met publicatie van het gelijknamig boek.
- 19/03/98: Congres te Leuven, gefinancierd door de British Council, leidend tot een publicatie onder redactie van Deketelaere/Faure, The environmental law in the United Kingdom and Belgium from a comparative perspective
- 28/05/98: Bijeenkomst onderzoekers op het terrein van het grensoverschrijdend milieurecht
- 01/10/98: De onderzoeksschool Ius Commune organiseerde samen met het Instituut voor Milieurecht van de KU Leuven en METRO van de Universiteit Maastricht het congres "Grensoverschrijdende milieuproblemen: uitdagingen voor de nationale en de internationale rechtsorde".
- 03/06/98: Congres te Leiden over 'De berekening van het wederrechtelijk verkregen voordeel uit milieudelicten'.

2: Wetenschappelijke publicaties

- * Betlem, G., Kroniek Europees Privaatrecht 24 (aansprakelijkheid voor asbestschade; Europese of nationale onrechtmatige overheidsdaad?), Tijdschrift voor Milieuaansprakelijkheid, 4, 1998, p. 127-129.
- * Betlem, G., Par. 3.6. Relatie met EG-regelgeving, in: Handboek Handhaving Milieurecht (losbladig vanaf 1998), Den Haag, VUGA, 1998, 35 pag.
- * Betlem, G., Par. 3.7.3. Staatsaansprakelijkheid wegens schending van Europees milieurecht, in: Handboek Handhaving Milieurecht (losbladig vanaf 1998), Den Haag, VUGA, 1998, 14 pag.
- * Betlem, G., Hoofdstuk 8: Grensoverschrijdende handhaving, in: Handboek Handhaving Milieurecht (losbladig vanaf 1998), Den Haag, VUGA, 1998, 95 pag.
- * Betlem, G., Actualisering van de bijdrage aan F.C.M.A. Michiels e.a. (red.), Handboek Handhaving Milieurecht (losbladig), Den Haag, VUGA, 1998, 56 pag.
- * Betlem, G., Liability for Damage to the Environment, in: Arthur Hartkamp et al. (eds.), Towards a European Civil Code, 2nd ed., Nijmegen: Ars Aequi Libri & The Hague etc.: Kluwer Law International, 1998, p. 473-491.
- * Betlem, G., Web site Francovich Follow-Up. A Survey of Cases on State Liability for Breach of European Community Law, 4x bijgewerkt, <http://www.eel.nl/dossier/francovi.htm>, 1998, 3 pag.

- Betlem, G., Book review: Maria Gavouneli, Pollution from Offshore Installations, Graham & Trotman/Martinus Nijhoff, London/Dordrecht/Boston, 1995, International Environmental Law and Policy Series, doctoral thesis Cambridge University, 45 Netherlands International Law Review, 1998, p. 439-444.
- * Betlem, G., Faure, M.G., Environmental Toxic Torts in Europe - Some Trends in Recovery of Soil Clean-Up Costs and Damages for Personal Injury in Belgium, England, Germany and the Netherlands, 10, Georgetown International Environmental Law Review, 1998, p. 855-890.
  - * Betlem, G., Nollkaemper, P.A., Doorwerking van Internationaal Milieurecht in de Rechtspraak, in: Ch. Backes e.a., Internationaal Milieurecht in Nederland. De consequenties van het internationale milieurecht voor de nationale rechtspraak, Deventer, W.E.J. Tjeenk Willink, VMR nr. 1, 1998, p. 39-72.
  - * Betlem, G., Rodrigues, P.R., Zijlstra, S.E., Omkering van proceslast, Nederlands Juristenblad, 1998, p. 1855-1863.
- Boes, M., Individuele maatregelen in de wooncode, Tijdschrift voor Gemeenterecht, 1998, p. 288-306.
- Boes, M., Dopingsbestrijding in de Vlaamse Gemeenschap. Juridische aspecten, Liber Amicorum Roger Blanpain, Brugge, Die Keure, 1998, p. 625-652.
- Boes, M., L'acte notarié au risque de l'infraction, Jamar, O. (ed.), L'urbanisme dans les actes, Brussel, Bruylant, 1998, p. 681-724.
- Deketelaere, K., Het decreet betreffende de bodemsanering: een voorproefje ..., Tijdschrift voor Notarissen, 1995, p.
- Deketelaere, K., Historiek, krachtlijnen en uitvoering van het bodemsaneringsdecreet, in Deketelaere, K. (ed.), Het decreet betreffende de bodemsanering, LeuVeM, Milieurechtstandpunten nr. 7, Die Keure, Brugge, 1995, p. 3-77.
- Deketelaere, K., Algemeen overzicht van de fiscale instrumenten in het milieubeleid in het federale België, in Bongaerts, J., Deketelaere, K., Schuurman, J. en Van Orshoven, P. (eds.), Ecotax en andere financiële instrumenten in het milieurecht, WEJ Tjeenk Willink, Zwolle, 1995, p. 25-66.
- * Deketelaere, K., Naar een Europese milieufiscaliteit - Het gebruik van fiscale instrumenten in het Europees milieubeleid, doctoraatsthesis, Instituut voor Milieurecht, Katholieke Universiteit Leuven, 1995, 524 pag.
  - * Deketelaere, K., Communautaire initiatieven op het gebied van de ruimtelijke ordening: Europa 2000+, Nieuwsbrief Ruimtelijke Ordening en Stedebouw, nr. 2, 1995, p. 11-12.
- Deketelaere, K., De onwettigheid van Vlarem II, Vlaams Jurist Vandaag, 1995, p. 6-7.
- Deketelaere, K., Regionale milieufiscaliteit, Accountancy en Bedrijfskunde, 1995, p. 10-21.
- Deketelaere, K., Het gebruik van instrumenten van marktconforme regulering in het afvalstoffenbeleid, in Recente ontwikkelingen in het afvalstoffenrecht, Deketelaere, M. (ed.), LeuVeM, Milieurechtstandpunten nr. 6, Die Keure, Brugge, 1995, p. 99-165.
- Deketelaere, K., Federale milieufiscaliteit, Accountancy en Bedrijfskunde, 1995, p. 3-10.
- Deketelaere, K., Inleidende begrippen milieufiscaliteit, Accountancy en Bedrijfskunde, 1995, p. 13-19.
- * Deketelaere, K., Europese milieufiscaliteit, Accountancy en Bedrijfskunde, 1995, p. 18-34.

- * Deketelaere, K., Country Report Belgium, *European Environmental Law Review*, 1995, p. 290-292, 322.
Deketelaere, K., Geen overdracht zonder attest, *Vlaams Jurist Vandaag*, nr. 6, 1995, p. 9.
- * Deketelaere, K., Bedenkingen bij een Europees milieu-fiscaal beleid, *Leefmilieu*, 1995, p. 88-93.
- * Deketelaere, K., Fiscalité européenne en matière d'environnement: proposition de vision et de cadre politique, *Aménagement - Environment*, 1995, p. 219-222.
- * Deketelaere, K., Europese milieufiscaliteit: voorstel van beleidsvisie en beleidskader, *Weekblad voor Fiscaal Recht*, 1995, p. 1691-1696.
- * Deketelaere, K., Towards a European Environmental tax law: greenspeak?, in Abraham, F., Deketelaere, K., Stuyck, J. (eds.), *Recent economic and legal developments in European environmental policy*, Leuven Law Series 5, Leuven University Press, Leuven, 1995, p. 169-194.
Deketelaere, K., Vlaamse Gewest: het fiscaal-juridisch karakter inzake leegstaande, verwaarloosde en verkrotte gebouwen, woningen en bedrijfsruimten, in Deketelaere, K., *Leegstand, verwaarlozing (etc.)*, LeuVeM, *Milieurechtstandpunten*, nr. 8, Die Keure, Brugge, 1996, p. 41-112.
Deketelaere, K., Het begrippenkader van het milieubeleid en de bedrijfsinterne milieuzorg in het Vlaamse Gewest zoals vervat in het Decreet Algemene Bepalingen Milieubeleid, in Deketelaere, K. (ed.), *Algemene bepalingen Vlaams milieubeleid en bedrijfsinterne milieuzorg*, LeuVeM, *Milieurechtstandpunten*, nr. 9, Die Keure, Brugge, 1996, p. 1-41.
- * Deketelaere, K., New environmental policy instruments in Belgium, in *New instruments for environmental protection in the EU*, Golub, J. (ed.), Routledge, Londen, 1996.
- * Deketelaere, K., Public environmental law in Belgium, in *Comparative European Environmental Law, An Introduction to Public Environmental Law in the EU Member States*, M. Heldeweg en R. Seerden (eds.), Maklu Uitgevers, Antwerpen-Apeldoorn, 1996, p. 33-71.
- * Deketelaere, K., Environmental tax law in Belgium, in *Green taxes - Environmental protection by means of excises and contributions in the European Union*, Bogsmidt, K. (ed.), Bundesanzeiger Verlag, Keulen, 1996.
Deketelaere, K., Milieutaksen in België: een nieuwe start na een mislukte repetitie ... Of het begin van het einde? - Deel 1, *Algemeen Fiscaal Tijdschrift*, 1996, p. 288-310.
- * Deketelaere, K., European environmental tax policy: proposal for a policy vision and a legal framework, *European Environmental Law Review*, 1996, p. 9-16.
Deketelaere, K., Case-study: Bedrijfsinterne milieuzorg bij de N.V. Maver, *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1996, p.
- * Deketelaere, K., Country Report Belgium, *European Environmental Law Review*, 1996, p. 2, 34, 66, 102, 134-136, 298-302.
Deketelaere, K., Flemish environmental policy principles, *European Environmental Law Review*, 1996, p. 275-286.
- * Deketelaere, K., Country Report Belgium, *European Environmental Law Review*, 1996, p. 298-302.

- Deketelaere, K., Milieutaksen in België: een nieuwe start na een mislukte repetitie ... Of het begin van het einde? - Deel 2, Algemeen Fiscaal Tijdschrift, 1996, p. 338-359.
- * Deketelaere, K., Country Report Belgium (pp. 2, 38-39, 71-72, 102, 134-135, 198, 262, 326-327), *European Environmental Law Review*, 1997, 12 pag.
- * Deketelaere, K., The European Commission and environmental taxation, *Environmental Taxation and Accounting*, vol. 1, issue 3, 1997, p. 6-7.
- Deketelaere, K., A missed chance, *Environmental Taxation and Accounting*, vol. 2, issue 1, 1997, p. 6-10.
- Deketelaere, K., Milieurecht, in: *Het onroerend goed in de praktijk*, Kluwer Rechtswetenschappen (losbladig), 1997, p.
- * Deketelaere, K., The European Court of Justice and environmental taxation, *Environmental Taxation and Accounting*, vol. 1, issue 4, 1997, p. 6-12.
- Deketelaere, K., Hinderlijke inrichtingen eerste klasse - Vergunningsplicht, in: Draye, A.M. (ed.), *Milieu en Stedebouw, Compendium Onroerend Goed*, nr. 2, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1997, p. 3-130.
- Deketelaere, K., Bodemsanering - Overdracht van gronden, in: Draye, A.M. (ed.), *Milieu en Stedebouw, Compendium Onroerend Goed* nr. 2, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1997, p. 187-236.
- Deketelaere, K., Bodemsanering - Sanering van gronden, in: Draye, A.M. (ed.), *Milieu en Stedebouw, Compendium Onroerend Goed* nr. 2, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1997, p. 237-278.
- Deketelaere, K., Het juridisch kader inzake duurzame ontwikkeling in België, in: Deketelaere, K. en Faure, M. (eds.), *Capita Selecta Milieurecht*, Intersentia, Antwerpen, 1997, p. 93-129.
- * Deketelaere, K., Evolutie en krachtlijnen van het Europees milieurecht, in: Deketelaere, K. (red.), *Milieurecht in België - Status Questionis*, KeuVeM, Milieurechtstandpunten, nr. 10, Die Keure, Brugge, 1997, p. 829-886.
- * Deketelaere, K., De Europese Unie en Ruimtelijke Ordening - Een inleidende schets, *Tijdschrift voor Ruimtelijke Ordening en Stedebouw*, 1997.
- * Deketelaere, K., The European Union and fiscal environmental policy instruments - Policy tracks for the future European environmental policy, *Environmental Taxation and Accounting*, vol. 1, issue 3, 1997, p. 8-20.
- Deketelaere, K., Fiscale milieubeleidsinstrumenten in België, in: Deketelaere, K. (red.), *Milieurecht in België - Status Questionis*, KeuVeM, Milieurechtstandpunten, nr. 10, Die Keure, Brugge, 1997, p. 625-670.
- * Deketelaere, K., Vision et cadre politiques pour une approche européenne de l'aménagement du territoire, *Aménagement - Environment*, 1997, p. 237-246.
- Deketelaere, K., Hinderlijke inrichtingen tweede klasse - Vergunningsplicht, in: Draye, A.M. (ed.), *Milieu en Stedebouw, Compendium Onroerend Goed*, nr. 2, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1997, p. 131-176.
- Deketelaere, K., De interactie tussen het Vlaams milieurecht en het Vlaams ruimtelijk ordeningsrecht, in: Hubeau, B. en Vande Lanotte, J. (eds.), *De recente evoluties en knelpunten in de ruimtelijke ordening en stedebouw (1993-1997)*, Brugge, Die Keure, 1997, p. 137-197.
- * Deketelaere, K., European environmental and spatial planning, *European Environmental Law Review*, 1997, p. 278-286.

- * Deketelaere, K., European environmental and spatial planning, *European Environmental Law Review*, 1997, p. 307-317.
- * Deketelaere, K., De Europese Unie en Ruimtelijke Ordening - Een inleidende schets, *Tijdschrift voor Ruimtelijke Ordening en Stedenbouw*, nr.5, 1997, p. 5-18.
- Deketelaere, K., Milieutaksen: oneigenlijke gewestbelastingen in: Deketelaere, K. (red.), *Milieurecht in België - Status Questionis*, KeuVeM, Milieurechtstandpunten, nr. 10, Die Keure, Brugge, 1997.
- Deketelaere, K., Evolutie en krachtlijnen van het milieurecht in het Vlaamse Gewest, in: Deketelaere, K. (red.), *Milieurecht in België - Status Questionis*, KeuVeM, Milieurechtstandpunten, nr. 10, Die Keure, Brugge, 1997, p. 1-49.
- Deketelaere, K., Fiscal competences of State, Regions, Communities, Provinces and Municipalities in Belgium - Principles, *Bulletin for International Fiscal Documentation*, 1997, p. 325-334.
- Deketelaere, K., Taxation of energy products - Restrictions of the Community Framework, afl. 3, *Environmental Taxation and Accounting*, 1998, p. 6-12.
- Deketelaere, K., De rol van de Belgische deelgebieden bij de totstandkoming van internationale en Europese milieuregels, in: Deketelaere, K., Faure, M. en Verhoosel, G. (eds.), *Grensoverschrijdende milieuproblemen: uitdagingen voor de nationale en internationale, rechtsorde*, Antwerpen, Intersentia, 1998, p. 225-269.
- Deketelaere, K., Voluntary environmental agreements - European Community Viewpoints, *Finnish Society for Environmental Law* (ed.), *European Union Environmental Law*, Helsinki, Hakapaino Oy, 1998, p. 81-125.
- Deketelaere, K., Environment, employment and taxes, afl. 4, *Environmental Taxation and Accounting*, 1998, p. 6-9.
- Deketelaere, K., Ecotaxation, afl. 2, *Environmental Taxation and Accounting*, 1998, p. 6-8.
- Deketelaere, K., New environmental policy instruments in Belgium, in: Golub, J. (ed.), *New instruments for environmental protection in the EU*, Londen, Routledge, 1998, p. 107-124.
- Deketelaere, K., Boes, M., Administratieve sancties, in *Voorontwerp Decreet Milieubeleid*, Interuniversitaire Commissie tot Herziening van het Milieurecht in het Vlaamse Gewest, Die Keure, Brugge, 1995, p. 716-744.
- Deketelaere, K., Boes, M., Veiligheidsmaatregelen, in *Voorontwerp Decreet Milieubeleid*, Interuniversitaire Commissie tot Herziening van het Milieurecht in het Vlaamse Gewest, Die Keure, Brugge, 1995, p. 90-91.
- Deketelaere, K., Boes, M., Administratieve sancties, in *Voorontwerp Decreet Milieubeleid*, Interuniversitaire Commissie tot Herziening van het Milieurecht in het Vlaamse Gewest, Die Keure, Brugge, 1995, p. 80-81.
- Deketelaere, K., Boes, M., Veiligheidsmaatregelen, in *Voorontwerp Decreet Milieubeleid*, Interuniversitaire Commissie tot Herziening van het Milieurecht in het Vlaamse Gewest, Die Keure, Brugge, 1995, p. 817-832.
- * Deketelaere, K., Boes, M., Safety measures, in Bocken, H. en Ryckbost, D. (eds.), *Codification of Environmental Law - Draft Decree on Environmental Policy*, Kluwer Law International, London, 1996, p. 98-99.

- * Deketelaere, K., Boes, M., Safety measures, in Bocken, H. en Ryckbost, D. (eds.), Codification of Environmental Law - Draft Decree on Environmental Policy, Kluwer Law International, London, 1996, p. 212-214.
- * Deketelaere, K., Boes, M., Administrative penalties, in Bocken, H. en Ryckbost, D. (eds.), Codification of Environmental Law - Draft Decree on Environmental Policy, Kluwer Law International, London, 1996, p. 88-90.
- * Deketelaere, K., Boes, M., Administrative penalties, in Bocken, H. en Ryckbost, D. (eds.), Codification of Environmental Law - Draft Decree on Environmental Policy, Kluwer Law International, London, 1996, p. 201-202.
- Deketelaere, K., Loontjens, K., The legal framework for sustainable development in Belgium, *European Environmental Law Review*, afl. december, 1998, p. 337-349.
- Deketelaere, K., Martens, B., Milieusubsidies, in *Subsidiezakboekje*, Peeters, G. (ed.), Kluwer Rechtswetenschappen, Diegem, 1996, p. 364-414.
- Deketelaere, K., Martens, B., Milieubelastingen als gewestbelastingen, in: Deketelaere, K. (red.), *Milieurecht in België - Status Questionis*, KeuVeM, Milieurechtstandpunten, nr. 10, Die Keure, Brugge, 1997, p. 31-69.
- Deketelaere, K., Martens, B., Milieusubsidies, in: Peeters, G. (ed.), *Subsidiezakboekje*, Diegem, Ced, Samsom, 1998, p. 491-556.
- Deketelaere, K., Martens, B., Milieusubsidies, in *Subsidiezakboekje*, Peeters, G. (ed.), Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1995, p. 343-384.
- * Deketelaere, K., Martens, B., Lefebure, B., Belgium, in *International Law and Regulations*, Campbell, D. en Swart, M. (eds.), John Wiley & Sons, Chicester, 1996, p. 17-43.
- Deketelaere, K., Martens, B., Van Orshoven, P., *Fisclex 1997 - Regionale en Provinciale Belastingen*, Ced. Samsom, 1997, 1154 pag.
- Deketelaere, K., Pittevils, I., *Federale milieufiscaliteit - Het gebruik van fiscale milieubeleidsinstrumenten op federaal niveau*, Kluwer Rechtswetenschappen, Deurne, 1995, 197 pag.
- Deketelaere, K., Schutyser, F., *Recente ontwikkelingen inzake CITES, Milieu en Energerecht*, 1998, p. 170-173.
- Deketelaere, K., Schutyser, F., *Country report Belgium*, *European Environmental Law Review*, 1998, p. 162-165, 226-228, 330-332.
- Deketelaere, K., Schutyser, F., van Calster, G., e.a., *European Environmental Law*, in: Blanpain, R. en Deketelaere, K. (eds.), *International Encyclopedia of Laws - Environmental Law*, Den Haag/Londen/Boston, Kluwer Law International,
- Deketelaere, M., *De aanstelling van een milieucoördinator*, in *Het decreet algemene bepalingen milieubeleid*, Deketelaere, K. (ed.), *Milieurechtstandpunten*, Brugge, Die Keure, LeuVeM, nr. 9, 1996.
- Deketelaere, M., *Risicobeheer in de onderneming : strafrechtelijke en burgerrechtelijke aansprakelijkheid van de veiligheidschef en van de milieucoördinator voor fouten in de uitoefening van hun taken*, *Arbeidsveiligheid*, Kluwer
- Deketelaere, M., *Verzekering van milieurisico's en nieuwe verplichte beroepsaansprakelijkheidsverzekeringen voor milieudeskundigen. Een stand van zaken na de wijziging van de wet op de landverzekeringsovereenkomst*, *Water Energie & Leefmilieu (WEL)*, nr. 4 (in druk), 1996.

- Deketelaere, M., Decreet bedrijfsinterne milieuzorg (1): uitvoeringsbepalingen milieucoördinator nr. 12, Arbeidsveiligheid Nieuwsbrief, Ced.Samsom, Kluwer Editorial, nr., 1996, p. 5-8.
- Deketelaere, M., Decreet bedrijfsinterne milieuzorg (2): milieu-audit, milieujaarverslag en de rol van het Comité VGV, Arbeidsveiligheid Nieuwsbrief, nr. 14, 1996.
- Deketelaere, M., Bedrijfsinterne milieuzorg : de milieucoördinator, milieuaudits, het milieujaarverslag, e.d.m., Oriëntatie, nr. 96.8-9, 1996, p. 145-157.
- Deketelaere, M., e.a., Audit d'environnement & comptes annuels, Ced.Samsom/Kluwer Editorial, nr.1, 1996, 292 pag.
- Deketelaere, M., e.a., Milieuaudit & Accounting, Ced.Samsom/Kluwer Editorial, nr. 1, 1996, 366 pag.
- Deketelaere, M., e.a., Milieurecht Lexicon 1996, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1996, 320 pag.
- Deketelaere, M., e.a., Wat met het milieu ? Milieuwijzer voor de houtsector, Reeks Recht en Bedrijf, Brugge, Uitgeverij Die Keure, 1996, 61 pag.
- Faure, M.G., De handhaving van het Bodemsaneringsdecreet via toezicht, dwangmaatregelen en strafsancties, in Deketelaere, K. (red.), Het decreet betreffende de bodemsanering, Brugge, Die Keure, 1995, p. 213-252.
- Faure, M.G., De civielrechtelijke en strafrechtelijke aansprakelijkheid van de milieucoördinator, Tijdschrift voor privaatrecht (TPR), 1995, p. 1769-1825.
- Faure, M.G., Waarom milieustrafrecht?, in Gutwirth, S. en Van Maanen, G. (red.), De natuur van het milieurecht, Ars Aequi Libri, 1995, p. 126-159.
- * Faure, M.G., Ius Commune and transboundary environmental pollution, Maastricht Journal of European and Comparative Law, 1995, p. 215-218.
- * Faure, M.G., The future of social legal research with respect to environmental problems, Journal of Law and Society, 1995, p. 127-132.
- * Faure, M.G., Economic models of compensation for damage caused by nuclear accidents: Some lessons for the revision of the Paris and Vienna Conventions, European Journal of Law and Economics, 1995, p. 21-43.
- Faure, M.G., Strafsancties, in Voorontwerp Decreet Milieubeleid, Interuniversitaire Commissie tot Herziening van het Milieurecht in het Vlaamse Gewest, Brugge, Die Keure, 1995, p. 745-805.
- Faure, M.G., Waarom milieustrafrecht?, Recht en Kritiek, 1995, p. 446-479.
- Faure, M.G., De invloed van een administratieve saneringsplicht op de strafbaarheid (noot onder Corr. Turnhout, 28 december 1993), Tijdschrift voor Milieurecht, 1995, p. 333-336.
- * Faure, M.G., Criminal Penalties, in Bocken, H. and Ryckbost, D., (eds.), Codification of Environmental Law, Draft Decree on Environmental Policy, London, Kluwer Law International, 1996, p. 202-207.
- Faure, M.G., Strafrechtelijke aansprakelijkheid, toezicht en sancties in het decreet bedrijfsinterne milieuzorg, in Deketelaere, K. (red.), Algemene bepalingen Vlaams milieubeleid en bedrijfsinterne milieuzorg, Brugge, die Keure, 1996,
- Faure, M.G., Strafrechtelijke aansprakelijkheid van de milieucoördinator, Milieu en Bedrijf, 1996, p. 716-721.

- * Faure, M.G., Bedenkingen over de rol van het recht bij grensoverschrijdende milieuverontreiniging, in: Strafrechtelijke aanpak van grensoverschrijdende milieucriminaliteit, *Capita Selecta*, Vereniging voor Milieurecht, Zwolle, Tjeenk Willink, 1996, p. 231-242.
- * Faure, M.G., Handhaving van milieurecht in België, in Aalders, M.V.C. en Van Grieken, D. (red.), *Bestuursrechtelijke en strafrechtelijke handhaving van het milieurecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1996, p. 33-59.
Faure, M.G., Milieuaansprakelijkheid in de risicomaatschappij, *Justitiële Verkenningen*, Jrg. 22, nr. 5, 1996, p. 35-47.
Faure, M.G., Les causes exonératoires en droit pénal de l'environnement, *Aménagement*, 1996, p. 16-36.
- * Faure, M.G., Some thoughts on the role of the criminal law in deterring environmental pollution, *Journal of Financial Crime*, 1996, p. 271-275.
- * Faure, M.G., Economic aspects of environmental liability: an introduction, *European Review of Private Law*, 1996, p. 85-109.
Faure, M.G., Recente ontwikkelingen in de rechtspraak inzake verbeurdverklaring van vermogensvoordelen bij milieudelicten, *Tijdschrift voor Milieurecht*, 1997, p. 250-262.
Faure, M.G., Aansprakelijkheid van de milieucoördinator, *Praktijkboek voor milieubeleid, deel 1: Milieuwetgeving, praktisch toegepast voor bedrijfsleider en milieucoördinator*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1997, p. 614-657.
- * Faure, M.G., Unternehmensentscheidungen in Europa im Spannungsfeld von Umweltschutz und Ökonomie, in: Schulte, M. (Hrsg.), *Technische Innovation und Recht, Antrieb oder Hemmnis?*, C.F. Müller Verlag, 1997, p. 83-102.
Faure, M.G., Het Nederlandse milieustrafrecht: dringend aan herziening toe!, *RM Themis*, 1997, p. 3-12.
- * Faure, M.G., Harmonisation of Environmental Law and Market Integration: Harmonising for the Wrong Reasons?, *European Environmental Law Review*, 1998, p. 169-175.
Faure, M.G., Aansprakelijkheid van de milieucoördinator, in Van der Weeken, H. (ed.), *Milieuzorg in de onderneming. Gids voor de milieucoördinator*, Antwerpen, Standaard, 2e druk, 1998, p. 35-70.
- * Faure, M.G., Harmonisierungsbedürfnisse und -Möglichkeiten des Strafrechts: Belgien und Niederlande, in Weser, A., Huber, B., Cornils, K. (HRSG), *Einzelverantwortung und Mitverantwortung im Strafrecht*, Freiburg im Breisgau, 1998, p. 329-338.
Faure, M.G., Straffuitsluitingsgronden in het milieustrafrecht, *Tijdschrift voor Milieurecht*, 1998, p. 188-209.
- * Faure, M.G., Betlem, G., Environmental Toxic Torts in Europe: Trends in Recovery of Soil Clean-Up Costs and Damages for Personal Injury in the Netherlands, Belgium, England and Germany, *The Georgetown International Environmental Law Review*, 1998, p. 855-890.
- * Faure, M.G., Bocken, H., Lambrechts, W., Boes, M., De Nauw, A. en Lavrysen, L., The Flemish Draft Decree on Environmental Policy: An Outline, in: Bocken, H. and Ryckbost, D. (eds.), *Codification of Environmental Law, Proceedings of the International Conference*, London, Kluwer Law International, 1996, p. 11-40.

- Faure, M.G., Hertoghs, M.W.J.A., Kritische analyse en aanbevelingen, in Hertoghs, M., Faure, M. en De Roos, Th. (red.), *Geluidhinder veroorzaakt door vliegtuigen*, Den Haag, SDU uitgevers, 1998, p. 81-103.
- * Faure, M.G., Koopmans, I., Oudijk, J.C., Imposing criminal liability on government officials under environmental law: a legal and economic analysis, *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Journal*, 1996, p. 529-569.
  - * Faure, M.G., Lefevere, J.G.J., Introduction to European Environmental Law, in: *Shipping law faces Europe: European policy, competition and environment*, Antwerpen, Maklu, 1995, p. 93-107.
  - * Faure, M.G., Lefevere, J.G.J., Some public interest and private interest aspects of environmental standard setting in the European Community, in Mayes, D.G. (ed.), *The evolution of rules for a single European market*, Proceedings from the COST A7 workshop in , Exeter, UK, 8-11 September 1994, Brussels, ECSC-EC-EAEC, 1995, p. 320-351.
  - * Faure, M.G., Lefevere, J.G.J., Protecting drinking water quality against contamination by pesticides: an alternative regulatory framework, *RECIEL*, 4:4, 1995, p. 321-326.
  - * Faure, M.G., Lefevere, J.G.J., The Draft Directive on Integrated Pollution Prevention and Control: an Economic Perspective, *European Environmental Law Review*, 1996, p. 112-122.
  - * Faure, M.G., Lefevere, J.G.J., An analysis of alternative legal instruments for the regulation of pesticides, in Swanson, T. and Vighi, M. (eds.), *regulating chemical accumulation in the environment, the integration of toxicology and economics in environmental policy making*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, p. 249-278.
  - * Faure, M.G., Lefevere, J.G.J., De naleving van internationale milieuverdragen, in Deke-telaere, K., Faure, M. en Verhoosel, G. (red), *Grensoverschrijdende milieuproblemen: uitdagingen voor de nationale en internationale rechtsorde*, Antwerpen, Intersentia, 1998, p. 167-206.
  - * Faure, M.G., Lefevere, J.G.J., Van den Bergh, R., The subsidiarity principle in European environmental law: an economic analysis, in Eide, E. and Van den Bergh, R. (eds.), *Law and Economics of the Environment*, Oslo, Juridisk Forlag, 1996, p. 121-166.
  - * Faure, M.G., Morrens, P., De vervaging van de grenzen in het milieustrafrecht, *Rechtskundig Weekblad*, 1996, p. 1193-1206.
- Faure, M.G., Roef, D., Naar een wettelijke formulering van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon, *Rechtskundig Weekblad*, 1995, p. 417-432.
- * Faure, M.G., Roef, D., Rechtsvergelijkende analyse, in Faure, M. en De Roos, Th., *De berekening van het wederrechtelijk verkregen voordeel uit milieudelicten*, Den Haag, SDU uitgevers, 1998, p. 63-215.
  - * Faure, M.G., Roos, Th.A. de, De ontneming van het wederrechtelijk verkregen voordeel in Nederlandse en Belgische milieustrafzaken. in: Faure, M. en Deketelaere, K. (red.), *Ius Commune en Milieurecht, Actualia in het milieurecht in België en Nederland*, Antwerpen, Intersentia, 1997, p. 291-327.
- Faure, M.G., Roos, Th.A. de, Algemene inleiding en verantwoording, in Faure, M. en De Roos, Th., *De berekening van het wederrechtelijk verkregen voordeel uit milieudelicten*, Den Haag, SDU uitgevers, 1998, p. 1-11.
- Faure, M.G., Roos, Th.A. de, Niessen, R.E.C.M., Bakker, S., Van der Landen, D., Algemene conclusies en vuistregels, in Faure, M. en De Roos, Th., *De berekening van het wederrechtelijk verkregen voordeel uit milieudelicten*, Den Haag, SDU uitgevers, 1998, p. 249-275.

- * Faure, M.G., Roos, Th.A. de, Ubachs, S., Naar een transnationaal milieustrafrecht?, in Deketelaere, K., Faure, M. en Verhoosel, G. (red) Grensoverschrijdende milieuproblemen: uitdagingen voor de nationale en internationale rechtsorde, Antwerpen, Intersentia, 1998, p. 271-308.
Faure, M.G., Stroink, F.A.M., Woord vooraf, in Faure, M. en Stroink, F. (red.), Recht in het water: de juridische aspecten van watersnood, Antwerpen, Maklu, 1995, p. 5-7.
- * Faure, M.G., Visser, M.J.C., How to Punish Environmental Pollution? Some Reflections on Various Models of Criminalization of Environmental Harm, volume 3, issue 4, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, p. 316-368.
Faure, M.G., Visser, M.J.C., Het tekort van het Nederlandse milieustrafrecht, in: Onderneming en Strafrecht, Ars Aequi Libri, 1997, p. 123-144.
- * Faure en M. Visser, How to Punish Environmental Pollution? Some Reflections on Various Models of Criminalization of Environmental Harm, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 1995, pp. 316-368.
- * Heldeweg, M.A., Seerden, R.J.G.H., Public Environmental Law in the Netherlands, in: Comparative Environmental Law in Europe, An Introduction to Public Environmental Law in the EU Member States, René Seerden and Michiel Heldeweg (eds), Antwerpen-Apeldoorn, 1996, p. 269-311.
Hertoghs, M.W.J.A., Hoog water in Den Haag: De rol van de Rijksoverheid, in Faure, M. en Stroink, F., (red.), Recht in het Water, Antwerpen, Maklu, 1995, p. 35-62.
- * Hertoghs, M.W.J.A., Grensoverschrijdende samenwerking vanuit een juridisch perspectief, in: H.C.G. Spoormans, E.A. Reichenbach, A.F.A. Korsten, Grenzen over, Aspecten van grensoverschrijdende samenwerking, 1998.
- * Hertoghs, M.W.J.A., Van rampen, rechtsregels en grenzen, in: H.C.G. Spoormans, E.A. Reichenbach, A.F.A. Korsten, Grenzen over, Aspecten van grensoverschrijdende samenwerking, 1998.
- * Hertoghs, M.W.J.A., Luchthaven in of aan zee, in: Kurt Deketelaere, Michael Faure, Gaëtan Verhoosel (red.), Grensoverschrijdende milieuproblemen: uitdagingen voor de nationale en internationale rechtsorde. Ook verschenen op Internet, 1998, p. 379-417.
Hertoghs, M.W.J.A., Geluidhinder veroorzaakt door vliegtuigen in: Commissie bestuursrechtelijke en privaatrechtelijke handhaving, Handhaven op niveau, 1998, p. 247-271.
Hertoghs, M.W.J.A., Faure, M.G., Roos, Th.A. de, Algemene inleiding, in Hertoghs, M., Faure, M. en De Roos, Th. (red.), Geluidhinder veroorzaakt door vliegtuigen, Den Haag, SDU uitgevers, 1998, p. 1-6.
- Heyman, J., Strafprocessuele gevolgen van de vierde staatshervorming voor de milieurechtshandhaving, Panopticon, nr. 5, 1995, p. 406-419.
- Heyman, J., De onwettigheid van Vlarem II. Gevolgen voor het Vlaamse milieuvergunningenbeleid., Tijdschrift voor Gemeenterecht, nr. 2, 1995, p. 106-113.
- Heyman, J., Administratiefrechtelijke handhaving van de Vlaamse milieuwetgeving, Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht, nr.9, 1995, p. 488-494.
- Heyman, J., Handhaving en rechtsbescherming., Milieurecht in België. Status Questionis Anno 1997, 1997, p. 715-759.
- * Kottenhagen-Edzes, P.A., Privaatrechtelijke handhaving door milieu-organisaties van een bepaalde milieukwaliteit, enkele recente ontwikkelingen; in: M. Faure en K. Deke-

telaere (red.), *Ius Commune en Milieurecht, Actualia in het Milieurecht in België en Nederland*, Intersentia, Antwerpen, 1997, p. 383-397.

Kottenhagen-Edzes, P.A., Bierbooms, P.F.A., *Environmental damage and a public authority's right to sue*, *European Review of Private Law*, nr. 2, 1996, p. 145-158.

Kottenhagen-Edzes, P.A., Kottenhagen, R.J.P., *Enkele nieuwe schadesoorten, ontstaan ten gevolge van milieu-aantasting*. In: ten Kate, J. et al (red.), *Miscellanea Jurisconsulto vero Dedicata, Bundel opstellen aangeboden aan Prof.Mr. J.M. van Dunné t.g.v. zijn 25-jarig jubileum op 1-6-1997 aan de EUR, als hoogleraar burgerlijk (proces)recht en Lefebure, B., Kwaliteitsdoelstellingen in het Vlaams milieubeleid, in Algemene bepalingen Vlaams milieubeleid en bedrijfsinterne milieuzorg*, Brugge, Die Keure, 1996, p. 91-127.

Lefebure, B., *Milieu-instellingen*, in *Milieurecht Lexicon 1996*, Deketelaere, K. (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1996, p.

Lefebure, B., *Milieufiscaliteit*, in *Milieurecht Lexicon 1996*, Deketelaere, K. (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1996, p. 241-258.

- * Lefebure, B., *Milieubeheersrecht: Krachtlijnen in Vlaanderen en Nederland*, in *Ius Commune en Milieurecht - Actualia in het Milieurecht in België en Nederland*, Faure, M. en Deketelaere, K. (ed.), Antwerpen-Groningen, Intersentia, 1997, p.
  - * Lefebure, B., *Milieubeheersrecht in Vlaanderen*, in *Milieurecht in België - Status Questionis Anno 1997*, Deketelaere, K. (ed.), Brugge, Die Keure, 1997, p. 451-491.
  - * Lefebure, B., *Milieubeheersrecht: Krachtlijnen in Vlaanderen en Nederland*, in *Ius Commune en Milieurecht - Actualia in het Milieurecht in België en Nederland*, Faure, M. en Deketelaere, K. (ed.), Antwerpen-Groningen, Intersentia, 1997, p.
  - * Lefevère, J.G.J., *State Liability for Breaches of Community Law*, *European Environmental Law Review*, 1996, p.
  - * Lefevère, J.G.J., *De nieuwe EG-richtlijn luchtkwaliteit*, *Milieu & Recht*, november, 1996, p. 200-203.
  - * Lefevère, J.G.J., *State Liability for Breaches of Community Law*, *Review of Eur. Com. & Intern. Environmental Law*, Vol. 5, Iss. 3, 1996, p. 260-262.
  - * Lefevère, J.G.J., *Publikaties van de Vereniging voor Milieurecht*, (1) *Europese milieurechtspraak, Preadviezen*, G.H. Addink, N. Aland, H.J.M. Besselink, G.R.M. van Dijk, A. Grapperhaus en B.M. Veltkamp 1996 (2) *Europese milieurechtspraak, verslag ledenvergadering...*, *Rechtskundig Weekblad*, 1997, p. 967-968.
  - * Lefevère, J.G.J., *The new directive on ambient air quality assessment and management*, *European Environmental Law Review*, 1997, p. 210-214.
  - * Lefevère, J.G.J., *Soevereiniteit: gevaarlijke stof? De rol van soevereiniteitsargumenten bij het totstandkomen van milieuwetgeving in de Europese Gemeenschap*, *Ius Commune en Milieurecht, Actualia in het milieurecht in...*, 1997.
- Lefevère, J.G.J., Kruisinga, A., *De 30 september arresten: de historische vervuiler opnieuw buiten schot?*, *Tijdschrift voor Milieurecht*, 1995, p. 99-103.
- * Loontjens, K., *De beginselen van het Vlaamse milieubeleid vanuit een Europees perspectief. Over het belang van de codificatie van milieubeleidsbeginselen in een formele wet*, in: Deketelaere, K. en Faure, M., *Ius Commune en Milieurecht*, Intersentia, Antwerpen, 1997, p. 77-90.

- Loontjens, K., Toegang tot de rechter in milieuzaken, in: Deketelaere, K. en Faure, M. (eds.), Grensoverschrijdende milieuproblemen: uitdagingen voor de nationale en internationale rechtsorde, Intersentia, 1998, p. 309-331.
- * Maanen, G.E. van, Gutwirth, S., De natuur van het recht; het recht van de natuur, in: G.E. van Maanen, Gutwirth, S. (red.), De natuur van het milieurecht. Verkenningen naar de grondslagen van het milieurecht, Nijmegen 1995, 1995, p. 5-14.
- Martens, B., De duinen definitief decretaal beschermd, Milieurecht-Info, nr. 11-12, 1995, p. 19-21.
- Martens, B., Het Vlaams Impulsprogramma natuurontwikkeling, Milieurecht-Info, nr. 8, 1995, p. 6-7.
- Martens, B., Een administratieve geldboete is geen straf, Milieurecht-Info, nr. 6-7, 1995, p. 11-12.
- Martens, B., Bosbescherming in het Waalse Gewest, Milieurecht-Info, nr. 6-7, 1995, p. 9-11.
- Martens, B., Schadevergoeding in het kader van artikel 87 van de wet van 29 maart 1962, Milieurecht-Info, nr. 3, 1995, p.
- Martens, B., Vormvereisten voor de rappelbrief zoals weergegeven in artikel 55, §2 van de wet van 29 maart 1962, Milieurecht-Info, nr. 3, 1995, p. 9-10.
- Martens, B., Het Duinendecreet, Milieurecht-Info, nr. 2, 1995, p. 6-9.
- Martens, B., Waalse geluidsmetersubsidie voor provincies en gemeenten, Milieurecht-Info, nr. 10, 1995, p. 21.
- Martens, B., Organisatie beroepsprocedure grindheffingen en regeling omslagsleutels, Milieurecht-Info, nr. 5, 1996, p.
- Martens, B., Milieuheffingen en milieusubsidies in het Vlaamse Gewest, in Deketelaere K. (ed.), Wat met het milieu? Milieuwijzer voor de houtsector, Brugge, Die Keure, 1996, p. 33-44.
- Martens, B., Aftrekbaarheid van giften aan milieu- en natuurbewegingen, Milieurecht-Info, nr. 8-9, 1996, p. 33-34.
- Martens, B., Wijziging Waalse huisvuilbelasting, Milieurecht-Info, nr. 5, 1996, p. 20-21.
- Martens, B., Het Duinendecreet, T.R.O.S., nr. 4, 1996.
- * Martens, B., Europees standpunt inzake beoordeling en beheer van de luchtkwaliteit, Milieurecht-Info, nr. 4, 1996, p.
- Martens, B., Wijzigingen inzake milieufiscaliteit, Milieurecht-Info, nr. 2, 1996, p. 5-6.
- Martens, B., Wijzigingen aan de watervangheffing, Milieurecht-Info, nr. 1, 1996, p. 14-16.
- Martens, B., Zeeduinen, in Deketelaere, K. (ed.), Milieurechtlexicon, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1996, p. 365-372.
- Martens, B., Omtrent artikel 65 van de Stedebouwwet, Milieurecht-Info, nr. 6-7, 1996, p. 22-24.
- Martens, B., Hoofdstuk VIII - Milieu en Stedebouw in X., De Ondernemer '96, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1996, p. 367-392.
- Martens, B., Groeven, graverijen en grindwinning, in Deketelaere, K. (ed.), Milieurechtlexicon, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1996, p. 105-112.

- Martens, B., Stedebouw en ruimtelijke ordening, in Deketelaere, K. (ed.), Milieurechtlexicon, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1996, p. 319-352.
- * Martens, B., e.a., Belgium, in International Environmental Law and Regulations, Center for International Legal Studies, Salzburg, Austria, 1996, p. 17-47.
- Niessen, R.E.C.M., Fiscaaljuridische en bedrijfseconomische analyse, in: De berekening van wederrechtelijk verkregen voordeel uit milieudelicten, Metro/SDU, 1998.
- * Ogus, A.I., Risk Management and 'Rational' Social Regulation, in: R. Baldwin (ed.), Law and Uncertainty: Risks and Legal Processes, Kluwer, 1997, p. 139-153.
- Roef, D., Kan de Staat in zijn eigen staart bijten?, Delikt en Delinkwent, 1995, p. 323-348.
- Roef, D., Strafrecht versus leefmilieu: van geschiktheid naar ondergeschiktheid?, Tijdschrift voor Milieurecht, 1995, p.
- Roef, D., Zoektocht naar een meer-zinnige betekenis van het strafrecht voor het leefmilieu, in Gutwirth, S. en Van Maanen, G. (red.), De natuur van het milieurecht. Verkenningen naar de grondslagen van het milieurecht, Arqs Aequi Libri, (tevens Recht en Kritiek, 1995, p.480-510), 1995, p. 160-190.
- Roef, D., Verdachte overheden, Vlaams Juristenblad, 1996, p. 9-10.
- Roef, D., Overheid is pas geloofwaardig als bij overtreding van de wet ook zij zich moet verantwoorden, PDM, 1996, p.
- Roef, D., De strafrechtelijke aansprakelijkheid van overheden en leidinggevende ambtenaren, JB, 1996, p. 1110-1118.
- Roef, D., De ommekeer in Pikmeer. Over de vervolgbaarheid van overheden na Pikmeer II., Jurisprudentie Bestuursrecht, 1998, p. 215-226.
- * Roef, D., Ordnungswidrigkeiten en Strafgesetzbuch: Belangrijkste kenmerken en verschillen, in: M. Faure en Th. de Roos (red.), De berekening van het wederrechtelijk verkregen voordeel uit milieudelicten, SDU Den Haag., 1998, p. 101-106.
- * Roef, D., Voordeelsontneming via het Ordnungswidrigkeitenrecht, in: M. Faure en Th. de Roos (red.), De berekening van het wederrechtelijk verkregen voordeel uit milieudelicten, SDU Den Haag., 1998, p. 139-164.
- Roos, Th.A. de, Roef, D., Strafrecht als discussie - over corruptie, in Bestuurlijke integriteit: ervaringen en perspectieven, Bestuurswetenschappen, themanummer, 1995, p. 411-425.
- Schutyser, F., De N.V. Mijnschade en bemaling Limburgs Mijngedebied, Milieu en Energierecht, 5-6, 1998, p. 158-159.
- Schutyser, F., Federale en regionale milieusubsidies, in: Deketelaere, K. (ed.), Milieu- en Energiesubsidies: financiële tegemoetkomingen voor particulieren, bedrijven en lokale overheden inzake milieubescherming en energiebesparing, Brugge, Die Keure, 1998, p. 131-172.
- Schutyser, F., Ecologie en economie verzoend: schade aangereicht door beschermde diersoorten in het Waalse Gewest, Milieu en Energierecht, 1, 1998, p. 13-18.
- Schutyser, F., De structuur en de accijnstarieven inzake minerale oliën, Milieu en Energierecht, 1, 1998, p. 13-18.
- Schutyser, F., Aansprakelijkheid voor milieuschade en financiële zekerheid naar toekomstig recht: nieuwe oplossingen Belgisch recht, in: Deketelaere, K. en Wiggers-Rust,

- L.F. (eds.), Aansprakelijkheid voor milieuschade en financiële zekerheid, Lelystad, Koninklijke Vermande, 1998.
- Seerden, R.J.G.H., De vrijwarende werking van milieuvergunningen, in: Eenzijdig en wederkerig?, E.C.H.J. van der Linden/A.Q.C. Tak (red.), Kluwer, Deventer 1995, 1995, p. 249-276.
- Seerden, R.J.G.H., van Eekeren, J., Industriële ongevallen: (on)gelukkig geregeld?!, in: Deketelaere, K., Faure, M., Verhoosel, G. (red.), 1998, p. 333-378.
- Seerden, R.J.G.H., Timmermans, J., de Vaal, M., Wettelijke taken en bevoegdheden van de Inspectie Milieuhygiëne, Milieu en Recht 1998/7 en 8, 1998, p. 181-187.
- * van Calster, G., Carvel Case Shows That EU Is More Open Than Believed, Eurowatch, December, 1995.
- * van Calster, G., Werkprogramma van de Europese Commissie - Januari 1995, Milieurecht Info, april, 1995, p. 1-3.
- * van Calster, G., Noot onder Case C-194/94, J. Carvel and Guardian Newspapers Limited v Council, Columbia Journal of European Law, 1995, p. 537-547.
- van Calster, G., Openbaarheid van Bestuur - Toegang tot bestuursdocumenten van de federale, Vlaamse en Brusselse administratie, in de reeks Bijvoorbeeld, Oktober, 1995, 21 pag.
- van Calster, G., De decreten van 13 juli 1994: opvulregel en zonevreemde bebouwing, Tijdschrift voor Notarissen, 1995, p. 107-127.
- van Calster, G., Het Institutioneel kader in België: De Staat, in de reeks Milieu- en Veiligheidsmanagement, December, 1995, 25 pag.
- van Calster, G., Het Institutioneel kader in België: de Gewesten, in de reeks Milieu- en Veiligheidsmanagement, September, 1995, 21 pag.
- * van Calster, G., Herkansing voor Europese Milieubeleidsvereenkomsten?, Milieurecht Info, Augustus, 1995, p. 21-24.
- * van Calster, G., Openbaarheid van bestuur in de Europese Unie: recente ontwikkelingen, Rechtskundig Weekblad, 1995, p. 1209-1219.
- * van Calster, G., EU Inclusive Approach Results in Linguistic Crossroads, Eurowatch, Februari, 1996.
- * van Calster, G., The WTO Committee on Trade and Environment: Exploring the Challenges of the Greening of Free Trade, European Environmental Law Review, 1996, p. 44-51.
- * van Calster, G., Conflict Surfaces Regarding Free Movement of Goods and Environmental Protection - New Developments in the Use of State Aid, Eurowatch, Mei, 1996.
- van Calster, G., Bosbeheer en Geluidshinder, in Deketelaere, K. (ed.), Milieurechtlexicon, Antwerpen, Kluwer, 1996, p.
- van Calster, G., Het vergunningenbeleid in het nieuwe mestdecreet: overzicht en enkele juridische beschouwingen, Tijdschrift voor Agrarisch Recht, 1996, p. 173-198.
- * van Calster, G., Openbaarheid van bestuur: Transparant Europa?, in Openbaarheid van Bestuur in Vlaanderen, België en de Europese Instellingen, Leuven, Instituut voor Administratief Recht, Leuven, 1996, p. 209-243.
- van Calster, G., Het Institutioneel kader in België: De Raad van State (Afdeling Administratie), in de reeks Milieu- en Veiligheidsmanagement, Februari, 1996, 29 pag.

- van Calster, G., Afvalstoffen, in Deketelaere, K. (ed.), Milieurechtlexicon, Antwerpen, Kluwer, 1996, p. 1-28.
- * van Calster, G., EC noise legislation and policy, *European Environmental Law Review*, 1997, p. 174-181.
- * van Calster, G., Het internationale milieurecht: instellingen, begrippen en principes, in Deketelaere, K. (ed.), *Milieurecht in België - Status Questionis anno 1997*, Brugge, Die Keure (958p.), 1997, p. 925-958.
- * van Calster, G., Vogelvlucht over het 'vrijhandel en leefmilieu' debat in het internationale handelsrecht, in Faure, M., Deketelaere, K., *Ius Commune en Milieurecht*, Antwerpen, Intersentia, 1997, p. 27-51.
- van Calster, G., Boswetgeving en bosbeheer, in de serie *Bijvoorbeeld*, uitgave October, 1997, 72 pag.
- * van Calster, G., State Aid for environmental protection: has the EC shut the door?, *Environmental Taxation & Accounting*,
- * van Calster, G., Vijf jaar na Rio - Een schets van de staat van de instrumenten van het internationale milieurecht die werden overeengekomen op de VN Conferentie over Milieu en Ontwikkeling te Rio, *Rechtskundig Weekblad*, 1997, p.
- van Calster, G., Geluidshinder, *Tijdschrift voor Milieurecht*, 1997, p. 156-163.
- * van Calster, G., De Europese verpakingsrichtlijn: Oorsprong, inhoud en verhouding met het EG-Verdrag', in Deketelaere, K. and Wiggers-Rust, L.F. (eds.), *Actualiteiten Europees Milieurecht*, Brugge, Die Keure (278 p.), 1997.
- * van Calster, G., De Europese politiek inzake geluidsbeheersing herbekeken?, *Leefmilieu*, 1997, p. 64-70.
- * van Calster, G., The EC definition of waste: The Euro Tombesi bypass and Basel relief routes, *European Business Law Review*, 1997, p. 137-143.
- * van Calster, G., Noot sub Case T-105/95, *WWF UK v Commission*, *Columbia Journal of European Law*, 1997, p. 283-292.
- van Calster, G., US Companies Face Tougher Emission Standards As Smoke Clears on Commission's 'Auto-Oil Programme', *Eurowatch*, Februari, No.21, 1997, p. 3-4.
- * van Calster, G., Noot sub Case C-5/94, *The Queen v Ministry of Agriculture ex parte Hedley Lomas*, *Columbia Journal of European Law*, 1997, p. 132-145.
- * van Calster, G., State Aid for environmental protection: has the EC shut the door?, *Environmental Taxation & Accounting*, No.3, 1997, p. 38-51.
- van Calster, G., Regelgeving inzake geluid, in Deketelaere, K. (ed.), *Milieurecht in België - Status Questionis anno 1997*, Brugge, Die Keure (958 p.), 1997, p. 375-413.
- van Calster, G., Inleiding tot en capita selecta uit "Nationale steunmaatregelen en het EG-Verdrag", in: Deketelaere, K. (ed.), *Milieu- en Energiesubsidies: financiële tegemoetkomingen voor particulieren, bedrijven en lokale overheden inzake milieubescherming en energiebesparing*, Brugge, Die Keure, 1998, p. 1-21.
- van Calster, G., Een nieuwe adem in de Communautaire milieupolitiek?, *Leefmilieu*, 1998, p. 28-35.
- van Calster, G., The controversy over genetically-modified organisms, *Eurowatch*, 1998, p. 3-6.
- van Calster, G., De interne markt en milieubescherming, *Milieu en Energierecht*, 1998, p. 109-112.

- van Calster, G., Herziening GGO-Richtlijn geen stoomwals, Milieu en Energierecht, 1998, p. 214-218.
- van Calster, G., Noot onder gevoegde zaken C-304/94, C-243/94 en C-224/95, Criminal proceedings against Euro Tombesie et alii, Columbia Journal of European Law, 1998, p. 166-172.
- van Calster, G., Court Clarifies Community definition of waste. Noot onder Hof van Justitie EG Zaak C-129/96, Inter Environnement Wallonie ASBL v. Région Wallonne, European Law Review, 1998, p. 385-389.
- van Calster, G., Hof van Justitie onderwerpt nationale milieubelastingen aan een strikte non-discriminatieregul. Noot onder Hof van Justitie EG Zaak C-313/96, Outokumpu Oy, Milieu en Energierecht, 1998, p. 329-331.
- * van Calster, G., The EU's Tower of Babel - The interpretation of multilingual texts by the European Court of Justice, in Yearbook of European Law - 1997 (ed. Ami Barav and Derrick Wyatt), Oxford, Clarendon Press, 1998, p. 363-393.
- * van Calster, G., The WTO Shrimp/Turtle Panel Report: Marine conservation v GATT conservatism?, European Environmental Law Review, 1998, p. 307-314.
- * van Calster, G., Amerikanen, eskimo's en konijnen - extraterritorialiteit en milieuwetgeving, in: Deketelaere e.a., (eds.), Grensoverschrijdende milieuproblemen: uitdagingen voor de nationale en internationale rechtsorde, Antwerpen, Intersentia, 1998, p. 111-129.
- * van Calster, G., Inleiding tot en capita selecta uit 'Nationale steunmaatregelen en het EG-Verdrag', in Deketelaere, K., (ed.), Milieu- en Energiesubsidies, Brugge, Die Keure, 1998, p. 1-21.
- van Calster, G., Amerikanen, eskimo's en konijnen - extraterritorialiteit en milieuwetgeving, in: Deketelaere, K., Faure, M. en Verhoosel, G. (eds.), Grensoverschrijdende milieuproblemen: uitdagingen voor de nationale en internationale rechtorde, Antwerpen, Intersentia, 1998, p. 111-129.
- van Calster, G., The WTO Shrimp/Turtle panel report: Marine conservation v GATT conservatism?, European Environmental Law Review, 1998, p. 307-314.
- van Calster, G., The EU's Tower of Bable - The interpretation of multilingual texts by the European Court of Justice, in: Barav, A. en Wyatt, D. (eds.), Yearbook of European Law, Oxford, Clarendon Press, 1998, p. 363-393.
- * van Calster, G., Note sub Joined Cases C-304/94, C-330/94, C-342/94, and C-224/95, Criminal Proceedings against Euro Tombesi et alii, [EC definition of waste], Columbia Journal of European Law, 1998, p. 166-172.
- van Calster, G., Ook voor milieufiscaliteit geldt een strikte non-discriminatieregul. Noot onder Hof van Justitie EG Zaak C-313/96, Outokumpu Oy, Nederlands Tijdschrift voor Europees Recht, 1998, p. 205-209.
- * van Calster, G., e.a., European Community Environmental Law, London, Kluwer Law International, 1998, 320 pag.
- * van Calster, G., Deketelaere, K., Amsterdam, the IGC and greening the EU Treaty, European Environmental Law Review, 1998, p. 12-25.
- * Vanden Borre, T., Carchon, R., Garantir la non-prolifération des armes nucléaires: 50 ans d'atomes pour la paix, OCDE-AEN, Bulletin de Droit Nucléaire, n12 57, juin, 1996, p. 26-58.

- * Vanden Borre, T., Carchon, R., Preventing the proliferation of nuclear weapons: 50 years of Atoms for Peace, OECD-NEA, Nuclear Law Bulletin, no. 57, juni 1996, 1996, p. 23-52.
- Vanden Borre, T., Channelling of Liability: a Few Juridical and Economic Views on an Inadequate Legal Construction, in Horbach, N.L.J.T. (editor), *Contemporary Developments in Nuclear Energy Law. Harmonising Legislation in CEEC/NIS*, Kluwer Law International, 1999, 13-39.
- * Vanden Borre, T. en Bonotto, O., Problèmes de compétence judiciaire dans les procédures de droit pénal relatives aux accidents nucléaires. Les principes du droit pénal et l'article 13 de la Convention de Paris, AIDN/INLA, Nuclear Inter Jura '97, *Le Droit Nucléaire: du XXe au XXIe siècle*, Société de Législation Comparée, Paris, 1998, 467-471.
- * Vanden Borre, T., Dekking van het nucleaire risico op nationaalrechtelijke basis of via internationale Verdragen: de Verenigde Staten versus Europa, in Deketelaere, K., Faure, M. Verhoosel, G. (red.), *Grensoverschrijdende milieuproblemen: uitdagingen voor de nationale en internationale rechtsorde*, Intersentia, Antwerpen, Groningen, 1998, 443-490.
- * Vanden Borre, T., Transplantatie van aansprakelijkheid van het kernenergierecht naar het milieu(aansprakelijkheids)- recht: een goede of een gebrekkige zaak?, in Faure, M. en Deketelaere, K. (red.), *Ius Commune en Milieurecht. Actualia van het milieurecht in België en Nederland*, Intersentia, Antwerpen, 1997, 331-382.
- * Vanden Borre, T., Liability for isotopes used in radiotherapy, AIDN/INLA, Nuclear Inter Jura '95, *Nuclear Law as a Source of Confidence*, Helsinki, 1995, 215-268.
- Verhoosel, G., Recente wetgeving en rechtspraak inzake ecotaksen, Milieu en Energierecht, 1998, 24 pag.
- Verhoosel, G., Beyond the unsustainable rhetoric of sustainable development: Transferring environmentally sound technologies, Georgetown International Environmental Law Review, 1998, 49 pag.
- Verhoosel, G., Foreign direct investment and legal constraints on domestic environmental policies: striking a "reasonable" balance between stability and change, Georgetown International Environmental Law Review, 1998, 451 pag.
- Verhoosel, G., De handhaving van Europees milieurecht, Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiek Recht, 1998, 84 pag.
- Verhoosel, G., Internationaal investeringsrecht en duurzame ontwikkeling, in: Deketelaere, K., Faure, M. en Verhoosel, G. (eds.), *Grensoverschrijdende milieuproblemen: uitdagingen voor de nationale en internationale rechtorde*, Antwerpen, Intersentia, 1998, p. 131-163.
- Verhoosel, G., Prospecting for marine and coastal biodiversity: international law in deep water?, International Journal of Marine and Coastal Law, 1998, 91 pag.
- Verhoosel, G., Deridder, L., De Europese aardgasrichtlijn vanuit Belgisch perspectief: een eerste analyse, Milieu en Energierecht, 1998, 226 pag.
- Verhoosel, G., Deridder, L., Note re BIC Benelux v Belgian State, Columbia Journal of European Law, 1998, 657 pag.
- * Visser, M.J.C., Strafrechtelijke zorgplichtbepalingen over de grens? De strafrechtelijke afdwingbaarheid van milieuzorgplichtbepalingen in België en Nederland, in: Faure, M. en Deketelaere, K. (red.), *Ius Commune en Milieurecht*, Antwerpen, Intersentia, 1997, p. 203-242.

- * Visser, M.J.C., Uitholling van het schuldbeginsel bij zorgplichtbepalingen door schending van het lex certa-beginsel, in: Verwijtbare uitholling van schuld?, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1998, pp. 65-80.

4: Vakpublicaties

- Betlem, G., Rechtscuriosa: Even Luxemburg vragen, 10 Juncto 2, 1998, p. 9.
- * Betlem, G., Kroniek Europees Privaatrecht 21 (Verdrag van Amsterdam), Tijdschrift voor Milieuaansprakelijkheid, 1, 1998, p. 16-17.
- Betlem, G., Website Francovich Follow-Up. A Survey of Cases on State Liability for Breach of European Community Law, ?maal bijgewerkt, <http://www.eel.nl/dossier/francovi.htm>, 1998.
- Betlem, G., Kroniek Europees Privaatrecht 26, waarin Overheidsaansprakelijkheid, Tijdschrift voor Milieuaansprakelijkheid, nr. 6, 1998, p. 205-207.
- Betlem, G., Column Rechtscuriosa: Leven na de dood, 9 Juncto 2, 1998, p. 3.
- Betlem, G., Boekbespreking: Ann Carette, Herstel van en vergoeding voor aantasting aan niet-toegeëigende milieubestanddelen, Antwerpen-Groningen, Internsentia 1998, M&R, 1998, p. 260-262.
- Betlem, G., Interventie op Jaarvergadering Nederlandse Vereniging voor Internationaal Recht 7 november 1997 over preadviezen Staatsaansprakelijkheid jegens individuen: beginselen en procedures, Meded. NVIR, nr. 116 (Deventer, Kluwer), 1998, p. 19-22.
- Betlem, G., Kroniek Europees Privaatrecht 22, waarin o.a. Wijzigingsvoorstel Richtlijn productenaansprakelijkheid, Voorstel Richtlijn verplichte verzekering wettelijk aansprakelijkheid motorrijtuigen - 4e WAM-richtlijn, Aansprakelijkheid voor vliegtuigongelukken, Tijdschrift voor Milieuaansprakelijkheid, nr.2, 1998, p. 48-50.
- Betlem, G., Kroniek Europees Privaatrecht 25, waarin Verbodsacties consumenten, aansprakelijkheid voor vliegtuigongelukken, Tijdschrift voor Milieuaansprakelijkheid, nr. 25, 1998, p. 167-169.
- Betlem, G., I. Klinge-van Rooij, Kroniek Europees Privaatrecht 23, waarin Op weg naar een Witboek voor milieuaansprakelijkheid, Collectieve actie, Hof remt ontwikkeling, Tijdschrift voor Milieuaansprakelijkheid, nr. 2, 1998, p.
- Bossche, P.L.H. van den, Noot bij arrest van het EHS van 15 februari 1995 (Schumacher), Rechtskundig Weekblad, 1995, p. 373-374.
- Deketelaere, K., Naar een nieuw federaal fiscaal milieubeleid via de rechtspraak van het Arbitragehof inzake de milieutaksen, Milieurecht Info, 1995, p. 1-7.
- Deketelaere, K., De overdracht van gronden in het Bodemsaneringsdecreet, Milieurecht Info, nr. 6-7, 1995, p. 1-3.
- Deketelaere, K., Milieutaks bis: een nieuwe en definitieve start?, Milieurecht Info, nr. 5, 1996, p. 1-19.
- Deketelaere, K., De heffing ter bestrijding van leegstand en verkrotting van gebouwen en/of woningen, Milieurecht Info, nr. 1, 1996, p. 10-14.
- * Deketelaere, K., Prioriteiten van het toekomstige Europees milieubeleid, Milieurecht Info, nrs 6/7, 1996, p. 1-8.
- Deketelaere, K., Het decreet van het Vlaams Parlement van 24 juli 1996 houdende de ruimtelijke planning, Milieurecht Info, nr. 10, 1996, p. 1-11.

- Deketelaere, K., Lefebure, B., Recente en toekomstige ontwikkelingen in het milieurecht in het Vlaamse Gewest, Milieurecht Info, nr. 11-12, 1995, p. 1-19.
- Deketelaere, M., Wijzigingsbepalingen bodemsanering en milieucoördinator in het programmadecreet 1996, Milieurecht Info, nr. 1, 1995, p. 8-10.
- Deketelaere, M., De Vlaamse milieuwetgeving. Wat brengt 1995 ?, Milieurecht Info nr 1, 1995, p. 1-3.
- * Deketelaere, M., De Europese harmonisatierichtlijn inzake het vervoer van gevaarlijke goederen over de weg, Milieurecht Info, nr. 2, 1995, p. 1-5.
- Deketelaere, M., Het 'Presti-programma', Milieurecht Info, nr. 1, 1995, p. 4-6.
- Deketelaere, M., Krachtlijnen van het decreet bedrijfsinterne milieuzorg en zijn uitvoeringsbepalingen :aanstelling van een milieucoördinator, uitvoeren van milieuaudits, opmaken van eenmilieujaarverslag, Milieurecht Info, nr. 8-9, 1996, p. 1-15.
- * Deketelaere, M., Europese steunregeling voor landbouwproductiemethoden die verenigbaar zijn met de eisen inzake milieubescherming : uitvoeringsbepalingen, Milieurecht Info, nr. 6-7, 1996, p. 8-12.
- Deketelaere, M., Krachtlijnen van het Vlaamse decreet en reglement betreffende de bodemsanering, Milieurecht Info, nr. 3, 1996, p. 1-33.
- Faure, M.G., Wie is er bang voor het milieustrafrecht?, Limburg Financieel Prominent, nr. 1, 1995, p. 12-13.
- Faure, M.G., Boekbespreking Th.J.B. Buiting, Strafrecht en Milieu, Delikt en Delinkwent, 1995, p. 473-478.
- Faure, M.G., Boekbespreking A. Freriks, Juridische bescherming van beeksystemen: de grenzen verlegd, Rechtskundig Weekblad, 1996, p. 654-655.
- Faure, M.G., Boekbespreking van Wiggers-Rust, L.F. en Wasch, E.P.J., (red.), Milieu en onderneming, juridische, technische en financiële aspecten van milieuregelgeving voor onderneming en adviseur, Rechtskundig Weekblad, 1997
- * Faure, M.G., Boekbespreking van Abraham, F., Deketelaere, K. en Stuyck, J., (red.), Recent economic and legal developments in European environmental policy, Rechtskundig Weekblad, 1997, p. 759.
- Faure, M.G., Boekbespreking van Peeters, M., Marktconform milieurecht; een rechtsvergelijkende studie naar de verhandelbaarheid van vervuiliingsrechten, RM Themis, 1997, p. 104-108.
- Faure, M.G., Boekbespreking van Lubach, D.A. en Tongeren, G.J., Stad en milieu, (.), 1996, 40 p en van Van den Pepper, R.A., Van den Broek, J.H.G., Van Buuren, P.J.J., Van Dijk, G.R.M. en Tonnaer, F.P.C.L., Afstemmingsregelingen in de Wet Milieubeheer, (.) 1997, 57 p, Rechtskundig Weekblad, 1998, p. 414-415.
- Faure, M.G., boekbespreking van Ercmann, S., Pollution Control in the European Community, Guide to the EC Texts and their Implementation by the Member States, London, Graham & Trotman Ltd., 1996, European Journal of Law and Economics, 1998, p. 281-282.
- Hertoghs, M.W.J.A., Dutch law concerning the access to forests in the Netherlands, rapport voor de Universiteit Hamburg, 1998.
- Heyman, J., Een wetgeving in evolutie: over milieubelastingen en andere milieugerichte heffingen, Milieurecht info, nr. 8, 1995, p. 11-17.

Heyman, J., Een omstreden probleem in het milieurecht. De kwalificatie van de administratieve geldboete, noot onder Arbitragehof, nr 18/95, 2 maart, Tijdschrift voor Milieurecht, nr. 4, 1995, p. 319-327.

Heyman, J., Afvalwaterlozingen - Heffingen - Vlaams Gewest (model I.76, Bijvoorbeeld: Modellen voor het bedrijfsleven, losbladig, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen België, afl. 49, 1995, p. 1-26.

Heyman, J., Milieufiscaal optreden van de federale overheid versus gewestelijk milieubeleid. Kanttekeningen rond een aantal 'ecotaks-arresten', noot onder Arbitragehof, nr 3/95 t/m 10/95, 2 februari, Tijdschrift voor Milieurecht, 1995, p.

Heyman, J., Diverse maatregelen op het vlak van bescherming van de oppervlaktewateren., Milieurecht Info, nr. 1, 1997, p. 4-11.

Kottenhagen-Edzes, P.A., Pres. Rb. Arnhem, 24 mei 1996, Marjoram - Verenigingsgebouw Haafden, Jurisprudentiekatern Milieu en Recht, nr. 3, 1997, p. 61-62.

Kottenhagen-Edzes, P.A., Hof 's-Gravenhage, 28 maart 1996, Stichting Greenpeace Nederland - De Gemeente Rotterdam, Jurisprudentiekatern Milieu en Recht, nr. 1, 1997, p. 4-6.

Lefebure, B., Toelagen in het Waals Gewest voor vorming en bewustmaking voor de functies van bosjes, bossen en wouden, Milieurecht Info, nr. 10, 1995, p. 19-21.

Lefebure, B., Jachtverloven en jachtexamens, Milieurecht Info, nr. 5, 1995, p. 9-11.

Lefebure, B., Grondwaterwinningen in het Waalse Gewest, Milieurecht Info, nr. 8, 1995, p. 8-10.

Lefebure, B., Wijzigingen in de Waalse boswetgeving, Milieurecht Info, nr. 11-12, 1996, p. 28-29.

Lefebure, B., Milieusubsidies, Milieurecht Info, nr. 4, 1996, p. 1-3.

Lefebure, B., Bescherming en Welzijn van dieren: ambulante handel in honden en katten, Milieurecht Info, nr. 6-7, 1996, p. 26-27.

Lefebure, B., Abonnement ter financiering van de ophaling van dierlijk afval, Milieurecht Info, nr. 4, 1996, p. 3-4.

Lefebure, B., Waalse Afvalwaterheffing, Milieurecht Info, nr. 4, 1996, p. 4-4.

* Lefebure, B., Goedgekeurde verdragen, Milieurecht Info, nr. 4, 1996, p. 5-5.

* Lefebure, B., Recente ontwikkelingen inzake de Europese milieukeur, Milieurecht Info, nr. 2, 1996, p. 12-13.

Lefebure, B., Grond- en pandenbeleid, Milieurecht Info, nr. 1, 1996, p. 17-18.

Lefebure, B., Landinrichting, Milieurecht Info, nr. 11-12, 1996, p. 14-17.

Lefebure, B., Het vegetatiebesluit: eindelijk een geldige rechtsgrond?, Milieurecht Info, nr. 10, 1996, p. 19-23.

Lefebure, B., Openbaar verkeer in de Waalse bossen en wouden, Milieurecht Info, nr. 5, 1996, p. 27-29.

Lefebure, B., Gewestelijk milieubeleidsplan - Wijziging van de procedure, Milieurecht Info, nr. 1, 1997, p. 20-20.

Lefebure, B., De regeling van het openbaar verkeer in de Waalse bossen en wouden gedeeltelijk vernietigd, Milieurecht Info, nr. 2, 1997, p. 14-17.

Lefebure, B., Nu ook toezicht op het behoud en de bescherming van de natuur in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Milieurecht Info, nr. 2, 1997, p. 17-18.

- * Lefevere, J.G.J., Boekrecensie: Waste prevention in the EEC, Wiggers-Rust e.a. (ed.), Zwolle, Tjeenk Willink, 1994, Rechtskundig Weekblad, nr. 20, 1995, p. 686-687.
- * Lefevere, J.G.J., Boekrecensie J.H. Jans, Europees milieurecht in Nederland, Groningen, 1994, Tijdschrift voor Milieurecht, 1995, p. 437-439.
- Loontjens, K., Rechtsgids, deel constitutioneel recht, de beginselen van behoorlijke rechtsbedeling, C 1615-1619, 1997.
- Loontjens, K., Wet betreffende de coördinatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling, Milieurecht Info, nr. 9, 1997, p. 12-15.
- Loontjens, K., Raad van Europa roept centrale, lokale en regionale overheden op tot dialoog en samenwerking, Milieurecht Info, nr. 7-8, 1997, p. 40-42.
- Loontjens, K., Voorstel van richtlijn inzake merktekens op verpakkingen, Milieurecht Info, nr. 2, 1997, p. 5-7.
- Roef, D., Boekbespreking: M. Serres, Het contract met de natuur, in S. Gutwirth en G. van Maanen (red.), De natuur van het milieurecht. Verkenningen naar de grondslagen van het milieurecht, Ars Aequi Libri, (tevens Recht en Kritiek, 1995, p. 557-564), 1995, p. 237-244.
- van Calster, G., Algemeen Raadgevend Forum Milieuzaken: Twaalf Principes voor Duurzame Ontwikkeling, Milieurecht Info, Juni-Juli, 1995, p. 22-24.
- van Calster, G., Het koninklijk besluit houdende oprichting van de Commissie voor Milieu-etikettering en Milieureclame - Aandacht voor Eco-publiciteit in België en in Vlaanderen, Milieurecht Info, april, 1995, p. 11-16.
- van Calster, G., EMAS: het samenwerkingsakkoord tussen de Staat en de Gewesten, Milieurecht Info, November-December, 1995, p. 25-27.
- * van Calster, G., Europese Waterreglementering, Milieurecht Info, April, 1996, p. 16-18.
- van Calster, G., Mededeling van de Commissie inzake Vrijhandel en Leefmilieu, Milieurecht Info, April, 1996, p. 18-24.
- van Calster, G., EMAS: Normering van het milieubeheersysteem: stand van zaken, Milieurecht Info, Februari, 1996, p.
- van Calster, G., Toegankelijkheid en occasioneel gebruik van de bossen, Milieurecht Info, Juli-Augustus, 1997, p. 6-9.
- * van Calster, G., Hof van Justitie zet nieuwe stap in bepaling van "afval", Milieurecht Info, September, 1997, p. 17-19.
- van Calster, G., Subsidiëring van de bebossing van landbouwgronden, Milieurecht Info, April, 1997, p. 7-10.
- van Calster, G., Voorstel tot herziening van de Communautaire milieukeur, Milieurecht Info, Juli-Augustus, 1997, p. 28-31.
- * van Calster, G., Groenboek inzake de Europese geluidspolitiek, Milieurecht Info, March, 1997, p. 13-15.
- van Calster, G., Mededeling van de Commissie inzake Milieuvereenkomsten, Milieurecht Info, Februari, 1997, p. 1-5.
- * van Calster, G., Europees Parlement roept Commissie op het acquis Communautaire te herzien, Milieurecht Info, Januari, 1997, p. 40-42.
- * van Calster, G., De regio's en de uitvoering van het Communautaire milieurecht, Milieurecht Info, September, 1997, p.

- van Calster, G., Milieubeheersystemen: Gedeeltelijke equivalentie EMAS/ISO 14001 - Voorstel tot herziening, Milieurecht Info, Juli-Augustus, 1997, p. 24-28.
- * van Calster, G., Een nieuwe adem in de Communautaire milieupolitiek?, Leefmilieu, 1998, p. 28-35.
- van Calster, G., The controversy over genetically-modified organisms, Eurowatch, 30 April, 1998, p. 3-6.
- * van Calster, G., De interne markt en milieubescherming, Milieu- en Energierecht Info, 1998, p. 109-112.
- * van Calster, G., Herziening GGO-richtlijn geen stoomwals, Milieu- en Energierecht Info, 1998, p. 214-218.
- * van Calster, G., Court clarifies Community definition of waste [Note sub Case C-129/96, Inter-Environnement Wallonie ASBL v Région-Wallonne], European Law Review, 1998, p. 385-389.
- * van Calster, G., Hof van Justitie onderwerpt nationale milieubelastingen aan een strikte non-discriminatieregule [Note sub Case C-313/96, Outokumpu Oy], Milieu- en Energierecht Info, 1998, p. 329-331.
- * van Calster, G., Ook voor milieufiscaliteit geldt een strikte non-discriminatieregule [Note sub Case C-313/96, Outokumpu Oy], Nederlands Tijdschrift voor Europees Recht, 1998, p. 205-209.
- Visser, M.J.C., Roos, Th.A. de, Hoofdstuk 70 Milieustrafrecht, (losbl.), suppl. juni, in G.J.M. Corstens, N. Keyzer en E.W.H.R. Sutorius (red.), Vademecum Strafzaken, Arnhem, Gouda Quint, 1998, 103 pag.

5: Overige producten van wetenschappelijke activiteiten

- Deketelaere, K., (ed.), Het decreet betreffende de bodemsanering, LeuVeM, Milieurechtstandpunten nr. 7, Die Keure, Brugge, 1995, 252 pag.
- * Deketelaere, K., Stuyck, J., Abraham, F., (eds.), Recent economic and legal developments in European environmental policy, Leuven Law Series 5, Leuven University Press, Leuven, 1995, 272 pag.
- Deketelaere, K., Bongaerts, J., Schuurman, J. en Van Orshoven, P. (eds.), Ecotax en andere financiële instrumenten in het milieurecht, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1995, 161 pag.
- Deketelaere, K., (ed.), Milieurechtlexicon, Kluwer Rechtswetenschappen, Deurne, 1996, 454 pag.
- Deketelaere, K., (ed.), Algemene bepalingen Vlaams milieubeleid en bedrijfsinterne milieuzorg, LeuVeM, Milieurechtstandpunten, nr. 9, Die Keure, Brugge, 1996, 269 pag.
- Deketelaere, K., (ed.), Leegstand, verwaarlozing en verkrotting van gebouwen, woningen en bedrijfsruimten - Het nieuw juridisch kader in Vlaanderen en Brussel, LeuVeM, Milieurechtstandpunten, nr. 8, Die Keure, Brugge, 1996, 212 pag.
- Deketelaere, K., (ed.), Wat met het milieu - milieuwijzer voor de houtsector, Bedrijf en Recht nr. 1, Die Keure, Brugge, 1996, 63 pag.
- * Deketelaere, K., Faure, M.G., Verhoosel, G., (red.) Grensoverschrijdende milieuproblemen: uitdagingen voor de nationale en internationale rechtsorde, Antwerpen, Intersentia, 1998.

- * Faure, M.G., Deketelaere, K., (red.), *Ius Commune en Milieurecht, Actualia in het milieurecht in België en Nederland*, Antwerpen, Intersentia, 1997.
Faure, M.G., Roos, Th.A. de, (red.), *De berekening van het wederrechtelijk verkregen voordeel uit milieudelicten*, Den Haag, SDU uitgevers, 1998.
- * Heldeweg, M.A., Seerden, R.J.G.H., *Comparative Environmental Law in Europe, An Introduction to Public Environmental Law in the EU Member States (eindredactie)*, Antwerpen-Apeldoorn, 1996, p. 1-466.
Hertoghs, M.W.J.A., Faure, M.G., Roos, Th.A. de, (red.), *Geluidhinder veroorzaakt door vliegtuigen*, Den Haag, SDU uitgevers, 1998.
Maanen, G.E. van, *Voordracht over 'Stortplaatsen en boorgaten'*, Tilburg (Studiedag gevaarlijke stoffen), 23/5/95, 1995.
Maanen, G.E. van, Gutwirth, S., *Redactie en samenstelling van 'De natuur van het milieurecht. Verkenningen naar de grondslagen van het milieurecht'*, Nijmegen (Ars Aequi) 1995, Ars Aequi 1995, 1995, 251 pag.
- * van Calster, G., *Equality before the law in environmental law - Report of a group session of the 1996 World Law Conference*; Brussels, September, 1996.
- * van Calster, G., Draye, A.M., *The Protection Of Historical Centres: European Context, Report for the 1994 Napels Conference on the Protection of the Architectural Heritage*, 1995, 20 pag.

I.4 Ondernemingen in Europa

Binnen dit deelprogramma worden de volgende projecten onderscheiden:

1. Rechtspersonen in Europa
2. Fiscale vraagstukken in de interne markt

I.4.A Rechtspersonen in Europa

Het onderzoek richt zich op de problematiek van implementatie van bovenstatelijke regelgeving op het terrein van het ondernemingsrecht in ruime zin. De ontwikkelingen op dit terrein dwingen tot de definiëring van gemeenschappelijke grondslagen en algemene beginselen binnen elk rechtssysteem en tussen de onderscheiden rechtssystemen. Tegelijkertijd is een duidelijke tendens waarneembaar om, ondanks de inspanningen te geraken tot een vergaande mate van harmonisering, de eigen rechtscultuur van lidstaten te beschermen, met name door het optimaal gebruikmaken van de vrijheid tot nationale inkleuring die de meeste harmonisatierichtlijnen aan de lidstaten laten. Deze tendens geeft wederom de noodzaak aan om, ook op dit terrein, onderzoek te doen naar de gemeenschappelijkheid van rechtsculturen, of minstens rechtsbeginselen. Ondanks een pluriformiteit van recht kan integratie ontstaan door een gemeenschappelijkheid van rechtscultuur.

Interessant in dit verband lijkt het feit dat een perfecte harmonisatie tussen de regelgeving in de verschillende lidstaten eenvoudiger is te creëren op deelgebieden die een relatief nieuwe materie omvatten, zoals bijvoorbeeld het jaarrekeningenrecht, terwijl zo'n gelijkvormigheid veel moeilijker te scheppen valt op die terreinen, die raken aan oudere, historisch/cultureel gegroeide verhoudingen. Men denke hier bijvoorbeeld aan de problematiek van een uniforme regulering van medezeggenschap binnen organisaties.

Deze thema's hebben de afgelopen jaren centraal gestaan binnen het onderzoek van zowel de Leuvense als de Maastrichtse en Utrechtse faculteit. De gemeenschappelijke onderzoeksinteresse op deze terreinen is thans geformaliseerd binnen de samenwerking. De bundeling van onderzoekscapaciteit op dit vlak heeft een duidelijk voordeel, vooral gelegen in de grensoverschrijdende, verdiepende dimensie, alsook in het synergetisch effect.

Binnen het onderzoek worden, afhankelijk van de thema's, verschillende accenten gelegd.

Verdere mogelijkheden van onderzoekssamenwerking op dit terrein zijn in overleg gedefinieerd door Prof.dr K. Geens van de K.U. Leuven en, van Maastrichtse zijde,

Prof.dr C.A. Schwarz, Prof.dr H.J. De Kluiver en Dr J. Wouters. Daarnaast is bij deze onderzoeksgroep betrokken Prof.dr A. Dorresteijn, hoogleraar aan de Open Universiteit te Heerlen. Het Nederlandse en Belgische vennootschapsrecht vullen elkaar, gelet op de verschillende tradities en blikrichtingen (resp. Duitsland, Engeland en Frankrijk), niet slechts aan - en zijn daarom over en weer voor elkaar van groot belang - maar deze terreinen kunnen, in hun complementariteit, ook in Europees verband van grote(re) betekenis worden⁴.

Gelet op de hierboven aangegeven bestaande gemeenschappelijke onderzoeksinteresses te Leuven, Utrecht en Maastricht, is de samenwerking gecentreerd rond de volgende drie onderzoeksthema's:

- a. Gemeenschappelijk onderzoek inzake de *scheidingslijn tussen vennootschap, vereniging en stichting*, met inbegrip van grensfiguren zoals de onderlinge verzekeringsmaatschappij en de coöperatie. De vervaging van de grenslijnen tussen deze organisatievormen heeft zich de laatste jaren zowel in Nederland als in België - en trouwens ook in Duitsland en Frankrijk - in stijgende mate doorgezet, met o.m. toenemend gebruik van de verenigings- c.q. stichtingsvorm voor commerciële ondernemingen, verruiming van het activiteitengamma van kapitaalvennootschappen en de introductie van nieuwe rechtsvormen als het E.E.S.V. en, in België, het E.S.V. en de Vennootschap met Sociaal Oogmerk. Zowel Geens, Schwarz als De Kluiver hebben op dit punt reeds belangrijk onderzoek verricht⁵.

Over dit thema is een gezamenlijk, rechtsvergelijkend colloquium gehouden, geschoeid op de leest van Maastrichtse congressen als "The European Private Company?" (april 1995): gemeenschappelijke vraagstelling, landenrapporten en vergelijkend syntheserapport.

- b. Een tweede gemeenschappelijk onderzoeksthema betreft de *wijze waarop de verschillende lidstaten de Europese regelgeving implementeren in hun nationale vennootschapsrecht*. Men staat hier immers voor een boeiende paradox: enerzijds streeft de EG ernaar nationale vennootschapswetgeving te harmoniseren in de mate waarin dit voor de vrije vestiging van ondernemingen noodzakelijk is (*integratie*), anderzijds stelt men vast dat richtlijnen, onder druk van de lidstaten, vaak compromisteksten bevatten en heel wat vrije ruimte laten

4 Zie b.v. de beschouwingen van K. Geens in diens toespraak bij het afscheid van W.C.L. van der Grinten als voorzitter van de Commissie Vennootschapsrecht, *NV*, 1993, 3-7, en in zijn boekbespreking van Asser-Maeijer, *TPR*, 1995, 371-375. Zie, uit Maastrichtse hoek, vooral de uitgave De Kluiver, H.J. en Van Gerven, W., (red.), *The European Private Company?*, Maklu, 1995, alsook Dorresteijn, Kuiper en Morse, *European Corporate Law*, Kluwer law and Taxation Publishers, 1994.

5 Zie o.m. Geens, De grensafbakening tussen vereniging, vennootschap en andere vormen van samenwerking, in *De samenwerking tussen ondernemingen*, Bruylant-Kluwer, 1993, 467-518; "De fundamentele van het vennootschapsrecht dooreengeschud voor de eeuwwende, *De Nieuwe vennootschapswetten van 7 en 13 april 1995*, ed. J. Ronse Instituut, 1995, 13-60; Schwarz, C.A., De Kluiver, H.J. e.a., bewerking van Dijk/Van der Ploeg, *Van Vereniging, coöperatie en stichting*, Gouda Quint, 1991; alsmede de bewerking van de derde druk van dit handboek (1997).

resp. opties bieden waardoor de lidstaten de eigenheid van hun vennootschapsrecht kunnen handhaven (*nationaal verweer tegen desintegratie*). Unilaterale statelijke initiatieven tot creatie van nieuwe vennootschapsvormen - die buiten de harmonisatie vallen - mogen zich steeds vaker in een warme belangstelling verheugen.

Men denke, voor wat dit laatste betreft, aan de introductie door Nederland, in 1971, van de B.V. als middel om toepasselijkheid van de Eerste Richtlijn op de "besloten naamloze vennootschap" te ontgaan en overigens ook de toepasselijkheid van volgende richtlijnen (die vaak alleen voor de N.V. gelden) in eigen hand te houden⁶. De Franse wetgever lijkt recent, met de creatie van de "société par actions simplifiée" (S.A.S.), dezelfde weg te zijn opgegaan; idem, zij het in mindere mate, de Duitse wetgever, met de "Gesetz zur kleinen AG" van 2 augustus 1994. Een illustratie van het eerste punt, de ambiguïteit resp. ruimte die richtlijnen laten voor de lidstaten, biedt de vertegenwoordigingsproblematiek bij rechtspersonen: uit rechtsvergelijkend onderzoek van De Kluiver en Schwarz⁷ blijkt dat de regeling van de Eerste Richtlijn op dit punt geenszins alle twijfel in Nederland, noch in andere lidstaten, heeft weggenomen⁸.

In verband met dit thema hebben de contacten tussen Leuven en Maastricht geleid tot gezamenlijk gecoördineerde bijdragen aan het door Gian-Franco Campobasso geïnitieerde internationale onderzoeksproject waarin de implementatie van Europese richtlijnen in nationaal recht in kaart wordt gebracht.

Daarnaast wordt gedacht aan een gezamenlijk georganiseerd seminar waarin, in het licht van hogergenoemd spanningsveld tussen integratie en (nationaal verweer tegen) desintegratie, een aantal capita selecta van de vennootschapsharmonisatie naar voren wordt gehaald en kritisch gevalueerd: b.v. vertegenwoordiging, kapitaalbescherming⁹, de vraag in hoeverre het geldingsbereik van de Tweede Richtlijn kan/mag worden uitgehold door wetwijzigingen als de S.A.S. of de "kleine AG", e.d.

- c. *Groeiend recht in Nederland en België inzake misbruik van voorwetenschap bij effectenhandel*. Zowel in België (Bekaert) als in Nederland (HCS-zaak) zijn dienaangaande recent voor het eerst rechterlijke uitspraken geveld. Hoe convergent of divergent is de toepassing van het misbruikverbod, zulks in het licht van de Europese richtlijn "misbruik van voorwetenschap" van 1989? Onderzocht wordt hieraan een workshop of seminar te wijden, welk kan uitmonden in een gezamenlijke rechtsvergelijkende publicatie in het Leuvense Tijdschrift

6 Asser-Maeijer, 2, III, nr. 6.

7 *TVVS*, 1993, 85-90, 116-121.

8 Zie, in deze sfeer, met betrekking tot het begrip 'beslotenheid' bij besloten vennootschappen in Europa, de bijdrage van Schwarz in de eerder genoemde bundel "The European Private Company?".

9 In Leuven grondig onderzocht door M. Wyckaert in haar proefschrift *Kapitaal in NW en BVBA*, bibl. 1995, 803 p.

voor Rechtspersoon en Vennootschap, met mogelijk een Engelse versie in het Maastricht Journal of European and Comparative Law.

Het ligt voor de hand de onderzoeksgroep, op termijn, uit te breiden met collegae, verbonden aan andere zusterfaculteiten in Europa, waarbij de interesse vooral uitgaat naar een Duitse en Engelse partner.

De onderzoeksgroep was betrokken bij de organisatie van een aantal congressen. Te noemen zijn de bijdragen aan het congres 'Ius Commune' dat in 1991 door de juridische faculteit van de RL werd georganiseerd. Men vergelijke de bijdragen in de congresbundel van Forder en De Witte (1991), de participatie in het congres Current Issues of Cross-Border Establishment of Companies in the European Union (Academia Network conference 1994) en het begin 1995 georganiseerde internationaal congres rond The European Private Company, hetgeen resulteerde in het reeds vermelde gelijknamige boek. Door de onderzoeksgroep wordt samengewerkt met diverse wetenschappers uit binnen- en buitenland, zoals met Prof. Prentice (Oxford), Prof. Rojo (Universidad Autómna Madrid), Prof.dr Hirte (Köln/Jena), Prof. Sugeno (Tokio), Prof. Robert B. Thompson (Washington University), Dr Simon Goulding (University of East-Anglia), Prof. Andrew McGee (University of Lancaster), Prof. Luigi A. Bianchi (University I. Bocconi in Milaan), Dr Fernando Martinez Sanz (Universiteit Jaume I in Castellon) alsook met Prof. Dorresteyn (OU), met wie gewerkt wordt aan een boekenreeks op het terrein van het Europees vennootschapsrecht.

Het management van de onderzoeksgroep is voornemens het onderzoek als thans bepaald, met kracht voort te zetten. Een eerste prioriteit daarbij is de verdere uitbouw van de internationale contacten. Daartoe is een reeks van initiatieven genomen. In de eerste plaats is er de in 1995 te Maastricht georganiseerde conferentie over het thema van de European Private Company geweest, waaraan door een groot aantal onderzoekers uit diverse landen werd deelgenomen (Thompson, Tunc, Prentice, Lutter). Hiervan ging een krachtige impuls uit voor de ontwikkeling van onderzoek en onderwijs rond het onderzoeksthema. Tevens wordt binnen het kader van het Case books project (zie I.1) medewerking verleend aan het "cases and materials" boek op het terrein van het European Company Law (De Kluiver, Wouters).

Het terrein van onderzoek is relatief onontgonnen en tegelijkertijd uiterst omvangrijk. De maatschappelijke relevantie ligt in de reflectie op harmonisatie van het ondernemingsrecht in ruime zin binnen Europa, en de rol van het recht in het integratieproces, hetgeen ook het juridisch-wetenschappelijk belang onderstreept. Het onderzoek beoogt tevens handvatten te geven aan nationale- en Europese regelgevers, om te komen tot een optimale wijze van regulering op de diverse besproken terreinen.

Onderzoekers

coördinerend onderzoeksleider	uni	begin	eind
Dhr. Prof. Mr. C.A. Schwarz	UM	1/01/95	
onderzoeksleider			
Dhr. Prof. Dr. K. Geens	KUL	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. H.J. de Kluiiver	UM	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. P. van Schilfgaarde	UU	1/01/95	
onderzoeker			
Dhr. Prof. Mr. A.F.M. Dorresteyn	OU	1/01/95	
Dhr. Mr. A.W.J. Kamperman Sanders	UM	1/09/95	
onderzoeker			
Dhr. Mr. S.F.G. Rammeloo	UM	1/01/95	
Dhr. B. Tillemans	KUL	1/01/95	
Mr. J.B. Wezeman	UU	1/01/95	
Dhr. Dr. J. Wouters	UM	1/01/95	
promovendus			
Mw. Mr. M.I. Blagrove	UM	1/01/97	
Dhr. W. Devroe	KUL/UM	1/01/95	
Dhr. F. Hellemans	KUL	1/01/95	
Mw. Mr. M. Koelemeijer	UM	1/01/95	
Dhr. Mr. M.J. Kroeze	UU	1/01/95	
Mw. Mr. M. Meinema	UM	1/09/97	
Dhr. R. Tas	KUL	1/01/95	
Mw. Mr. H.M. Vletter-van Dort	UU	1/01/95	30/07/98

Gezamenlijke wetenschappelijke activiteiten binnen het programma

24/03/98: Congres te Maastricht inzake De strafrechtelijke en civielrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon en zijn bestuurders, onder auspiciën van de Onderzoeksschool Ius Commune, met publicatie van de bundel in de Ius Commune Europaeum reeks

1: Promoties

Hamers, J.J.A., Verpanding van aandelen en de besloten kapitaalvennootschappen, dissertatie 21-6-1996 te Maastricht, promotor Prof. Mr. C.A. Schwarz, 1996, p. 1-238.

* Wezeman, J.B., Aansprakelijkheid van bestuurders, Kluwer, Deventer, 1998, 605 pag.

* Wouters, J., Het Europees vestigingsrecht voor ondernemingen herbekeken, dissertatie 17-12-1996 Katholieke Universiteit Leuven, promotor Prof. Dr. W. van Gerven, 1996.

2: Wetenschappelijke publicaties

- * Boele-Woelki, K., Internationaal privaatrecht (twee voorstellen: Wet conflictenrecht corporaties en Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen), katern 56, Ars Aequi, 1995, p. 2655-2657.
- * Devroe, W., Universele dienstverlening' als grens aan risicoselectie?, in Competitiviteit, ethiek en verzekering, Antwerpen, Maklu, 1998, p. 279-337.
- Geens, K., Naar een codificatie van het vennootschapsrecht?, in Liber Amicorum, R. Vandelanotte, 1995, p. 221-240.
- Geens, K., Procesrechtelijke- en executieproblemen bij vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid, Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1995, p. 351.
- Geens, K., De fundamente van het vennootschapsrecht dooreengeschied vóór de eeuwwende: constitutieve neerlegging, winst- en sociaal oogmerk, openbaar beroep op het spaarwezen, in: De vennootschapswetten van 7 en 13 april, Reeks Rechtspersonen en vennootschapsrecht, nr. 8, 1995, p. 13-60.
- Geens, K., De V.Z.W. in haar afbakening t.o.v. andere rechtsvormen, in: 75 jaar Belgisch V.Z.W.-recht, Mys & Breesch, 1996, p. 65-101.
- Geens, K., De Belgische (coöperatieve) vennootschappen met sociaal oogmerk, Stichting en Vereniging, nr. 2, 1996, p.
- Geens, K., Overname van een onderneming, Jura Falconis, bijzonder nummer, 1996, p. 9-29.
- Geens, K., De uitoefening van een vrij beroep in vennootschapsvorm, UPV-Cahier nr. 1, Acco, Leuven, 1997, p. 17-26.
- Geens, K., Groet aan Jef uit zijn Vlaanderen, Afscheidscongres Prof. J.J.M. Maeijer, Maeijers belangstellingen, Kluwer, Deventer, 1997, p. 99-110.
- Geens, K., Vennootschapsrechtelijke aspecten van een associatie van notarissen, Tijdschrift voor Notarissen, 1997, p.
- Geens, K., Even grasduinen in het groeperingsrecht van amfibieën en compromisdenken, Liber Amicorum J. Broekman, 1997, p. 179-184.
- Geens, K., L'opposabilité d'une clause statutaire d'agrément ou de préemption, in Liber Amicorum CDVA, Bruylant, Brussel, 1997, p. 507-525.
- Geens, K., Hellemans, F., Bevernage, P. en K. Haelterman, Juridische instrumenten tot verankering van Belgische ondernemingen, Nieuw Tijdschrift voor Politiek, 1995, p. 5-46.
- Geens, K., Servaes, B., Misbruik van voorkennis 1995: weinig nieuws onder de zon, in: Tendensen in het Bedrijfsrecht, Vereniging van Bedrijfsjuristen, 1995.
- * Geens, K., Servaes, B., International Encyclopaedia of Laws: Corporations and Partnerships, Belgian Monography,
- * Gerven, W. van, Foreword in The European Private Company? (ed. H.J. De Kluiver and W. van Gerven), 1995, p. 7-8.
- * Gerven, W. van, In Jef Maeijer belang gesteld, in Maeijers belangstellingen, Voordrachten ter gelegenheid van emeritaat Prof. mr. J.M.M. Maeijer, 1997, 87-97.
- Hamers, J.J.A., Handelen namens een stichting 'in oprichting'. Opmerkingen bij HR 24 januari 1997, NJ 1997, 399 (Stichting Administratiekantoor Diva), Stichting en Vereniging, 1997, p. 161-163.

- Hamers, J.J.A., Schending van boekhoud- of publikatieplicht en de aansprakelijkheid van bestuurders. Wanneer is er sprake van een 'onbelangrijk verzuim' in de zin van art. 2:138/248 lid 2 BW., Tijdschrift voor Bedrijfsadministratie, 1997,
- Hamers, J.J.A., Aandelen en zekerheid, Tijdschrift voor Bedrijfsadministratie, 1997, p. 258-263.
- Hamers, J.J.A., Verpanding van aandelen en de beslotenheid van kapitaalvennootschappen, De Naamloze Vennootschap, 1997, p. 285-291.
- Hamers, J.J.A., Opnieuw: Stil pandrecht en overgang van stemrecht: een (on)mogelijkheid?, De Naamloze Vennootschap, oktober, 1998, p. 227-229.
- Hamers, J.J.A., Splitsing van kapitaalvennootschappen, Tijdschrift voor Bedrijfsadministratie, nr. 1212, 1998, p. 181-191.
- Hamers, J.J.A., Deneff, M. (Jan Ronse Instituut voor Vennootschapsrecht, Leuven), Beginselen van verenigingsrechtelijke systematiek binotionaal bekeken: afbakening tussen vennootschap, vereniging en stichting, in: Beginselen van vennootschapsrecht in binotionaal perspectief, onder redactie van H.J. de Kluiver en J. Wouters.
- Hellemans, F., Het witwassen van vermogensvoordelen en de notaris: waakzaamheid geboden, Waarvan Akte, 1995, p. 109-118.
- Hellemans, F., De ééntaligheid van de procesvoering en de (mogelijke) tweetaligheid van akten van vennootschappen: een delicaat huwelijk, Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1995, p. 427-431.
- Hellemans, F., Standpunt: Wat voegt de figuur van de tijdelijke vereniging nog toe?, Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1995, p. 665-671.
- Hellemans, F., Het witwassen van geld en de beroepsbeoefenaar, in: Handels-Economisch en Financieel Recht (Verslagboek Postuniversitaire cyclus W. Delva 1994-1995), Gent, Mys & Breesch, 1995, p. 483-518.
- Hellemans, F., De aanpassing van het kapitaal van een N.V. aan de nieuwe minimumvereisten: wie doet wat?, Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1996, p. 190-195.
- Hellemans, F., Werking en beheer van de V.Z.W., in De V.Z.W. gezien vanuit de praktijk, Brugge, Die Keure, 1996, p.
- Hellemans, F., Over het aflopend, dan wel voortdurend karakter van het witwasmisdrijf, Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1996, p. 639-642.
- Hellemans, F., Oprichtersaansprakelijkheid is persoons- en niet aandelengebonden, Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1997, p. 500-506.
- Hellemans, F., De interprofessionele samenwerking tussen economische en juridische vrije beroepen: verslag van de paneldiscussie, in: De uitoefening van een vrij beroep in vennootschapsvorm, Leuven, Acco, 1997, p. 109-112.
- Hellemans, F., Servaes, B., De hervorming van de financiële markten en financiële transacties in België, Tijdschrift voor Europees en Economisch Recht, 1995, p. 6-28.
- Hellemans, F., Tas, R., Inkoop en inpandneming van eigen effecten - Kruisparticipaties, in: De nieuwe vennootschapswetten van 7 en 13 april 1995 (Jan Ronse Instituut ed.), Kalmthout, Biblio, 1995, p. 125-174.
- Hellemans, F., Tas, R., Nieuwe regeling inkoop van eigen aandelen en kruisparticipaties, Balans, 15 juli 1995, 1995, p.

Hellemans, F., Tas, R., Inkoop en inpassing van eigen effecten - Kruisparticipaties, Waarvan Akte - La Basoche, 1996, p. 181-197.

Hellemans, F., Tas, R., Kruisparticipaties tussen onafhankelijke vennootschappen: de "Reparatiewet" gerepareerd, Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1996, p. 445-450.

Hellemans, F., Tas, R., Wyckaert, M., De K.B.'s van 4 maart 1997 tot uitvoering van de Wet van 13 april 1995: een overzicht, Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1997, p. 134-144.

Huizen, Ph.H.J.G. van, Pensioenfonds versus levensverzekeraar (pag. 4 e.v.), Stichting en Vereniging, afl. 1, 1996, 4

* Huizen, Ph.H.J.G. van, Samenwerkende oorzaken in het zeevervoerrecht, Vervoer en Recht, 1998, p. 33-38.

* Huizen, Ph.H.J.G. van, Toezicht op verzekeraars; Een vergelijking tussen het Arubaans en Nederlandse systeem. Spes Victoriae, Juridisch Tijdschrift voor Aruba en de Nederlandse Antillen, 1998, p. 5-12.

* Huizen, Ph.H.J.G. van, Kroeze, M.J., Vletter-van Dort, H.M., Wezeman, J.B., Beek, M.S. van, M.N. Boon, J.C. van Eijk-Graveland,, B.P. Honnebier, M.A.A. Sevenheck, J.J. Zevenberg, Risicokanalise en aansprakelijkheid in het handelsrecht, in: J.M. van Buren-Dee (red.), Tussen de polen van bescherming en vrijheid. Aspecten van aansprakelijkheid, Intersentia Rechtswetenschappen, Antwerpen-Groningen, 1998, p. 71-116.

* Huizen, Ph.H.J.G. van, Wezeman, J.B., Herijking van bevoegdheden en verantwoordelijkheden bij werknemerspensioenen van stichting naar onderlinge waarborgmaatschappij?, in: bundel Privatisering: Effectiviteit en legitimiteit, W.E.J. Tjeenk Willink, 1998, p. 223-230.

* Kamperman Sanders, A.W.J., The Return to Wagamama, 1996, 10, EIPR, EIPR, 1996, p. 521-525.

Kamperman Sanders, A.W.J., Unjust enrichment, the new paradigm for unfair competition law? The Intellectual Property Institute, London 1996, ISBN 1874001391, 1996.

* Kamperman Sanders, A.W.J., Unfair competition: A new approach, The Intellectual Property Institute, London 1996, ISBN 1874001383, 1996.

Kamperman Sanders, A.W.J., The Wagamama Decision: Back to the dark ages of trade mark law', 1996, 1 EIPR 3-5 European Intellectual Property Review, 1996.

* Kamperman Sanders, A.W.J., The Return to Wagamamma, in: A. Firth, A., Lane, S. and Smyth, Y. (eds.), Readings in Intellectual Property, (1998, London, Sweet & Maxwell), 1997, p. 306-313.

Kamperman Sanders, A.W.J., Unfair Competition Law - Some Economic Considerations, in Intellectual Property and Market Freedom, Perspectives on Intellectual Property Vol. 2, Sterling A. ed. (London, Sweet & Maxwell), 1997, p.

* Kamperman Sanders, A.W.J., Unfair Competition Law - The protection of intellectual and industrial creativity (Oxford, Clarendon Press), 1997, 232 pag.

Kamperman Sanders, A.W.J., Unfair Competition and Ethics, in Bentley, L. and Maniatis, S. (eds.), Intellectual Property and Ethics, (Vol 4) Perspectives on Intellectual Property (1998), London, Sweet & Maxwell), 1998, p. 225-233.

Kamperman Sanders, A.W.J., 'Fair Use and the Information Infrastructure', 5 MJ 1, 1998, p. 1-6.

- Kamperman Sanders, A.W.J., Exhaustion of Trade Mark Rights, in: Molengrafica, (Vermande, Lelystad), 1998, p.
- Kamperman Sanders, A.W.J., Maniatis, S.M., A Consumer Trade Mark: Protection Based on Origin and Quality, in Firth, A., Lane, S. and Smyth, Y (eds.), Readings in Intellectual Property, (1998, London, Sweet & Maxwell), 1997, p. 247-263.
- Kamperman Sanders, A.W.J., Maniatis, S.M., A Quixotic Raid against the Tobacco Mill, 1997, 5, EIPR 237, 1997.
- Kamperman Sanders, A.W.J., Maniatis, S.M., A Consumer Trade Mark: Protection based Origin and Quality, in Readings in Intellectual Property (Sweet & Maxwell, London, 1998, p. 247-263.
- * Kluiver, H.J. de, Joint Ventures en stemovereenkomsten. Een rechtsvergelijkend perspectief. in: Joint Ventures, themanummer mei, Ars Aequi, 1995, p. 104-114.
- * Kluiver, H.J. de, Europe and the Private Company. An Introduction in: H.J. De Kluiver/W. van Gerven, The European Private Company?, Maklu/Nomos, 1995, p. 21-41.
- * Kluiver, H.J. de, The European Private Company? A Dutch Perspective, in: H.J. De Kluiver/W. van Gerven, The European Private Company?, Maklu/Nomos, 1995, p. 109-128.
- * Kluiver, H.J. de, European and American Corporate Law. How about living apart together? in: J. Wouters/H. Schneider (eds)., Current issues of cross-border establishment of companies in Europe, MAKLU , 1995, p. 287-315.
- * Kluiver, H.J. de, Machtsstrijd en machtsovername in kapitaalvennootschappen. Opmerkingen over macht, recht en een gegeven paard, Deventer, 1996, 48 pag.
- * Kluiver, H.J. de, Mag het nog ietsje meer zijn? Over tekort, overvloed en onbehagen in het ondernemingsrecht, NJB, 1996, p. 1439-1451.
- Kluiver, H.J. de, Onderhandeling en bekrachtiging. Wat als de Diva niet zingt?, WPNR [1997] 6273, 1997.
- Kluiver, H.J. de, Obligatieleningen zonder krediet, WPNR [1997], 6286, 1997.
- * Kluiver, H.J. de, Meerpartijenverhoudingen in het ondernemingsrecht. Over 'driepartijenfinanciering', trustees en andere beherende derden, in: Molengraficabundel 'Europees privaatrecht' (red. F.W. Grosheide/K. Boele-Woelki), Deventer 1997, 1997, p. 45-85.
- Kluiver, H.J. de, Vermogensbeheer en aansprakelijkheid van de 'pensioenbeheerder', in de bundel: 'Vermogensbeheer, pensioenen en bestuursaansprakelijkheid' (red. E. Lutjens), 1997, p. 12-29.
- Kluiver, H.J. de, Aansprakelijkheid en décharge. Een paar apart!, WPNR [1997] 6273, 1997.
- * Kluiver, H.J. de, Alternatieve wegen naar het recht? Een debat over de betekenis van Amerikaanse ontwikkelingen voor de Nederlandse rechtspraak., (red. samen met M.A. Kleiboer en H.J.H. Huls), Nijmegen 1997, 1997.
- Kluiver, H.J. de, Voor het verplichte bod, TVVS, 1998, p. 253-258.
- * Kluiver, H.J. de, Overname van ondernemingen en minderheidsaandeelhouders. Een rechtsvergelijkend pleidooi voor een algemeen uittredingsrecht na overname, in: Overnemen: een hele onderneming', Kluwer, Deventer (red. G.M.F. Snijders/H. Pasman), 1998, p. 277-296.

- * Kluiver, H.J. de, Corporate Governance als optie. Rechtseconomische notities in internationaal perspectief, Tijdschrift voor Bedrijfsadministratie, 1998, p. 237-242.
Kluiver, H.J. de, Mediasafe; het eindspel. De Hoge Raad vestigt een onderzoeksplicht bij tegenstrijdig belang, WPNR,
- * Kluiver, H.J. de, Kort Amerikaans in het vennootschapsrecht. 'Corporate governance' in de VS en Nederland, Ars Aequi (themanummer Anglo-Amerikaans recht), 1998, p. 55-65.
Kluiver, H.J. de, Overheidsstichting en overheidsaansprakelijkheid. Over 'piercing the private veil' in publiek- en privaatrecht, in: S.C.J.J. Kortmann e.a. (red), Onderneming en overheid, Kluwer, Deventer, 1998, p. 79-103.
Kluiver, H.J. de, Onderhandelen onder voorbehoud, in het bijzonder met rechtspersonen (deels samen met C.A. Schwarz) in: L.G. Eykman e.a., 'Onderhandelen, bemiddelen en schikken', 2e druk Kluwer, Deventer, 1998, p. 101-145.
Kluiver, H.J. de, De mogelijkheid voor de overheid om gebruik te maken van stichtingen behoort niet te worden beperkt, Stichting en Vereniging, 1998, p. 54-55.
- * Kluiver, H.J. de, Blanco-Fernandez, J.M., Rammeloo, S.F.G., Hamers, J.J.A., Koelemeijer, M., Harmonization of Company Law in Europe; Harmonies and Disharmonies. The Dutch Report for the project 'Armonie e Disarmonie nel Processo di Armonizzazione Comunitaria del Diritto della Societa di Capitali', 1995, 115 pag.
- * Kluiver, H.J. de, Koelemeijer, M., De betekenis van vermogensrechtelijke beginselen vh rechtspersonenrecht. Over de absorberende werking van de goede trouw, in: Beginselen van vennootschapsrecht in binationaal perspectief, (red. De Kluiver/Wouters) Intersentia-Antwerpen, 1998, p. 31-62.
- * Kluiver, H.J. de, Wouters, J., Inleiding, in: Kluiver, H.J. de en Wouters, J. (red.), Beginselen van vennootschapsrecht in binationaal perspectief. Vergelijkende beschouwingen naar Belgisch en Nederlands recht, Intersentia - Antwerpen,
Koelemeijer, M., Volmacht en aandeelhouders in de bundel 'Onderneming en 5 jaar Nieuw Burgerlijk Recht', Deventer, 1997, p. 21-37.
- * Koelemeijer, M., Aandeelhouders en (stem)overeenkomsten, bundel Beginsel van vennootschapsrecht in binationaal perspectief. Vergelijkende beschouwingen naar Belgisch en Nederlands recht, 1998, p. 205-215.
- * Kroeze, M.J., Schade aan aandelen, WPNR, 6288, 1997, p. 720-726.
Kroeze, M.J., Het congres Rechtspleging in het ondernemingsrecht, TVVS, 1997, p. 10-14.
- * Kroeze, M.J., P.M.M. van der Grinten, Congres 'The European Private Company', TVVS, 1995, p. 154-157.
- * Larouche, P., EC competition law and the convergence of the telecommunications and broadcasting sectors, Vol. 22, No. 3, Telecommunications Policy, 1998, p. 219-242.
- * Rammeloo, S.F.G., Jurisdiction Clauses in Transnational Company Relationships, Maastr. Journal of Europ. and Comp. Law, 1995, p. 426-441.
- * Rammeloo, S.F.G., Recognition of Foreign Companies in 'Incorporation' Countries: a Dutch Perspective, in: Current issues of cross-border establishment of companies in the European Union, Maklu/Nomos/Bruylant/Juridik & Samhalle, Antwerpen-Apeldoorn, 1995, p. 47-73.
- * Rammeloo, S.F.G., Niet bij preventief toezicht alleen! Oprichtingsvereisten bij kapitaalvennootschappen in internationaal perspectief., TBA, 1997, p. 84-88.

- * Rammeloo, S.F.G., European company law and the Netherlands. The Insider Dealing Problem. A Probatio Diabolica?, MJ 1996 (3), 1997, p. 213-215.
- * Rammeloo, S.F.G., Grensoverschrijding door Duitse en Nederlandse commerciële stichtings- en verenigings"achtigen", Stichting en Vereniging, 1998.
- Schilfgaarde, P. van, HR 9 juni 1995 (Gesnotec / Pierson), NJ, 639, 1995.
- Schilfgaarde, P. van, HR 4 november 1994 (NCM / Knottenbelt), NJ, 627, 1995.
- Schilfgaarde, P. van, HR 28 oktober 1994 (Citronas / Gem. Rotterdam), NJ, 629, 1995.
- Schilfgaarde, P. van, HR 30 september 1994 (Kuijsters / Gaalman), NJ, 626, 1995.
- Schilfgaarde, P. van, HR 30 juni 1995 (Cementbouw / Bedrijfsvereniging), NJ, RvdW 156, 1995.
- Schilfgaarde, P. van, Tegenprestatie in de zin van art. 2:204c lid 2, WPNR, nr. 6197, 1995, p. 680.
- Schilfgaarde, P. van, HR 9 juni 1995 (Finad / Worst), NJ, RvdW, 129, 1995.
- Schilfgaarde, P. van, HR 25 maart 1994 (HBU / De Leeuw), NJ, 638, 1995.
- Schilfgaarde, P. van, HR 24 maart 1995 (Gispenn qq / IFN), NJ, 628, 1995.
- Schilfgaarde, P. van, Van de BV en de NV, tiende druk, Gouda Quint, 1995, 443 pag.
- Schilfgaarde, P. van, Bijzondere winstrechten, WPNR, 1995, p. 699.
- Schilfgaarde, P. van, Uitgifte van aandelen, WPNR, nr. 6196, 1995, p. 659.
- Schilfgaarde, P. van, Tussentijdse vermogensopstelling bij fusie, WPNR, 6215, 1996, p. 192.
- Schilfgaarde, P. van, Juridische fusie en borgtocht, WPNR, 6235, 1996, p. 627.
- Schilfgaarde, P. van, Het geconsolideerde faillissement, De curator, een octopus; Serie Onderneming en Recht, deel 6, 1996, p. 31.
- Schilfgaarde, P. van, WPNR, 6242, 1996, p. 779.
- Schilfgaarde, P. van, Publicatieplicht beroeps-B.V., WPNR, 6213, 1996, p. 158.
- Schilfgaarde, P. van, Toedrachtbepaling en normatieve uitleg, Cahen-bundel, 1997, p. 351-357.
- * Schilfgaarde, P. van, System, good faith and equity in the new Dutch Civil Code, European Review of Private Law, nr. 1, 1997, p. 1-9.
- Schilfgaarde, P. van, Uitleg van rechtshandelingen (pp. 587-592; 611-615; 832), WPNR, 6282, 1997, 12 pag.
- * Schilfgaarde, P. van, Van de BV en de NV, 11e druk, Gouda Quint, Deventer, 1998, 435 pag.
- Schwarz, C.A., Privaatrecht Aktueel, Jaarrekeningplicht voor nijvere vereniging en stichting, WPNR 6180 (1995), 1995, p. 301-302.
- Schwarz, C.A., Kroniek van het vennootschapsrecht, NJB 1995, 1995, p. 1154-1157.
- Schwarz, C.A., De invloed van vergadergerechtigden zonder stemrecht op besluitvorming in de aandeelhoudersvergadering, in Liber Soons, Heden verschenen voor mij ..., Gouda Quint, 1995, p. 201-209.
- Schwarz, C.A., Goede raad is duur; motiveringsplicht, hoorrecht en raadgevende stem bij ontslag van bestuurders, WPNR 1995, 1995, p. 527-531.

- * Schwarz, C.A., "Private" as in private companies, in de Kluiver, H.J., van Gerven, W., *The European Private Company?*, Maklu 1995, 1995, p. 221-228.
Schwarz, C.A., *Ontbinding van een commerciële vereniging of stichting door de Kamer van Koophandel(?)*, WPNR, 1996, p. 289-290.
Schwarz, C.A., *Aspecten van juridische splitsing bij stichting en vereniging, mede in relatie tot de vermogensbescherming bij stichtingen*, *Stichting en Vereniging*, nr. 6, 1997, p. 169-175.
Schwarz, C.A., *De ruime blik van Maeijer, bijdrage aan de bundel 'Maeijers belangstellingen'*, *Serie Monografieën vanwege het Van der Heijden Instituut*, Kluwer Deventer, 1997, p. 9-21.
Schwarz, C.A., *Verpanding van aandelen op naam*, WPNR, 1997, p. 125-126.
Schwarz, C.A., *Nogmaals: Ontbinding van commerciële stichtingen en verenigingen door de Kamer van Koophandel*, *Naschrift bij Cordewener.*, WPNR, 1997, p. 248.
Schwarz, C.A., *Enige ontwikkelingen op het terrein van de certificering van aandelen*, in H. Pasman e.a. (red.), *Overnemen een hele onderneming*, Kluwer Deventer, 1998, p. 99-125.
Schwarz, C.A., *De ruizesplitsing als alternatief voor de uitkoopprocedure?*, WPNR, 1998, p. 95-96.
Schwarz, C.A., *Aspecten van juridische splitsing bij stichting en vereniging, mede in relatie tot de vermogensbescherming bij stichtingen*, *Stichting en Vereniging*, 1998, p. 169-175.
Schwarz, C.A., Overes, C., van der Ploeg, T.J., van Veen, W., *Van vereniging en stichting, cooperatie en onderlinge waarborgmaatschappij*, 3e herziene druk, Gouda Quint 1997, 1997, 304 pag.
Schwarz, C.A., Loos, E., *Naschrift bij R.E. de Rooy, Pleidooi voor artikel 12 SER Fusiecode*, NJB, 1996, p. 1216-1217.
Schwarz, C.A., E. Loos, *Artikel 12 van de SER Fusiecode mede in het licht van een openbaar bod gevolgd door een juridische fusie of geschillenprocedure*, 31 mei 1996, NJB, 1996, p. 845-849.
Schwarz, C.A., E. Loos, *Nogmaals artikel 12 van de Fusiecode*, *Reactie op J.B.A. Hoyinck*, NJB, 1997, p. 119-120.
Schwarz, C.A., Faure, M.G., *De strafrechtelijke en civielrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon en zijn bestuurders*, *Intersentia*, Antwerpen, redactie alsmede inleiding, 1998, p. 5-18.
- * Schwarz, C.A., Geens K., *Het leerstuk van tegenstrijdig belang en zijn consequenties naar Ned. en Belg. recht; enige rechtsvergelijkende beschouwingen*, in *De Kluiver/Wouters, Beginselen van vennootschapsrecht in binationaal perspectief*, *Intersentia*, Antwerpen-Groningen, 1998, p. 285-314.
- * Schwarz, C.A., Geens K., *Civielrechtelijke aansprakelijkheid van bestuurders en commissarissen van rechtspersonen naar Nederlands en Belgisch recht*, in *Faure/Schwarz, De Strafrechtelijke en civielrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon*, *Intersentia*, Antwerpen-Groningen, 1998, p. 247-283.
Schwarz, C.A., Kluiver, H.J. de, *Onderhandelen onder voorbehoud*, in *het bijzonder met rechtspersonen*. In *'Onderhandelen en schikken'*, red. Eykman c.s., Tjeenk Willink, Deventer, 1998, p. 101-138.

- Tas, R., Recente tendensen in de rechtspraak m.b.t. de rekening-courant, De V.Z.W. gezien vanuit de praktijk, Brugge, Die Keure, 1995, p. 131-148.
- Tas, R., De ontbinding en de vereffening van de V.Z.W., in De V.Z.W. gezien vanuit de praktijk, Brugge, Die Keure, 1996, p. 261-300.
- Tas, R., De omzetting van de V.Z.W. in een V.S.O., in De V.Z.W. gezien vanuit de praktijk, Brugge, Die Keure, 1996, p. 319-336.
- Tas, R., Fusies en splitsingen van V.Z.W.'s, in De V.Z.W. gezien vanuit de praktijk, Brugge, Die Keure, 1996, p. 301-318.
- Tas, R., Een vennootschap is pas opgericht in de zin van artikel 13bis Venn.W. als zij rechtspersoonlijkheid heeft verkregen, Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1996, p. 523-531.
- Tas, R., De geschillenregeling in vennootschappen: een blik op de artikelen 190ter en 190quater Venn.W., Waarvan Akte, 1997, p. 149-168.
- Tas, R., De geschillenregeling in vennootschappen: een blik op de artikelen 190ter en 190quater Venn.W., deel 1, Acc. Bedr. K, nr. 4, 1997, p. 3-16.
- * Tas, R., Beek, M.S. van, Het identiteitsvereiste bij het handelen namens een vennootschap in oprichting, in: Beginselen van vennootschapsrecht in binationaal perspectief. . Vergelijkende beschouwingen naar Belgisch en Nederlands recht, Intersentia Rechtswetenschappen, Antwerpen-Groningen, 1998, p. 125-149.
- Tas, R., Laga, H., Enkele bijzondere problemen met betrekking tot het sluiten van (samenhangende) overeenkomsten met een vennootschap die deel uitmaakt van en groep, in: Onderlinge afhankelijkheid van overeenkomsten, Brussel, Editions du Jeune Barreau de Bruxelles, 1997, p. 133-162.
- * Wezeman, J.B., Gebruik en oneigenlijk gebruik van buitenlandse vennootschappen in Nederland, JutD, nr. 14, 1995, p.
- Wezeman, J.B., Aspecten van economisch privaatrecht, in: Sociaal en economisch recht, Grensvlak van markt en overheid (red. B. Hessel e.a.), Wolters-Noordhoff, 1995, p. 89-120.
- Wezeman, J.B., Vereenvoudiging van de Handelsregisterwet en wijziging van enige andere wetten (Handelsregisterwet 1996), Juridisch up to Date, nr. 7, 1996, p. 6-7.
- * Wezeman, J.B., Twee wetsontwerpen en de strijd tegen de Foetsiepoen-corporations, Iust (Onafhankelijk Juridisch Opinieblad, Utrecht), nr. 2, 1996, p. 49-56.
- * Wezeman, J.B., Wetsontwerp splitsing van rechtspersonen (uitvoering Zesde EG-vennootschapsrichtlijn van 1982), Juridisch up to Date, nr. 11, 1996, p. 2-6.
- Wezeman, J.B., Oprichtingsaansprakelijkheid; beperkte uitleg art. 2:203 BW. Commentaar HR 3 november 1995, RvdW 1995, 231 (Infokab.), Juridisch up to Date, nr. 1, 1996, p. 8-11.
- Wezeman, J.B., Aspecten van economisch privaatrecht, in Sociaal economisch recht, Wolters-Noordhoff, 2e druk, Groningen, 1997, p. 91-122.
- Wezeman, J.B., Tien jaar Wet Bestuurdersaansprakelijkheid in geval van faillissement, Tijdschrift voor Insolventie, afl. 1, 1997, p. 3-10.
- Wezeman, J.B., Voldoening van opeisbare schuld kan kennelijk onbehoorlijk bestuur opleveren, TVVS, 1997, p. 249-250.
- Wezeman, J.B., Jurisprudentie inzake Wet Bestuurdersaansprakelijkheid in geval van faillissement, De NV nr. 11, 1997, p. 317-322.

- Wezeman, J.B., Tien jaar misbruikwetgeving, Tijdschrift voor Insolventierecht, afl. 1, 1997.
- * Wezeman, J.B., Averij voor de commissaris, Enkele opmerkingen over de persoonlijke aansprakelijkheid van commissarissen naar aanleiding van enige recente jurisprudentie, A&V nr.6, 1998, p. 123-130.
  - * Wezeman, J.B., Over vereenzelving, bestuurdersaansprakelijkheid en een (derdegraads) gevolmachtigde agent, A&V nr.2, 1998, p. 35-40.
  - * Wezeman, J.B., Aspecten van het statuut van de bestuurder, naar Nederlands recht, in: Beginselen van vennootschapsrecht in binationaal perspectief, Vergelijkende beschouwingen naar Belgisch en Nederlands recht, Intersentia Rechtswetenschappen, Antwerpen-Groningen, 1998, p. 277-283.
  - * Wouters, J., Towards a European Private Company? A Belgian Perspective, in The European Private Company, H.J. de Kluiver en W. van Gerven (eds.), Maklu, Antwerpen, Ius Commune Reeks, nr. 9, 1995, p. 161-186.
  - * Wouters, J., Recente ontwikkelingen van het Europees gemeenschapsrecht inzake gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van pensioenen, in Actuele problemen van het sociale zekerheidsrecht, J. van Steenberge (eds.), Die Keure, Brugge, 1995, p. 169-225.
  - * Wouters, J., Het Hof van Justitie en de gelijke behandeling van mannen en vrouwen inzake wettelijke en conventionele pensioenen (1), Rechtskundig Weekblad, 1995, p. 1385-1396.
  - * Wouters, J., Het Hof van Justitie en de gelijke behandeling van mannen en vrouwen inzake wettelijke en conventionele pensioenen (2), Rechtskundig Weekblad, 1995, p. 1417-1431.
  - * Wouters, J., Gelijke behandeling van mannen en vrouwen in bedrijfspensioenen: de "post-Barber"-arresten van het Hof van Justitie, NJCM-bulletin, 1995, p. 274-302.
  - Wouters, J., Van vluchtheuvels en duiventillen: coöperatieve vennootschappen in België, Stichting en Vereniging, 1996, p. 41-45.
  - * Wouters, J., Het Europees vestigingsrecht voor ondernemingen herbekeken. Een onderzoek naar de grondslagen, draagwijdte en begrenzingen van de vrijheid van vestiging van ondernemingen in de Europese Unie., proefschrift, 1996.
  - * Wouters, J., De "nieuwe" Dertiende Richtlijn: over Europees vennootschapsrecht en subsidiariteit., paper voor het Congres "Ius Commune", 1996.
  - * Wouters, J., Gilliams, H., van Gerven, Y., Wytinck, P., Kroniek van rechtspraak: Europees ondernemingsrecht., Tijdschrift Belgisch Handelsrecht/Revue de Droit Commercial Belge, 1996, p. 283-397.

4: Vakpublicaties

Devroe, W., Kandidaat-kopers van de Nationale Investeringsmaatschappij ongelijk behandeld? (noot onder R.v.St., 14 juli 1994), Tijdschrift voor rechtspersoon en vennootschap, 1995, p. 309-323.

Devroe, W., Note d'observations (sous CJCE, 10 mai 1995, affaire C-384/93, Alpine Investments), Bulletin droit et banque, 1995, p. 99-110.

Hamers, J.J.A., Boekbespreking: F.C. Kallen. De vereniging in de praktijk, Kluwer, deel 89 in de serie Recht en Praktijk, Deventer 1995, Stichting en Vereniging, 1997, p. 116-118.

- * Huizen, Ph.H.J.G. van, Pensioen en Rechter, in: Dossier Onderneming en Rechter, 1998, p. 73-78.
- Kamperman Sanders, A.W.J., Book review: C. Carter: Fighting Fakes in China - The legal protection of Trade Marks and Brands in the People's Republic of China, in (1997) 3IIC 429-30, 1997.
- Kamperman Sanders, A.W.J., Hertel/Zwitserland EHRM 25 augustus 1998, IER 1998, afl. 6, 1998, p. 254-265.
- * Kamperman Sanders, A.W.J., J. Olsen en S.M. Maniatis, Contributies (9 pagina's) over benelux merkenrecht, Belgisch, Nederlands en Luxemburgs handelsnaam en oneerlijk mededingingsrecht in 'Trade Names and unfair competition Law and Practice', FT Law & Tax (losbladig & cd rom), 1996, 9 pag.
- Kluiver, H.J. de, Annotatie bij Hof Amsterdam 28-3-1996 (KG 1996, 164), S&V, 1996, p. 123.
- Kluiver, H.J. de, Annotatie bij HR 20-10-1995 (RvdW 1995, 213), S&V, 1996, p. 34.
- Kluiver, H.J. de, Annotatie bij Ktr. Amsterdam 15-7-1993 (Prg 1996, 4443), S&V, 1996, p. 35.
- Kluiver, H.J. de, Annotatie bij Ktr Almelo 22-11-1995 (Prg 1995, 4441), S&V, 1996, p. 36.
- Kluiver, H.J. de, Annotatie bij Ktr Groningen 13-9-1993 (Prg 1995, 4442), S&V, 1996, p. 37.
- Kluiver, H.J. de, Annotatie bij Pres Rb Utrecht 19-3-1996 (KG 1996, 136), S&V, 1996, p. 96-98.
- Kluiver, H.J. de, Annotatie bij Pres Rb Dordrecht 5-3-1996 (KG 1996, 127), S&V, 1996, 99 pag.
- Kluiver, H.J. de, Annotatie bij Pres Rb Arnhem 22-3-1996 (KG 1996, 147), S&V, 1996, p. 120-121.
- Kluiver, H.J. de, Annotatie bij Pres Rb Arnhem 13-5-1996 (KG 1996, 189), S&V, 1996, p. 122.
- Kluiver, H.J. de, HR 11-4-1997, RvdW 1997, 99 (Hemmen BV) inzake aansprakelijkheid en bekrachtiging van rechtshandelingen, JOR, 1997, p. 445-447.
- Kluiver, H.J. de, Rb Amsterdam 15-1-1997 (NTM & Thunnissen v. Ofasec & ABN/Amro) inzake positie van obligatiehouders onder trustverband, JOR, 1997, p. 268-272.
- Koelemeijer, M., Rechtspraakoverzicht civiel recht, Stichting en Vereniging, 1997, p. 20-22.
- Koelemeijer, M., Rechtspraakoverzicht civiel recht, Stichting en Vereniging, 1997, p. 126-129.
- Koelemeijer, M., Rechtspraakoverzicht civiel recht, Stichting en Vereniging, 1997, p. 52-55.
- Koelemeijer, M., Rechtspraakoverzicht civiel recht, Stichting en Vereniging, 1997, p. 90-93.
- Kroeze, M.J., Hof 's-Hertogenbosch 20 augustus 1996 (Parallax / Holding), JOR 1996, 111, JutD, nr. 23, 1996, p. 2-4.
- * Rammeloo, S.F.G., Boekbespreking R. Ch. Verschuur, Vrij verkeer van vonnissen, Deventer 1995, NTBR, 1996, p.

- * Schilfgaarde, P. van, annotatie HR 5 september 1997, NJ, 1998, p. 437.
- * Schilfgaarde, P. van, annotatie HR 31 oktober 1997, NJ, 1998, p. 258.
Schwarz, C.A., Ingrijpende bewerking van het onderdeel Titel 5 afdeling 4 Boek 2 BW, De algemene vergadering van aandeelhouders (BV)., Losbladige Kluwer Rechtspersonen 1995, 1995, 50 pag.
Schwarz, C.A., Inleiding bij - en redactie van het Themanummer Corporate Governance, TBA nr. 1213, 1998, p. 206.
Schwarz, C.A., Ingrijpende bewerking van het onderdeel De algemene vergadering bij de NV (commentaar bij de artt. 2.107 t/m 128 BW. Losbladige rechtspersonen, Kluwer, 1998, 94 pag.
Schwarz, C.A., Los, A., Anti-takeover Measures in The Netherlands, The Netherlands Special, Merrill Lynch, Pierce, Fenner & Smith Ltd., London 1996, 1996, 20 pag.
- * Stille, A.L.G.A., Het thans in het Nederlands internationaal rechtspersonenrecht geldende beginsel van de incorporatieleer dient te worden vervangen door dat van de leer van de werkelijke zetel (siège réel), S&V nr.2, 1998, p.
- * Stille, A.L.G.A., Onderneming en winst, een caleidoscopische inleiding, in: Dossier Onderneming & Winst nr 31, 1998, p.
- * Stille, A.L.G.A., Aanpassing commentaar op de artikelen 26, 29, 30, 33, 34, 34a, 36, 37, 38, 41, 41a, 43, 45, 46, 48, 50, 50a, 51, 52, 53, 53a, 54, 55, 57, 57a, 58, 60, 285, 289, 298 en 299 Boek 2 BW, Rechtspersonen (losbladig), supplement 147, 1998.
Tas, R., De rechtsbekwaamheid van een handelsvennootschap na de sluiting van haar vereffening: noot onder Gent, 28 april 1995 (twee arresten), Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1995, p. 597-604.
Tas, R., Vennotenrekening, rekening-courant en compensatie: noot onder Gent, 9 november 1994, Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1995, p. 323-330.
Tas, R., Noot onder Kh. Tongeren, 5 mei 1995, Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1996, p. 569-572.
Tas, R., De procesrechtelijke gevolgen van de sluiting van de vereffening van een handelsvennootschap, noot onder Gent 25 juni 1997, Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1997, p. 496-499.
Wezeman, J.B., HR 3 november 1995, RvdW 1995, 231; oprichtingsaansprakelijkheid, JutD, nr. 24, 1995.
Wezeman, J.B., Wet bestuurdersaansprakelijkheid in geval van faillissement; art. 2:248, lid 2 BW; onbelangrijke overschrijding deponeringstermijn jaarrekening? Annotatie HR 2 februari 1996, RvdW 1996, 50 C, Juridisch up to Date,
Wezeman, J.B., Drie WBA-arresten, TVVS, nr. 9, 1996, 10 pag.
Wezeman, J.B., Wet bestuurdersaansprakelijkheid (WBA) niet van toepassing op fiscale eenheid. Annotatie HR 21 juni 1996, nr. 146 C, Juridisch up to Date, nr. 18, 1996, p. 2-3.
Wezeman, J.B., Societas leonina, art. 7A:1672 BW; (partieel) nietige vennootschaps-overeenkomst? conversie? Annotatie HR 10 mei 1996, RvdW 1996, nr. 117C, Juridisch up to Date, nr. 13, 1996, p. 3-5.
Wezeman, J.B., Wet bestuurdersaansprakelijkheid; verband tussen aangifte-, betalings- en meldingsplicht? Annotatie HR 31 mei 1996, RvdW 1996, 130 C, Juridisch up to Date, nr. 14, 1996, p. 5-8.

- Wezeman, J.B., WBF; schending administratie- en deponeringsplicht; aansprakelijkheid commissarissen, art. 2:248 lid 2 jo. 259 BW; stelplicht en bewijslast curator. Annotatie HR 28 juni 1996, RvdW 1996, nr. 151 C, Juridisch up to Date, nr. 17, 1996, p. 2-5.
- Wezeman, J.B., Rechtbank Utrecht, 17 juli 1996, annotatie, JOR, 1, 1997, p. 13-15.
- Wezeman, J.B., Rechtbank Maastricht 22 augustus 1996 (Primosa), annotatie, JOR, 2, 1997, p. 29-32.
- Wezeman, J.B., Rechtbank Amsterdam 13 november 1996 (Croese geluidstechniek), annotatie, JOR, 3, 1997, p. 36-37.
- Wezeman, J.B., WBF. Aansprakelijkheid bestuurders wegens kennelijk onbehoorlijk bestuur (HR 30 mei 1997, RvdW 1997, 132 C (HCT Engineering), annotatie, *JutD*, 11, 1997, p. 3-5.
- * Wezeman, J.B., annotatie HR 6 februari 1998, JOR 102, 1998, p. 679-681.
- * Wezeman, J.B., Winst- en verliesdeling bij personenvennootschappen, Dossier Onderneming, *Financiering en Recht*, 1, nr 31, 1998, p. 19-23.
- * Wezeman, J.B., annotatie Rb Amsterdam 11 februari 1998, JOR 119, 1998, p. 807-809.
- * Wezeman, J.B., Bestuurdersaansprakelijkheid en bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering, in: *Praktijkboek Verzekeringsrecht*, Vuga, Den Haag, suppl.4 (okt. 1998), hoofdstuk D IV, 1998, p. 1-26.
- Wezeman, J.B., HR 31 mei 1996, RvdW 1996, 130, TVVS, 9, 1996, p. 258-260.
- Wezeman, J.B., HR 7 juni 1996, RvdW 1996, 136, TVVS, 9, 1996, p. 260-261.
- Wezeman, J.B., HR 21 juni 1996, RvdW 1996, 146, TVVS, 9, 1996, p. 261-262.
- Wezeman, J.B., Overschrijding van doel vennootschap? Art. 7 Boek 2 BW. Annotatie HR 20 september 1996, RvdW 1996, 181 C, Juridisch up to Date, nr. 20, 1996, p. 5-7.
- Wezeman, J.B., Bestuurdersaansprakelijkheid voor rechtshandelingen; restrictieve uitleg art. 2:180 BW; annotatie HR 4 oktober 1996, RvdW 1996, 195, Juridisch up to Date, 24, 1996, p. 6-8.
- Wezeman, J.B., Verhaalsrechten, in *Praktijkboek Verzekeringsrecht*, onder redactie van Ph.H.J.G. van Huizen en J.B. Wezeman, Den Haag, deel C III, 1997, p. 1-33.
- Wezeman, J.B., Draagplicht en aansprakelijkheid van uitgetreden vennoten van personenvennootschappen, Dossier nr. 34, 1998, p. 67-71.
- Wouters, J., Prechal, S., Annotatie van de 'post-Barber'-zaken van het Hof van Justitie, SEW, 1995.

I.4.B Fiscale vraagstukken in de interne markt

Evenals op andere rechtsgebieden is ook op het gebied van het belastingrecht een toenemende harmonisatie op Europees vlak en een toenemend desintegrerend effect op het nationale belastingrecht van de Lidstaten te onderkennen. Een verschil met andere rechtsgebieden is wellicht dat een substantieel deel van de harmonisatie op het gebied van de directe belastingen zijn grondslag vindt in de rechtspraak van het Europese Hof van Justitie. Een ontwikkeling op basis van "Einzelfallgerechtigheit" die bijzondere problemen met zich meebrengt.

Daarnaast moet vastgesteld worden dat er bij uitstek een spanningsveld is tussen nationale fiscale soevereiniteit en gemeenschapsrecht.

Hoewel de effecten van de Europese integratie op veel terreinen van het belastingrecht doorwerken, zal het onderzoeksprogramma zich toespitsen op twee hoofdzaken:

- A. *de heffing van omzetbelasting bij (grensoverschrijdende) dienstverlening;*
- B. *de effecten van de financiële integratie op de heffing van belastingen naar het inkomen/de winst.*

A. De heffing van omzetbelasting bij (grensoverschrijdende) dienstverlening

De problematiek van de omzetbelastingheffing over diensten is niet uitsluitend beperkt tot de EU. Ook in de verhouding tot belangrijke handelspartners buiten de EU zoals de Verenigde Staten, Japan, Zwitserland, Australië vormt de heffing van omzetbelasting een zeer relevante factor.

Hoewel binnen de EU de wetgeving inzake omzetbelasting in zeer hoge mate is geharmoniseerd, kunnen bij de toepassing van die wetgeving door de Lidstaten interpretatieverschillen ontstaan die tot resultaten leiden die strijdig zijn met de Europese grondregels. Met name bij grensoverschrijdende dienstverlening speelt deze problematiek zowel kwalitatief als kwantitatief een grote rol.

In de relatie met landen buiten de EU gaat het om de vraag van de vermijding van de dubbele heffing van omzetbelasting als gevolg van niet op elkaar aansluitende regels. Moeten hier bilaterale of multilaterale verdragen worden gesloten terzake van de heffing van omzetbelasting en zo ja, welke regelingen zouden in die verdragen moeten worden opgenomen?

B. De effecten van de financiële integratie op de heffing van belastingen naar het inkomen/de winst

De monetaire en financiële integratie leidt op een aantal punten tot spanningen bij de heffing van belastingen door de nationale overheden. De effectieve heffing van belasting over kapitaalinkomen (rente, dividend, vermogenswinsten) staat zeer sterk onder druk doordat bevoegdheden van nationale belastingadministraties ophouden bij de landsgrenzen terwijl kapitaal zich vrijelijk kan verplaatsen. Deze spanning leidt tot de roep om nationale dan wel multilaterale aanpassingen. Deze wens tot aanpassingen wordt enerzijds ingegeven door rechtvaardigheidsargumenten - een niet uitvoerbare belastingwetgeving is onaanvaardbaar - anderzijds spelen budgettaire elementen een rol.

De toenemende integratie van de financiële- en effectenmarkten leidt ook tot een toename van vraagstukken van winstbepaling bij de toepassing van diverse financiële instrumenten en bijzondere transacties op effectenbeurzen. De verwachting bestaat dat deze problematiek bij invoering van de monetaire unie zal toenemen. Ook moet gedacht worden aan de toenemende fiscale problematiek van de internationalisering op het gebied van verzekeringsproducten.

Naast aspecten van het materiële belastingrecht, neemt het belang van de grensoverschrijdende administratieve en justitiële samenwerking op het gebied van de "discovery" en invordering van belastingen toe bij de voortschrijdende financiële en monetaire integratie.

Contacten met Leuvense onderzoekers zijn in het verleden reeds gelegd door Prof.dr Niessen en hebben destijds geresulteerd in een substantiële Leuvense inbreng in het Eurofiscus-project (1993). Deze meerdaagse postdoctorale leergangen hadden als thema belastingheffing van ondernemingen in de Euregio (tiendaagse leergang) en Europese BTW (driedaagse leergang).

Daarnaast zal tevens worden voortgegaan met de verdere uitbouw van de contacten met andere fiscale onderzoekers op de aangegeven gebieden in Nederland (Tilburg, Rotterdam) en daarbuiten (o.a. Keulen, Münster).

Onderzoekers

coördinerend onderzoeksleider	uni	begin	eind
Dhr. Prof. Mr. A.H.M. Daniels	UM	1/01/95	
onderzoeksleider			
Dhr. Prof. Dr. F. Vanistendael	KUL	1/01/95	
onderzoeker			
Dhr. Prof. Mr. A.H.M. Daniels	UM	1/01/95	
Dhr. Prof. Mr. A.H.R.M. Denie	UM	1/01/95	
Dhr. Prof. Dr. R.E.C.M. Niessen	UM	1/01/95	
Mw. Mr. M. Weerepas	UM	1/08/98	
promovendus			
Mw. C. Grammacia	KUL	1/01/95	
Dhr. Drs. R.H.C. Luja	UM	1/10/98	
Mw. Mr. M.J. Peters	UM	1/11/96	
Dhr. Mr. A. Pleijsier	UM	1/01/95	
Dhr. W. Robben	KUL	1/01/95	
Mw. Mr. D.M.P.M. Stevens	UM	1/01/95	
Mw. I. Van de Woestyne	KUL	1/01/95	
Dhr. L. Vandenbergh	KUL	1/01/95	

2: Wetenschappelijke publicaties

- * Daniels, A.H.M., Fiscale aspecten van emigratie van vennootschappen, TVVS, 1995, p. 95-97.
- * Daniels, A.H.M., Over Europese munten, Luxemburgse markten en Gleichheit im Unrecht, in: Euregiobundel Belastingen in België, Duitsland en Nederland, reeks Actuele Fiscale Bibliotheek nr 4, Gouda Quint Arnhem, 1995, p. 67-77.
- * Daniels, A.H.M., Opmerkingen bij de wet inzake dividendbelasting bij 'dooruitdeling' van buitenlandse deelnemingsdividend, Weekblad voor Fiscaal Recht, 1995, p. 159-166.
- * Daniels, A.H.M., Country report The Netherlands, voor: International Income Tax Problems of Partnerships, in: Studies on International Fiscal Law nr 80A, Kluwer International, The Hague, 1995, p. 395-411.
- * Daniels, A.H.M., The Relevance of the EC Merger Directive of 23 July 1990 in European Mergers and Reorganisations, in Current Issues of Cross-Border Establishment of Companies in the European Union, J. Wouters en H. Schneider (eds.), Maklu, Ius Commune Reeks, nr. 14, 1995, p. 91-99.
- Daniels, A.H.M., Uitholling en fiscale infrastructuur, WFR, 1996, p. 1493-1502.
- * Daniels, A.H.M., Internationale Fiscale Aspecten van de Commanditaire Vennootschap, Monografie nr 47 Van der Heijden Inst. Nijmegen, 1996, p. 23-28.
- * Daniels, A.H.M., Winstallocatie bij internationale samenwerkingsverbanden, MFS nr 5, "Internationale winstallocatie", 1996, p. 31-42.
- Daniels, A.H.M., Concernfinanciering, Tijdschrift Fiscaal Ondernemingsrecht, nr 30, 1997, p. 50-62.

- Daniels, A.H.M., Going short in Euro's, EC Tax Review, Volume 6, Issue 3, 1997, p. 144-145.
- * Daniels, A.H.M., Overheidsbedrijven in de vennootschapsbelasting: een Europees perspectief, Privatisering, 1998, p.
  - * Daniels, A.H.M., Belastingconcurrentie en internationale fiscale coördinatie: Europese Unie versus OESO, Forfaitair, nr. 89 november, 1998, p. 6-9.
  - * Daniels, A.H.M., De roep om belastingcoördinatie wordt steeds luider: op weg naar een CBIT in Euroland?, congresbundel, 1998.
  - * Daniels, A.H.M., Internationale mobiliteit van personen, pre-advies: Nederlandse Orde van Belastingadviseurs, 1998.
  - * Daniels, A.H.M., Soevereine zaken - gepubliceerde versie van oratie, Kluwer, Deventer, 1998, p. 1-28.
  - * Daniels, A.H.M., e.a., Commentary to the US-Netherlands Income Tax Convention, Kluwer Law International, The Hague, losbladig, 1995.
  - * Daniels, A.H.M., Weerepas, M., Grensarbeiders: de pioniers van de interne markt Een onderzoek naar de grensarbeidersproblematiek tussen België en Nederland, Belgisch Tijdschrift voor de Sociale Zekerheid, 1997, p. 15-30.
  - * Denie, A.H.R.M., Leverancier/fiscale eenheid, supplement op het boek: BTW en EG-transacties, Kluwer Deventer, 1995, 2 pag.
  - Denie, A.H.R.M., Tussen toen en toekomst, Weekblad voor Fiscaal recht, 6170, 1995, p. 1569-1575.
  - * Denie, A.H.R.M., Accijnsgoederen en BTW-entrepôt, supplement op het boek BTW en EG-transacties, Kluwer Deventer, 1995, 10 pag.
  - * Denie, A.H.R.M., Het intra-verkeer: definitief met problemen, in: Euregiobundel Belastingen in België, Duitsland en Nederland, Actuele Fiscale Bibliotheek 4, 1995, p. 193-216.
  - Denie, A.H.R.M., Een natuurlijk complex, in: Het verloren paradijs van de eenvoud, De Moor-bundel, Kluwer Deventer, 1996, p. 83-91.
  - Devroe, W., Samenhang van nationale fiscale stelsels en algemeen belang : de rechtspraak na Bachmann (noot onder HvJ, 14 februari 1995, HvJ 11 augustus 1995 en HvJ 14 november 1995), Tijdschrift voor rechtspersoon en vennootschap, 1996, p. 310-318.
  - Faure, M.G., Niessen, R.E.C.M., Economische analyse, in Faure, M. en De Roos, Th., De berekening van het wederrechtelijk verkregen voordeel uit milieudelicten, Den Haag, SDU uitgevers, 1998, p. 217-248.
  - Hondius, E.H., De fiskale waardering van emolumenten in Engeland/parlementaire geschiedenis niet langer verboden terrein voor Britse rechter, in: Heden verschenen voor mij .../Liber amicorum aangeboden aan prof. mr A.L.M. Soons, Gouda Quint, Arnhem, 1995, p. 3-15.
  - * Niessen, R.E.C.M., Inkomen als heffingsobject in West-Europa, in: Euregiobundel. Belastingen in België, Duitsland en Nederland, serie Actuele Fiscale Bibliotheek nr 4, Gouda Quint Arnhem 1995, 1995, p. 79-104.
  - Niessen, R.E.C.M., Wasdom van goed koopmansgebruik, in: Veranderend belastingklimaat. De Vriesbundel, Gouda Quint Arnhem, 1995, p. 219-229.
  - Niessen, R.E.C.M., Oudedagsvoorzieningen en emigratie, Tribuut 1995/3, 1995, p. 27-28.

- Niessen, R.E.C.M., Belastingheffing in het 3e millennium, Tilburgse fiscale almanak, Smeetskring Tilburg, 1996, p.
- Niessen, R.E.C.M., Oudedagsvoorzieningen voor immigranten en emigranten, Stichting & Vereniging, 1996, p. 83-87.
- Niessen, R.E.C.M., Aanmerkelijk-belangheffing aan de grens, Forfaitair september, 1996, p. 9-13.
- Niessen, R.E.C.M., Tijdelijke genotsrechten op zaken in de inkomstenbelasting, Actuele fiscale bibliotheek nr 5 Gouda Quint, 1996, p. 1-87.
- Niessen, R.E.C.M., Samenvoeging van polissen, WFR 6261, 1997, p. 1352-1354.
- Niessen, R.E.C.M., Instrumentalisme en belastingrecht, WFR 6244, 1997, p. 653-662.
- Niessen, R.E.C.M., Bestuurders facultatief in de loonbelasting, Stichting en Vereniging 5, 1997, p. 151-153.
- Niessen, R.E.C.M., Belastingheffing van coöperaties en haar leden, WFR 6257, 1997, p. 1194-1196.
- Niessen, R.E.C.M., Levensverzekering en fiscus, Fiscale studieresie nr. 12, 2e druk, 1997.
- Niessen, R.E.C.M., Samenvoeging van polissen, Pensioenjurisprudentie 50, 1997, p. 283-288.
- Niessen, R.E.C.M., Algemene en bijzondere bronkenmerken, WFR 6227, 1997, p. 3-11.
- * Niessen, R.E.C.M., Vermogenswinstbelasting en kapitaalvlucht in de 21e eeuw, Maastrichtse fiscale symposia nr 7, 1997, p. 37-47.
- * Niessen, R.E.C.M., Het pensioen-buitenlandlek, Forfaitair, 1998, p. 9-13.
- * Niessen, R.E.C.M., Europees Hof laat geen fiscale discriminatie tussen verzekeraars toe, Pensioen & Praktijk, 1998, p.
- Niessen, R.E.C.M., Penshonado's onder de nieuwe koninkrijksregeling, Pensioen & Praktijk, 1998, p. 11-13.
- Niessen, R.E.C.M., De 21e eeuw vraagt om andere maatregelen, FED 1998/42, 1998, p. 168-175.
- * Peters, M.J., Capital movements and taxation in the EC, EC TAX review nummer 1998-1, 1998, p. 4-9.
- Pleijssier, A., Bronheffing of rente-reNSEIGNERING?, Forfaitair nr 60, december, 1995.
- * Pleijssier, A., Internationale fiscale informatieverplichtingen en gegevensuitwisseling, in de serie Actuele Fiscale Bibliotheek nr 3, Gouda Quint Arnhem, 1995, p. 5-134.
- * Pleijssier, A., The Agency Permanent Establishment under revision?: Acting in the name of, or what's in a name?, Intertax, issue 6-7, 1997, p. 247-254.
- * Pleijssier, A., Naschrift: de commissionair met èèn principaal loopt risico!, Weekblad voor Fiscaal Recht, 1998, p. 500-503.
- * Pleijssier, A., De vaste vertegenwoordiger in beweging en de commissionair op de tocht!, Weekblad voor Fiscaal Recht, 1998, p. 5-19.
- * Pleijssier, A., e.a., Nederland-België en de rechtsbescherming bij de uitwisseling van gegevens, in Euregiobundel. Belastingen in België, Duitsland en Nederland, Actuele fiscale bibliotheek, Gouda Quint Arnhem, 1995, p. 29-43.

- Thomassen, A.M.M., Nieuwe wetgeving ter bestrijding v.d. BTW verhuurconstructies, Stichting & Vereniging, 1996, p.
- Thomassen, A.M.M., De gewijzigde vrijstellingen in de Overdrachtsbelasting, De Notarisklerk Maandblad medew. in het notariaat, 1996, p. 109-111.
- Vandenboom, A.H.H., Geeft eindloon aanleiding tot overheidsingrijpen?, Fiscaal weekblad FED, 1997, p. 1921-1933.
- * Weerepas, M., Rechtspraak Internationaal Belastingrecht, Vermande, 1996, p. 459-506.
  - * Weerepas, M., Grensarbeiders; de pioniers in de interne markt, Een onderzoek naar de grensarbeidersproblematiek Nederland-Belgie, Universitaire Pers Maastricht, 1996, 206 pag.
  - * Weerepas, M., Grensarbeidersverkeer Nederland-België, Weekblad voor fiscaal recht, 1997, p. 521-528.
  - * Weerepas, M., De belasting- en premieheffing van de Nederlandse en Belgische grensarbeider, Serie Actuele Fiscale Bibliotheek, no 6, Gouda Quint Deventer, 1997, p. 1-296.
  - * Weerepas, M., Grensarbeiders: Nederland/België, FIRM, 1997, p. 9-15.
  - * Wouters, J., Fiscal Barriers to Companies' Cross-Border Establishment in the Case-Law of the EC Court of Justice in 14 Yearbook of European Law, Clarendon Press, Oxford, 1995, p. 73-109.
  - * Wouters, J., Vestigingsvrijheid van vennootschappen, groepsreorganisaties en discriminerende belastingen, noot bij H.v.J., arrest van 12 april 1994, zaak C-1/93, Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 1995, p. 402-410.
  - * Wouters, J., The European Court of Justice and Fiscal Barriers to Companies' Cross-Border Establishment, in Current Issues of Cross-Border Establishment of Companies in the European Union, H. Schneider, J. Wouters (eds.), Maklu, Antwerpen, Ius Commune reeks, nr 14, 1995, p. 101-141.
  - * Wouters, J., Gerven, W. van, De rechtspraak van het Hof van Justitie inzake directe belastingen: een olifant in een porseleinkast?, Tijdschrift voor Fiscaal Recht, 1995, p. 1-5.

4: Vakpublicaties

- * Daniels, A.H.M., Emigratie van verkeersvlieger naar Ierland: navordering inkomstenbelasting, Fiscaal Weekblad FED, 1995, p. 171-200.
- * Daniels, A.H.M., Een Amerikaanse vennootschap die uitsluitend vorderingen en een deelneming bezit geniet geen nijverheids- of handelsvoordelen, Fiscaal Weekblad FED, 1995, p. 714.
- * Daniels, A.H.M., Belanghebbende heeft het bestaan van een commanditaire deelname in GmbH & Co KG niet aannemelijk gemaakt, BNB, 1995, p. 2051-2052.
- * Daniels, A.H.M., EHvJ, Finanzamt Köln-Altstad en Roland Schumacker, zaak C-279/93, BNB, 1995, p. 1520-1522.
- Daniels, A.H.M., HR 8 november 1995 nr 30458 Transfer pricing: valutaverlies op vordering uit hoofde van concerndiensten, BNB 1996/4, Beslissingen in belastingzaken, Ned.Bel.rechtsprk., 1996, p. 545-547.
- * Daniels, A.H.M., HR 6 november 1996 nr 30 245 Artikel 25 van het belastingverdrag tussen Nederland en België moet worden uitgelegd dat die bepaling ziet op rechtstreeks uit voortvloeiende verplichtingen, BNB 1997/300, 1997, p.

- * Denie, A.H.R.M., Consignatie, supplement op het boek: BTW en EG-transacties, Kluwer Deventer, 1995, 4 pag.
- * Denie, A.H.R.M., Intracommunautaire transacties in gebruikte goederen, supplement op het boek: BTW en EG-transacties, Kluwer Deventer, 1995, 25 pag.
Denie, A.H.R.M., Met vervoer samenhangende diensten, BTW en EG-transacties, Kluwer Deventer, losbladig, 1996, p.
- * Denie, A.H.R.M., Goederenvervoersdiensten, BTW en EG-transacties, Kluwer Deventer, losbladig, 1996, p. 1-101.
- * Denie, A.H.R.M., Grensoverschrijdende diensten; de plaats van dienst, BTW en EG-transacties, Kluwer Deventer, losbladig, 1996, p. 1-22.
Luja, R.H.C., Verslag inaugurele rede prof. dr A.H.M. Daniels: Soevereine zaken, Weekblad voor Fiscaal Recht, 1998, p. 1527-1529.
- * Niessen, R.E.C.M., Buitenlandse belastingplicht ter zake van vrijwillig verzekerde AOW-uitkeringen, HR 20 september 1995 nr 30 597, Pensioen Jurisprudentie nr 71, 1995, p. 348-353.
- * Niessen, R.E.C.M., Onbelaste afkoop in België van in Nederland opgebouwd pensioen Hof van Beroep Antwerpen 18 september 1995, PJ 1996/33, 1996, p. 203-209.
Niessen, R.E.C.M., In het buitenland verkregen aanspraak: omkering van de bewijslast., Pensioen & Praktijk 1996/4, 1996, p. 3-4.
- * Niessen, R.E.C.M., EG-recht verbiedt ongunstig belastingregime voor verzekeringen afgesloten bij niet-ingezetenen verzekerder HvJ EG 28 april 1998 (Safir), PJ, 1998, p. 287-293.
- * Niessen, R.E.C.M., Weigering fiscus om art. 27 lid 7 LB-verklaring af te geven bij overgang pensioenverplichting naar buitenlandse verzekerder niet onrechtmatig geoordeeld, Rb. 's-Gravenhage, KG 17 juni 1998. Besluit 26 mei 1998 nr DB 98/2028, PJ, 1998, p. 374-382.
- * Peters, M.J., De Euro en derivaten: fiscale gevolgen dec 98 afle. 6 (Kluwer,Deventer), Euro-bulletin , 1998, p. 3-5.
- * Pleijsier, A., Gegevensuitwisseling onder bilaterale verdragen (art. 26 OESO), Forfaitair nr 57, september , 1995, p.
- * Pleijsier, A., Fiscale gegevens uitwisseling in Europa, Internationaal Belasting Bulletin, 1996, p. 11-16.
Stevens, D.M.P.M., Vergoeding in de zin van art. 4, lid 1 Wet OB 1968 (HR 22 februari 1995, nr. 30401), Fiscaal weekblad FED, 1995, p. 1178-1181.
Stevens, D.M.P.M., Het kader van de onderneming in de zin van art. 1, onderdeel a Wet OB 1968 (HR 19 april 1995, nr. 30519), Fiscaal weekblad FED, 1995, p. 2396-2405.
- * Weerepas, M., USZ 1997/59, 1997.
- * Weerepas, M., Verordening 1408/71: Toepassing sociale zekerheid op migrerende werknemers en zelfstandigen, Handboek Internationaal Belastingrecht, Delwel, p. II.10 - II.10.24-2, 1998.
Weerepas, M., Grensarbeiders en pensioen, Pensioenmagazine, 1998, p. 24-28.
Weerepas, M., Toepassing VO 1408/71: voldoende duidelijkheid?, Pensioen en Praktijk 1998, nrs 1-2, 1998, p. 14-17.

5: Overige producten van wetenschappelijke activiteiten

- * Weerepas, M., Daniels, A.H.M., Pleijsier, A., Rechtspraak Internationaal Belastingrecht, Vermande, 1996, p. 459-506.